

Из рецензија:

„...јер смо уверени да ће налази до којих је аутор дошао помоћи будућим истраживачима спољних миграционих процеса, као и корисницима различитих стручних профила који показују интересовање за ову врло сложену појаву.“

Проф. др Драган Вукмировић

„...аутор је створио себи сигуран емпиријски ослонац за извођење синтетичких ставова и закључака...“

Др Драги Стоиљковић

„Узев у целини, студија представља, неспорно, значајан допринос проучавању миграционих феномена, који имају велике последице по економско, демографско и, уопште, друштвено стање у савременим државама.“

Милутин Прокић

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији
СРБИЈА У ПРОЦЕСУ СПОЉНИХ МИГРАЦИЈА

Владимир Станковић

www.stat.gov.rs
www.popis2011.stat.rs

СРБИЈА У ПРОЦЕСУ СПОЉНИХ МИГРАЦИЈА

Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији

СРБИЈА У ПРОЦЕСУ СПОЉНИХ МИГРАЦИЈА

Владимир Станковић

Београд, 2014.

Издавач: Републички завод за статистику
За издавача: проф. др Драган Вукмировић, директор

Приликом коришћења података објављених у овој публикацији обавезно је навођење извора.

Ова публикација је направљена уз финансијску помоћ Европске уније. За њен садржај искључиво је одговоран Републички завод за статистику и не представља званичан став Европске уније.

www.stat.gov.rs
www.popis2011.stat.rs

ПРЕДГОВОР

У овој студији извршена је анализа података Пописа становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији 2011. о процесу спољних миграција.

Пописивање лица на раду у иностранству код страног послодавца и чланова породице који с њима бораве у иностранству вршено је у свим пописима, почев од Пописа 1971.

Специфичност последњег пописа састоји се у томе што су у контингент спољних миграната, поред лица на раду и чланова породице који с њима бораве у иностранству, укључени студенти на школовању у иностранству и лица која се из осталих разлога (стручно усавшавање, похађање средње школе и слично) налазе у иностранству.

У студији је подвргнут анализи целокупан контингент спољних миграната, независно од поделе овог скупа на мигранте који се налазе у иностранству мање од годину дана, односно годину и више дана, сходно међународним методолошким препорукама.

Један део студије је посвећен анализи података о повратном миграционом процесу, тј. о повратницима са рада – боравка у иностранству, као комплементарном миграционом процесу, који пружа много јаснију слику о мотивационој основи и импликацијама спољног миграционог процеса. Иначе, пописивање повратника вршено је само у три пописа: 1981, 1991. и 2011. године.

Упркос неким методолошким и садржинским разликама између спроведених пописа и непотпуном обухвату учесника спољних миграција, прикупљена пописна грађа представља драгоцен извор информација о динамици спољних миграционих кретања и структурним обележјима њихових учесника.

Израда ове студије била је могућа захваљујући финансијској подршци Европске уније.

У Београду, 2014.

Директор

Проф. др Драган Вукмировић

Садржај

Увод	6
1. Осврт на методологију прикупљања података о лицима на раду–боравку у иностранству у пописима становништва у периоду 1971–2011.	11
2. Динамика спољних миграција у периоду 1971–2011.	15
2.1. Лица на раду – боравку у иностранству	15
2.2. Повратници са рада – боравка у иностранству	23
3. Миграционе карактеристике и просторне дистрибуције лица на раду - боравку у иностранству	27
4. Основне структуре лица на раду – боравку у иностранству	57
4.1. Етнички састав контингента спољних миграната у светлу неких његових старосних и образовних својстава	57
4.2. Кључна структурна обележја спољних миграната	65
4.2.1. Старосно – полни састав	65
4.2.2. Образовне карактеристике лица на раду – боравку у иностранству	69
4.2.3. Активност и професионални састав спољних миграната	76
4.2.4. Спољни мигранти у својству издржавалаца лица у земљи	78
5. Нека миграторна и структурна обележја повратника са рада - боравка у иностранству	83
5.1. Повратници према земљама у којима су радили – боравили и периодима повратка у Србију	83
5.2. Образовни састав повратника и разлози повратка у земљу из угла њихове националне припадности	84
5.3. Полна и старосна структура повратника према типу насеља	88
5.4. Повратници са рада – боравка у иностранству према обележју активности	89
6. Неке карактеристике домаћинства без спољних миграната и повратника и домаћинства чији је бар један члан спољни мигрант или повратник	91
Резиме	94
Литература и извори	100
Прилог	102

Увод

У социоекономским условима савременог индустријског друштва, становништво се одликује изузетном просторном покретљивошћу у разноликим њеним видовима. Најзначајнији вид те покретљивости је, свакако, миграција радне снаге, и то посебно оног дела који се запошљава у иностранству.

Иако интернационална миграција радне снаге није само феномен наших дана, ипак у последњих пет деценија ова појава је добила неслућене квантитативне размере. Ако бисмо се за тренутак послужили историјском аналогијом, као пандан древној „великој сеоби народа“, могли бисмо савремену међународну миграцију да назовемо „великом сеобом радног народа“, која по степену мобилности не заостаје за својим праузором. Управо ових дана, на насловној страни „Политике“, износи се стрепња британског премијера од могуће најезде румунских и бугарских имиграната и њиховог евентуалног коришћења британских јавних служби и система социјалне заштите. У свом евроексцитивизму премијер иде тако далеко да чак прети да ће спречити пријем у Европску унију земаља попут Албаније и Србије, уколико се не преиспита слобода кретања, која је, иначе, једно од темељних права ЕУ. Страховање да би Србија, са свега неколико милиона становника и једном од најстаријих популација у свету, могла да угрози најбогатије земље ЕУ својим емиграционим одливом потпуно је нереалистично. За разлику од неких источноевропских земаља, које су данас чланице ЕУ, Србија се (у саставу тадашње Југославије) још пре пола века отиснула у масовније миграционе токове према Западу.

У то време се око десет милиона страних радника, углавном из медитеранских земаља, налазило у земљама Западне, Централне и Северне Европе, које нису више биле у стању да подмире сопствене потребе за полуквалификованом и неквалификованом радном снагом. Због непостојања већих резерви радно способног становништва у свом примарном сектору, земље имиграције, да би повратиле еластичитет тржишта радне снаге, ангажовале су стране раднике. С друге стране, земље емиграције, чије недовољно развијене привреде нису могле да апсорбују постојеће вишкове радне снаге, мириле су се са обилним миграционим одливима, поготово због девизних дознака радних имиграната, као важне ставке у платним билансима ових земаља (Васси, 1972/1973).

Средина 60-их година прошлог века представља преломни период у југословенском економском животу, као и на плану спољних радних миграција. Увођење тзв. привредне реформе 1965. године тумачено је у домаћим политичким круговима потребом да се пређе на тржишно привређивање. Социјалистичка предузећа, затечена преко ноћи крајње либералистичким економским концептом, била су присиљена на сурову утакмицу у тржишној арили, како са осталим домаћим произвођачима тако и са страним, који су располагали знатно модернијом технологијом. „Отварање домаће привреде“, уклањањем царинских баријера, и беспштедна борба на домаћем тржишту принудили су многа социјалистичка предузећа да се ослободе, до тада латентних, вишкова радне снаге. Тако се дуго сањан социјалистички сан о пуној запослености напрасно распукао као мехур од сапунице. Незапослени су видели једини излаз у одласку из тадашње Југославије и запошљавању у некој од развијенијих страних земаља. На том гастарбајтерском путу придружили су им се масовно пољопривредници који, због рестриктивне политике запошљавања, нису могли да нађу посао у градској средини. Пољопривредницима су се, такође, масовно прикључила и лица која су пре одласка у иностранство била активна у индустрији, рударству и грађевинарству, а међу којима су половину чинили квалификовани и висококвалификовани радници. Подаци првих југословенских пописа становништва, који су пратили овај вид миграција, показали су импресивну заступљеност пољопривредника и индустријских радника у оквиру југословенске гастарбајтерске популације: по Попису 1971, њихов заједнички удео био је 73,3%, а по Попису 1981. 52,6 одсто. Дакле, мануелну радну снагу тада је чинило скоро 3/4 (1971), односно више од половине (1981) свих Југословена на раду у иностранству.

Знатна смањења пољопривредног становништва регистрована су и у претходним пописима, али је пад удела пољопривредног становништва у укупном становништву у међупописном раздобљу 1971–1981. (на нивоу Југославије за 18%, а у Србији за скоро 19%) надмашио све прогнозе (*Станковић, 1985*). Под утиском овог највећег опадања у послератном раздобљу, било је све теже веровати у процене вишкова радне снаге у пољопривреди, упркос компензационој улози радне снаге из домаћинства са пољопривредним газдинством која учествује у дневној радној миграцији. Запуштене и недовољно обрађене пољопривредне површине; пораст броја старачких домаћинства; пад наталитета на руралним подручјима; све изразитија произвођачка улога жена на индивидуалним пољопривредним газдинствима и др. појаве, у све ширим регионалним оквирима, нису били индикатори резерви радне снаге у пољопривреди, него су, напротив, били сасвима разговетни симптоми њеног демографског осипања. Према томе, многи наши региони су већ тада били на прагу „ексцесивне депопулације“.

Деценијама у сенци ригидне социјалистичке визије високо индустријализованог друштва, село и пољопривредна производња његовог становништва имали су само улогу пуке сировинске базе и демографског резервоара радне снаге. Непостојање једне рационалне и дугорочније аграрно-економске политике, којом би се село 'ишчупало' из природних и ситнопроизвођачких оквира привређивања на уситњеним пољопривредним поседима, као и одговарајућих мера социјалне и културне политике, довело је до поменутих последица. Да сеоско становништво није годинама таворило на маргинама привредног и културног живота, највероватније не бисмо данас били суочени са тешким демографским и економским последицама.

За друштва која се убрзано индустријализују и урбанизују карактеристична је тежња пољопривредног становништва да нађе запослење у граду. До извесног степена град је у могућности да прихвати ово становништво, али се касније јавља несклад између привредних, стамбених и других

могућности града и прилива сеоског становништва. Пошто је урбана средина већ засићена овом „мигрантском плимом“, велики број млађег пољопривредног становништва се пре одлучује за одлазак у иностранство, него за остајање на имању, јер ће му зарада и стечена технолошка искуства у иностранству пружити шансу да се, по евентуалном повратку, ипак домогне градске средине, или да свој живот на селу, у погледу животног стандарда, приближи градском начину живота, који је врло примамљив за млађе пољопривредно становништво, препуштено многим изазовима агресивне урбано-потрошачке културе.

Иако савремена спољна миграција није изгубила своје изворе у најужем кругу егзистенцијалних потреба и проблема, као што су: решавање стамбене ситуације у земљи; куповина пољопривредних машина и земљишта; незапосленост младих кадрова са средњом, вишом и високом школом, латентна незапосленост пољопривредног становништва у неким пасивним крајевима земље итд., ипак то нису биле доминантне црте југословенске спољне миграције, што врло пластично показују резултати анкетног истраживања 1983–1984. Центра за истраживање миграција у Загребу (*Баучић, 1985*). За разлику од миграција у даљој прошлости, каузална економска жижа миграција померила се из пауперистичких животних услова ка економски развијенијим срединама. Миграторне подстицаје треба све више тражити у домену животног стандарда савременог човека. У том смислу су врло корисне сугестије да у будућим истраживањима спољне миграције треба још нека питања укључити у статистичке анкете о домаћинствима, „и то, пре свега, у анкете које се односе на испитивање животног стандарда, личне потрошње и породичних буџета“ (*Марковић, 1974*). Према томе, иако је спољна радна миграција превасходно економска појава, неопходно је више еластичности у интерпретацији узрочног деловања економских чинилаца или, тачније речено, економске структуре једног друштва са свим њеним конкретно-историјским особеностима. Често се у литератури, у којој се разматра ова проблематика, могу наћи констатације да одлазак на привремени рад у иностранство није у очекиваној корелацији са степеном привредног развитка одређених региона. Корен оваквих ставова почива на једном крутом традиционалистичком схватању економског детерминизма, по којем постоји строга симетрија између одређеног реда економских фактора и одговарајућег реда друштвених последица, које неумитно повезује једносмерна каузалност. Услед тога, по инерцији закључивања, настанак радних миграција и њихов већи интензитет очекују се у оним политичко-територијалним јединицама које се налазе на дну скале економске развијености. При томе се, наравно, превиђа врло значајан утицај неких специфичних карактеристика локалног становништва, као што су то: традицијске, етничке, религијске, културолошке и друге његове особености. Тако, на пример, да би феномен савремених спољних миграција био виђен у пуној светлости, требало би свестрано проучити све социјалне и менталитетске мене кроз које је пролазила једна патријархална локална средина у временском интервалу омеђеном скромним крајпуташима и гротескним „фараонским“ гробницама, које су инкарнација кичерског новопотрошачког менталитета и вулгарног економског престижа.

За разлику од предака, који су се, гоњени материјалном бедом, са страхом отискивали у туђину, данашња сеоска младеж је много одважнија. Њена смелост није последица само промена у начину живота и мишљења, које доносе модерна времена, него и у поседовању пољопривредног земљишта, које ће јој, уз девизне уштеде, олакшати процес интеграције у домаћу урбану средину, уколико јој буде био могућ повратак. Анализирајући одлазак на „привремени“ рад у иностранство, на основу података Пописа 1971, др Милица Сентић је сматрала да прву од четири категорије југословенских гастарбајтера

чине „они који желе да побегну из пољопривреде“ (*Сентић, 1971*). Управо оваква језичка формулација открива нам, осим економске стране, и социјално-психолошку димензију, која се не назире када се користе формулације у строго информативном тону, попут: „трансфер пољопривредног становништва у непољопривредне делатности“. У групи „бегунаца из пољопривреде“ који су се налазили у иностранству највише је било оних који нису могли путем школовања или директним запошљавањем у непољопривредним делатностима да омогуће себи напуштање пољопривреде, па су се одлучили на одлазак из земље, привремено одлажући запошљавање у земљи ван пољопривреде. Да је ова претпоставка основана, истиче се у многим расправама у којима се разматра тај проблем, а ову тежњу, сем тога, илуструју и подаци Пописа 1981. о знатно већој заступљености пољопривредника (према стању пре одласка) у скупу лица на привременом раду (31,4%), него пољопривредника у скупу повратника с привременог рада у иностранству (17,4%) (*Станковић, 1985*). Аутори студије „Друштвене промене у селу“ доводили су, с доста разлога, у сумњу исправност дотадашњег третмана пољопривредног становништва на привременом раду у иностранству. „Зашто мислимо, истиче ова група аутора, да иноземце не треба убрајати у пољопривредно становништво. Пре свега, због тога што то запошљавање траје дуже времена, па када оно и престане, многи се пољопривредници (захваљујући баш заради у иноземству) пребацују у разне категорије непољопривредног становништва, нпр. ситне индивидуалне подузетнике. Нарочито ће нежењени млади људи запослени у иностранству настојати да нађу непољопривредно занимање“. (Центар за социологију села у Загребу и Југословенски центар за пољопривреду и шумарство у Београду, 1974).

У фокусу пажње домаће стручне и шире јавности налази се „одлив мозгова“, односно одлазак високообразованог становништва у иностранство, с обзиром на то да се претежно ради о млађим људима у чије је школовање држава уложила значајна средства. Несумњиво је да и ова појава има врло негативан утицај на економску и демографску ситуацију у Србији, али, по нама, још погубније последице проузроковала је управо миграција мануелне радне снаге. Пре свега, међу грађанима Србије на раду – боравку у иностранству било је највише бивших пољопривредника и индустријских радника, који су углавном припадали категорији дневних миграната на релацији село–град, односно категорији „сељака-индустријских радника“. Узме ли се у обзир изузетно висока старост сеоског становништва и индивидуалних пољопривредника, онда није тешко закључити да су много теже последице оставиле спољна и унутрашња миграција становништва овог социопрофесионалног профила. Резултат тих стихијских и обилних емиграционих одлива јесте демографска девастација руралних подручја Србије, поготово брдско-планинских и пограничних. О раширености депопулације на сеоским просторима најубедљивије сведочи податак да је у 2012. години било 81,3% насеља са негативним природним прираштајем.

Експанзиван систем школовања, унутрашња и спољна радна миграција показали су се као врло проходни канали просторне и социјалне мобилности сеоског становништва. Међутим, већ дуго српска села нису више у моћи да обезбеђују „демографску трансфузију“ домаћим и страним урбаним срединама.

Већ су подаци Пописа 1981. скренули пажњу на неке могуће индикаторе тенденције трајног пресељења у иностранство знатнијег дела спољно-мигрантске популације. Подаци тог пописа показују нагли пораст чланова породице лица на привременом раду у међупописном периоду 1971–1981 (скоро три пута), а од тог броја чак 40% је било рођених у иностранству, што речито говори о нагом

напредовању процеса комплетирања мигрантских породица у иностранству и заснивању брачних заједница са страним држављанима. Са овим информацијама у логичком складу је и податак о времену проведеном на привременом раду у иностранству. На нивоу СФРЈ, просечно време рада ван земље било је тада нешто дуже од 11 година, што је изазвало сумњу у „привременост“ њиховог рада – боравка у страним земљама (*Станковић, 1985*).

У свим досадашњим пописима (почев од 1971. године) званична статистика је била резервисана у погледу потпуности обухвата лица на „привременом“ раду – боравку у иностранству. Мада су вршене неке процене на основу компарације са статистичким изворима земаља имиграције, ипак се не може рећи да постоје довољно поуздане процене мањка у обухвату те мигрантске категорије. Непотпун обухват је нарочито био карактеристичан када се радило о прекоморским земљама. Очито је да се под плаштом „привременог“ рада–боравка у иностранству прикрива феномен нашег „новог исељеништва“.

Како, са протоком времена, мигрантска категорија „лица на привременом раду и чланови породице који с њима бораве у иностранству“ постаје све флуиднија и дифузнија, поготово ако се имају у виду друга и трећа генерација њихових потомака, требало би је, можда, пре сматрати само интегралним делом наше дијаспоре, него посебном категоријом, тим пре што је „привременост“, као њена диференција специфика, изгубила своје првобитно значење. Међутим, пошто не постоје свеобухватни и поуздани извори података о српској дијаспори, пописи становништва још увек пружају податке, макар и непотпуне, бар о једном њеном сегменту, тј. о радним мигрантима и њиховим члановима породице у иностранству, а у последњем попису и о студентима на школовању у иностранству.¹

---

¹ Почетком јуна 2005. године, тадашње Министарство за дијаспору, као координатор пројекта „Попис дијаспоре“, покрене иницијативу за конституисање Одбора за попис дијаспоре, а марта 2006. било је завршено више верзија нацрта Закона о попису држављана Републике Србије и Срба у дијаспори. Нажалост, усаглашавање тих нацрта задржало се само на почетној фази.

1. Осврт на методологију прикупљања података о лицима на раду – боравку у иностранству у пописима становништва у периоду 1971–2011.

Почетак праћења наше спољне радне миграције везује се за југословенски **Попис становништва 1971. године**. Тада је први пут у историји југословенских пописа извршено пописивање лица на привременом раду у иностранству. Поред одговора на остала питања у пописним обрасцима (укључујући и економска, према стању пре одласка у иностранство), за њих је било предвиђено још и прикупљање података о **страној држави у којој раде** и о **години последњег одласка из земље**. Такође, прибављени су подаци о члановима њихове породице (домаћинства) који су с њима боравили у иностранству, мада су (због коришћења исте шифре) исказани скупно са члановима породице дипломатског особља и запослених у нашим привредним и другим представништвима у страним земљама.

За разлику од Пописа 1971. године, у **Попису 1981.** примењена је тзв. контингентирани пописница, у којој је читав један блок питања из економског домена био резервисан само за становништво у земљи, а искључиво за лица на раду у иностранству била су предвиђена питања: **назив стране државе, занимање пре одласка и време проведено на привременом раду у иностранству**. Члановима породице лица на привременом раду у иностранству била су, такође, намењена прва два питања, али не и питање о времену проведеном на привременом раду у иностранству. У Попису 1981. године први пут су прикупљани подаци о повратницима са привременог рада у иностранству, преко питања о **времену проведеном на привременом раду у иностранству после 1965. године**.

У методолошким упутствима за **Попис 1991.** из назива спољно-мигрантског контингента искључује се придев „привремен“, и неће се више јављати ни у потоњим пописима (2002. и 2011). У Попису 1991. године лицима која су се налазила на самосталном раду у иностранству и члановима породице који су с њима боравили у иностранству била су намењена питања: **назив стране државе и дужина рада – боравка у иностранству**. За „повратнике“ су, такође, била резервисана два питања: **време проведено на раду у иностранству и година повратка с рада у иностранству**. И овом приликом, само становништво у земљи је давало одговор на питања о активности, занимању и другим економским обележјима. За разлику од претходна два пописа, у садржају Пописа 1991. није било питања о занимању пре одласка из земље.

За лица на раду – боравку у иностранству ни у **Попису 2002.** године није било предвиђено давање одговора на питања која су се односила на професионална и економска обележја. Осим питања која су се тичала демографских, просветних и других обележја, овом мигрантском контингенту била су намењена и два посебна питања: **назив стране државе и дужина рада – боравка у иностранству**. За дужину рада – боравка затражене су и допунске информације о томе да ли је та дужина била „**до једне године**“ или „**једна и више година**“, како би, сходно међународним препорукама, из сталног становништва земље била искључена лица на раду – боравку у иностранству годину и више дана, односно како би у скупу сталног становништва била задржана једино лица која су радила – боравила краће од годину дана.

У **Попису 2011.** године, напуштена је пракса разграничавања појединих питања за становништво у земљи и за лица на раду – боравку у иностранству, која је била на снази у пописима 1981, 1991. и 2002. године. Према томе, на контингент лица на раду – боравку у иностранству односила су се сва питања садржана у упитницима Пописа 2011. године, изузев допунске информације у склопу питања

делатност: „Пун назив предузећа, радње, установе и др.“. Ово методолошко решење је веома слично решењу практикованом у Попису 1971, по којем су гастарбајтери (односно даваоци података) могли да дају одговоре на сва питања која су се односила на професионална и економска обележја. Међутим, у Попису 1971. године било је јасно наглашено да се одговори на та питања дају према стању пре одласка из земље, док се у методолошким упутствима Пописа 2011, више на имплицитан начин, упућује на стање после одласка из земље, јер би, у супротном, било бесмислено да се за економски активна лица у иностранству траже подаци о бившој економској активности у матичној земљи, и то још у недељи која је претходила попису. Ако се већ у објашњењима за давање одговора на питање: „Колико још лице намерава да буде одсутно, присутно?“ даје сугестија пописивачу да, кроз разговор с другим лицем-чланом домаћинства, рођаком, комшијом и сл., покуша да утврди прецизније трајање намераваног одсуства (што је, по правилу, био случај са лицима на раду – боравку у иностранству), онда се намеће питање: колико ли је то трајао разговор у покушају да се дође до поузданијих података о тако комплексним социоекономским обележјима као што су: активност, занимање, делатност и друга?²

По нашем мишљењу, аутори методолошког упутства били су принуђени да донесу оваква решења, како би део спољно-мигрантског контингента који се налазио краће од годину дана у иностранству постао интегрални део уобичајеног (сталног) становништва Србије. Ово методолошко решење из међународних препорука непотребно, по нама, усложњава објашњења у методолошким упутствима и на пописним упитницима. Осим тога, мане овог приступа нарочито долазе до изражаја у фази табелирања. Тако, на пример, у табелама из Пописа 2002, у којима су исказани подаци о економским обележјима, обично су последња колона у заглављу или последњи ред у претколони били резервисани само за податак о укупном броју лица на раду у иностранству краћем од једне године, пошто њихово разврставање по модалитетима наведених обележја није било могуће, јер није било предвиђено да се за ова лица дају одговори на економска питања, без обзира на то што су припадали скупу сталног (уобичајеног) становништва старог 15 и више година. Што се тиче табелирања података о истим обележјима у Попису 2011, ситуација ће бити обрнута: спољни радни мигранти са краћим стажом од једне године неће бити резидуална група, као у табелама из 2002, али ће табеларно исказивање података о њиховим професионалним и економским обележјима бити проблематично због недовољне информисаности чланова домаћинства и других давалаца података у земљи, који ће, најчешће, давати податке о њима. Имајући све ово у виду, чини нам се контрапродуктивним, бар са методолошког аспекта, укључивање лица на раду – боравку у иностранству испод једне године у скуп уобичајеног (сталног) становништва земље у којој се врши попис.

---

² Ради добијања што квалитетнијих одговора на питања у пописним упитницима, у ранијим пописима, у фази претходног попуњавања помоћних пописних образаца, организована је дистрибуција помоћних пописница за лица на раду – боравку у иностранству преко наших дипломатско-конзуларних представништва; преко локалних општинских органа у земљи; личним уручивањем на граничним прелазима у време масовнијих посета о празницима и сл. Помоћне пописнице, које су мигранти сами попуњавали, или уз нечију помоћ, коришћене су у редовном попису, како би пописивачи могли да потпуније и квалитетније поуне основне пописне обрасце. Претходно попуњавање помоћних пописних образаца за „иностранце“ које је, с мањим варијацијама у организационом и методолошким решењима, било заступљено у пописима 1981, 1991. и 2002. године, напуштено је у Попису 2011. због великих финансијских средстава која изискује ова акција. Према томе, основни извор информација о овом мигрантском контингенту били су чланови њихових домаћинстава у Србији, уколико су их, наравно, имали. Стога, евидентно је да овај контингент измиче потпуном обухвату, тако да се за пописан број лица на раду-боравку у иностранству може слободно рећи да представља само један обимнији „квази-узорак“.

Упркос чињеници да су податке о лицима на раду – боравку у иностранству најчешће давали њихови чланови домаћинства и друга лица у матичној земљи, а не сами мигранти, ипак се примена временског критеријума, на основу којег је извршена подела дужине одсуства на: „краће од једне године“ и „једна година и дуже“, може сматрати релативно субјективним приступом. Међутим, увођење изразито субјективног допунског критеријума за оне на раду – боравку краћем од једне године, који се заснивао на испитивању намере о дужини одсуства, чини нам се потпуно депласираним са становишта статистичког поимања традиционалних пописа, чији је циљ потпуни обухват пописних јединица и прикупљање што тачнијих података о њиховим обележјима. С обзиром на то да у попису учествује „армија“ пописивача и других непосредних учесника пописа, тешко је поверовати да су они били довољно добро инструктирани за нека подробнија и суптилнија испитивања намера испитаника, а нарочито у ситуацији када се у улози испитаника појављују други даваоци података (чланови домаћинства, рођаци, суседи и друга лица у земљи). Чак и када сами мигранти дају о себи тражене податке, може се сумњати у њихову прогностичку моћ у погледу дужине одсуства, јер тренутна констелација њихових породичних и социоекономских прилика у земљи и у иностранству рада – боравка могу радикално да осујете њихове намере у вези с трајањем одсуства.

После пописа 1981. и 1991. године, у Попису 2011. године поново су прикупљани подаци о повратницима са привременог рада – боравка у иностранству, преко одговора на питања о **држави у којој је лице боравило; години повратка у Републику Србију и главном разлогу повратка у Републику Србију**. Међутим, постојећа методолошка решења не пружају икакву могућност за раздвајање повратника који су радили у иностранству и повратника који нису радили, већ су само тамо боравили у својству чланова породице.

У даљем тексту, трудићемо се да у називу разматраног спољно-мигрантског контингента не користимо термине „грађани“ и „држављани“³, као ни атрибут „привремени“⁴, зато што се у оквиру тог скупа налази изванредно број: припадника (а нарочито потомака) „старе“ економске и политичке емиграције, азиланата, илегалних емиграната и аутохтоних држављана земаља пријема који су у

---

³ Иако је у методолошким упутствима свих пописа наглашавано да се пописују само наши грађани на раду – боравку у иностранству, ипак се дешавало, због формирања брачних заједница у иностранству, да и неки страни држављани уђу у овај скуп. Такав, еклатантан, пример може се наћи у „Стручно-методолошком упутству за организовање и спровођење пописа, становиштва, домаћинства и станова у 1981. години“. У објашњењима и допунама тог упутства, насталих у једној савезној теренској акцији спровођења пописа, стоји питање: „Да ли се пописују страни држављани који су ожењени (удати) за наше држављане?“. Као одговор на ово питање, Биро за попис Савезног завода за статистику дао је следеће објашњење: „Ова лица се пописују уколико је за њих достављена помоћна пописница (Образац П-1/А)“. Пошто су помоћне пописнице попуњаване на бази самопописивања наших грађана на раду у иностранству, очито је била намера Бироа за попис да стекне јаснију слику о породичној ситуацији наших миграната и о могућим траговима асимилационих процеса у земљама пријема радне снаге, упркос изричитим одредбама закона о попису да се пописују само наши грађани, односно држављани.

⁴ Одмах после објављивања резултата Пописа 1971, појам „привремености“ је изложен жестокој критици због своје произвољности, те га неки аутори прихватају само условно при интерпретацији пописних података о лицима на раду – боравку у иностранству (Баучић, 1973). Међутим, не може се званична статистика оптуживати за аутономно увођење овог критеријума, када се зна да је придев „привремен“ био присутан у свим правним актима који су се односили на организован одлазак југословенских грађана у иностранство ради запошљавања. Сматра се да се до 1980. године око половине наших миграната запослила у страним државама уз посредовање југословенске службе за запошљавање (Стевановић, 1995). У ствари, употреба придева „привремен“ била је у суштини обичан еуфемизам ондашње комунистичке номенклатуре, која је њиме хтела да прикрије организован и масован „извоз“ радне снаге у развијене капиталистичке земље, и то, да иронија буде већа, баш оних делова радне снаге чији су симболи били срп и чекић. Почев од Пописа 1991, придев „привремен“ није више био у оптицају у пописним методолошким инструментима.

брачној заједници с нашим мигрантима. Стога, у студији ће бити заступљен назив „лица на раду у иностранству и чланови породице који с њима бораве у иностранству“, као и скраћени називи: „лица на раду – боравку у иностранству“ и „спољни мигранти“.

Изузев у Попису 1971. године, када методологијом није био предвиђен обухват дневних миграната из пограничних подручја, који су из Југославије одлазили свакодневно на рад у неку од суседних држава, у свим досадашњим пописима дефиниција посматраног мигрантског скупа није се у својој бити мењала, сем неких мањих садржинских и термилолошких разлика у њеној формулацији. Према томе, пописним дефиницијама контингента „лица на раду – боравку у иностранству“ обухватана су:

- ◆ лица на раду код страног послодавца (страни власник или фирма; државна или друга јавна установа стране државе; наш држављанин који је регистровао своје предузеће или радњу у иностранству, па запошљава и наше раднике);
- ◆ лица на самосталном раду у иностранству (у сопственој радионици, бироу, ординацији и сл.);
- ◆ лица која раде као чланови посада страних бродова и авиона;
- ◆ лица која бораве у иностранству у својству чланова породице лица на раду у иностранству, која су побројана у претходним тачкама.

За разлику од свих претходних пописа, по методологији Пописа 2011, у контингент лица на раду – боравку у иностранству **укључена су лица која студирају у иностранству**, под условом да се не враћају свакодневно, односно недељно у Србију, **као и лица која из осталих разлога бораве у иностранству** (стручно усавршавање, боравак у гостима, на лечењу, похађање средње школе и сл.).

И поред недовољног обухвата и бројних ограничења у досадашњим пописивањима лица на раду – боравку у иностранству и повратника са привременог рада – боравка у иностранству, емпиријска грађа прикупљена пописима у раздобљу 1971 – 2011. представља драгоцен извор информација о динамици и правцима миграторних кретања у вишедеценијском периоду, као и о структурним одликама актуелних спољних миграната и повратника.

Напомена: У свим приказаним табелама, графиконима и картограмима у овој студији нису садржани подаци који се односе на АП Косово и Метохија. Такође, нису садржани подаци ни о већини становништва албанске националне припадности, због бојкота пописа у општинама Бујановац и Прешево, већ само о Албанцима који су се одазвали попису.

2. Динамика спољних миграција у периоду 1971–2011.

Пуне четири деценије, почев од Пописа 1971. године, у десетогодишњој периодици, статистички се прати одлазак становника Републике Србије на рад и боравак у иностранству. Између два светска рата, спољна миграциона кретања мотивисана економским разлозима нису се одликовала неком масовношћу. Међутим, после неуспешног покушаја тзв. привредне реформе снажно су подстакнути миграторни токови ка привредно развијеним страним земљама, и то, пре свега, према западноевропским. Овај нови канал просторне мобилности становништва Србије широм се отворио средином шездесетих година прошлог века, када се у земљама Западне Европе појавила потреба за ангажовањем радне снаге из недовољно развијених европских земаља. Створена могућност за запошљавање у иностранству временски се поклопила са спутавањем трансфера пољопривредног становништва у непољопривредне делатности и постојањем латентних технолошких вишкова радне снаге у српској привреди. Резултанта ових паралелних процеса огледала се у обилним миграционим одливима радно способног становништва из Србије и чланова њихових породица који су с њима кренули у иностранство, или су им се касније придружили.

Ради бољег тумачења природе и карактеристика спољних миграционих процеса, од драгоценог значаја су подаци о броју и структурним одликама повратника са привременог рада – боравка у иностранству. Нажалост, само у три пописа становништва (1981, 1991. и 2011) било је предвиђено прикупљање података о овој категорији становништва Србије. Осим тога, аналитичари ове појаве изнели су озбиљне сумње у погледу ваљаности обухвата „повратника“ већ после првог њиховог евидентирања (1981). Према неким проценама (*Баучић, 1984*) чак две трећине од укупног броја повратника није било пописано.

2.1. Лица на раду – боравку у иностранству

Тренд кретања становника Србије према страним земљама рада – боравка указује на приличну неуједначеност, како по броју учесника у овом миграционом процесу тако и у њиховом размештају по земљама рада – боравка (табела 1).

Број миграната, регистрован у Попису 1971. (203 882), повећан је до 1981. за 65 хиљада, тј. за једну трећину (31,9%) у односу на бројно стање из 1971. године.

Табела 1. Лица на раду – боравку у иностранству према држави у којој раде – бораве

Страна држава	Године пописа у Републици Србији					Индекси					
	1971	1981	1991	2002	2011	1981/ 1971	1991/ 1981	2002/ 1991	2011/ 2002	2002/ 1971	2011/ 1971
Укупно	203882	269012	268943	414839	313411	131,9	100,0	154,2	75,6	203,5	153,7
Аустрија	40194	62820	67060	87844	70488	156,3	106,7	131,0	80,2	218,6	175,4
Француска	27864	33559	22357	27040	20231	120,4	66,6	120,9	74,8	97,0	72,6
Немачка	93327	99686	67229	102799	55999	106,8	67,4	152,9	54,5	110,1	60,0
Швајцарска	6723	24990	37441	65751	41008	371,7	149,8	175,6	62,4	978,0	610,0
Шведска	8819	12351	9929	14049	10925	140,0	80,4	141,5	77,8	159,3	123,9
Земље Бенелукса ¹⁾	3520	4367	3591	9336	6243	124,1	82,2	260,0	66,9	265,2	177,4
Остале европске земље	5025	7562	11508	53745	52673	150,5	152,2	467,0	98,0	1069,6	1048,2
Сједињене Америчке Државе	5279	7352	7136	16240	13504	139,3	97,1	227,6	83,2	307,6	255,8
Аустралија	7025	6173	5065	7490	3760	87,9	82,1	147,9	50,2	106,6	53,5
Канада	2865	3679	6268	10908	6226	128,4	170,4	174,0	57,1	380,7	217,3
Остале ваневропске земље	1048	2860	3235	5761	5073	272,9	113,1	178,1	88,1	549,7	484,1
Непознато	2193	3613	28124	13876	7657	164,8	778,4	49,3	55,2	632,7	349,2
Републике бивше СФРЈ ²⁾	...	...	...	...	19624	...	...	...	70,8	...	144,1

¹⁾ Земље Бенелукса и остале наведене стране државе приказане су, ради упоредивости, према коришћеној класификацији у Попису 1971.

²⁾ Приказани индекси у овом реду израчунати су после искључивања миграната из држава – бивших република СФРЈ, због упоредивости са претходним пописима.

У међупописном раздобљу 1981–1991. запажа се потпуна стагнација (индекс: 100,0) овог вида спољних миграција, па се чак бележи и незнатан пад (мање за 69 лица). Међутим, ако укључимо процену о броју миграната (4 874) из општина Бујановац и Прешево, у којима је албанско становништво бојкотовало Попис 1991, онда би индекс 1991/1981 био 101,8, што не мења битно констатацију о потпуном застоју у порасту броја лица на раду – боравку у иностранству. Овај застој се тумачи рестриктивном политиком запошљавања и подстицајним финансијским мерама за повратак страних радника у матичне земље, како они не би, у условима погоршане економске ситуације и пораста незапослености, представљали конкуренцију домаћој радној снази у земљама пријема стране радне снаге, а најпре у западноевропским земљама (*Стевановић, 2006*).

Међупописни период 1991–2002. јесте, свакако, кулминациони период у погледу раста бројчаног обима посматране мигрантске популације у иностранству. Подаци Пописа 2002. године показали су нагли, и до тада највећи, скок броја учесника спољних радних миграција и њихових чланова породице у иностранству: око 146 хиљада (54%) лица на раду – боравку у иностранству више је евидентирано у Попису 2002, него у Попису 1991.

Уколико се пак упореде пописи 1971. и 2002, онда се може констатовати да је, у односу на 1971. годину, број спољних миграната више него удвостручен (индекс: 203,5). До сада највећи пораст

бројности лица на раду – боравку у иностранству може се, поред осталог, објашњавати узимањем у обзир сплета изузетно тешких економских, политичких и ратних околности на југословенским просторима. Распад СФР Југославије и оружани сукоби, почетком и средином деведесетих година прошлог века, изазвали су егзодус српског живља, који је нашао уточиште у СР Југославији, и то углавном у Србији. Други снажан економски ударац изазвале су санкције које је увео Савет безбедности УН против СР Југославије. Санкције су изазвале бројне негативне импликације не само по економски него и по читав социјални живот земље (иначе, већ нагрижен аномијом), а најдиректније су распирале разорно дејство шверца и других дубиозних појава у сфери тзв. сиве економије. Трећи атак на економију земље представљао је оружани сукоб са НАТО алијансом и бомбардовање многих индустријских и других важних инфраструктурних објеката на тлу Србије. Овако неповољан социоекономски контекст веома је утицао на доношење одлуке грађана Србије о одласку из земље, а поготово на одлуку бројних припадника избегличког корпуса, којима је економски измождена Србија била само транзитно подручје на путу за богатије земље.

Иако су прихват и збрињавање избеглог становништва из Хрватске (220 хиљада), Босне и Херцеговине (124 хиљаде) и других република бивше СФРЈ (6 хиљада), у време изразито неповољних економских и политичких прилика, представљали велики терет за државу и грађане Србије, ипак је био учињен велики напор да им буду обезбеђени макар основни животни услови. Како су резултати Пописа 2002. показали да и код овог мигрантског контингента није остварен задовољавајући обухват, то се међу разматраним разлозима непотпуног обухвата издвојио као кључни: одлазак у иностранство, и то најчешће у неку од прекоморских земаља (*Лађевић, Станковић, 2004*). Овај фатални исход једног прљавог грађанског рата је типичан пример како присилни миграциони процеси могу, на волшебан начин, да се преобразе у „историјској реторти“ у „добровољне“ миграционе и асимилационе процесе.

У последњем у низу међупописних раздобља (2011–2002) бележи се значајно опадање спољно-мигрантског таласа за четвртину (индекс: 75,6) у односу на претходни ниво. Уколико бисмо пак, ради упоредивости са претходним пописима, искључили око 20 хиљада оних који су отишли на рад или боравак у стране државе – бивше републике СФРЈ, онда би пад био дубљи за још неких пет процената (индекс: 70,8), а само за десетак процената пораст у односу на 1971, као почетну годину пописивања припадника овог мигрантског корпуса.

Упркос чињеници што је у табели 1 квантитативно исказан целокупан скуп лица на раду – боравку у иностранству (без обзира на дужину њиховог рада – боравка), укључујући и студенте који се школују у иностранству (под условом да се не враћају свакодневно или једном недељно у место становања свог домаћинства у Србији), ипак је дошло до значајнијег опадања бројности ове мигрантске категорије.⁵

Динамика спољних миграција, посматрана из угла земаља пријема, одликује се великом разноликошћу. У том контексту, посебно су интересантне традиционалне земље пријема страних миграната: Немачка, Аустрија и Француска, које су до 1971. (посматране заједно) пружиле гостопримство чак 161 хиљади (79,2%) миграната пореклом из Србије, док су само 1/5 миграната „препустиле“ осталим европским и ваневропским државама. Међутим, натпросечни темпо раста на

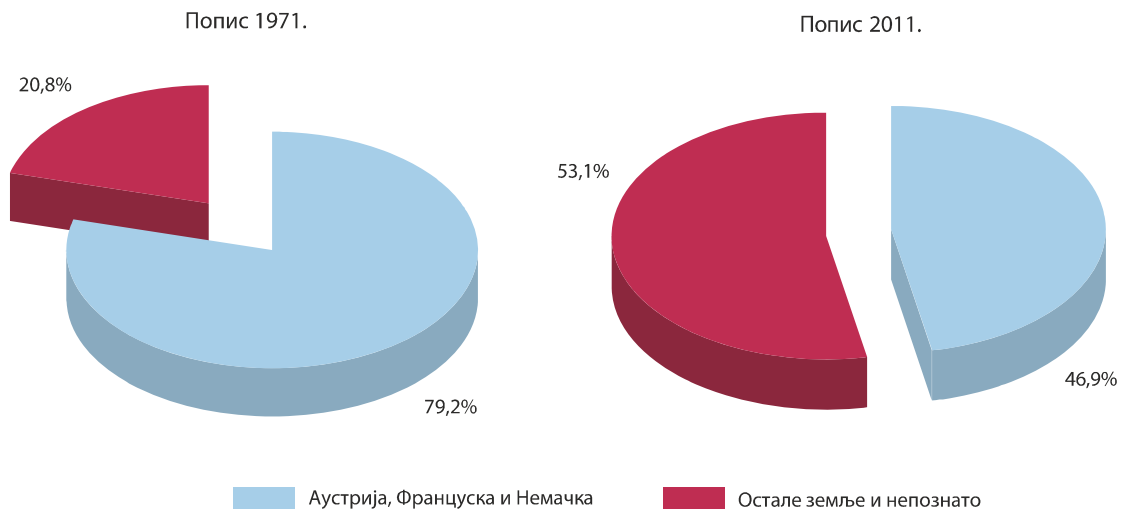
---

⁵ Вероватно би овај пад био нешто мањи да су били обухваћени у већем броју албански мигранти из општина Бујановац и Прешево, у којима је албанско становништво бојкотовало попис 2011.

крају првог међупописног периода (1971–1981) има само Аустрија (са индексом: 156,3), док су се Француска (са индексом: 120,4) и Немачка (са индексом: 106,8) налазиле испод републичког просека за посматрани период (131,9). У стагнантном пописном периоду (1981–1991) слика се значајно мења: Аустрија (са индексом: 106,7, који је имала Немачка у претходном периоду), превазилази републички просек (100,0), а Немачка (са индексом: 67,4) и Француска (са индексом: 66,6) налазиле су се знатно испод просека који је важио за спољно-мигрантску популацију пореклом из Републике Србије.

После стагнантног периода уследио је најдинамичнији међупописни период (1991–2002), када се од ове три земље једино Немачка својим индексом (152,9) приближила републичком просеку (154,2), док су Аустрија (са индексом: 131,0) и, нарочито, Француска (са индексом: 120,9) значајније испод просека. Овим земљама дајемо предност у нумеричким компарацијама зато што је њихова имиграциона гравитациона моћ у протекле четири деценије била најснажнија, бар што се тиче миграната са наших простора. На почетку посматраног периода (1971) чак 4/5 грађана Србије налазило се на раду – боравку у тим земљама, а и на крају тог периода (2011) скоро половина њих (47%) још увек је радила и боравила на њиховој територији (графикон 1).

Графикон 1. Заједнички релативни удео Аустрије, Француске и Немачке у односу на уделе осталих земаља пријема миграната из Републике Србије, по пописима 1971. и 2011.

Ове три традиционалне земље пријема (табела 2) разликују се по томе што Француска и Немачка, од пописа до пописа, губе висину удела, док Аустрија до 1991. показује раст својих удела, да би у 2002. забележила мањи удео (21,2%), те да би у последњој у низу пописних година поново имала пораст учешћа, који јој је обезбедио прву позицију по заступљености миграната пореклом из Србије (22,5%). За разлику од Аустрије, Француска и Немачка се одликују континуираним опадањем својих релативних удела у читавом периоду: тако је удео Француске више него преполовљен (са 13,7% на 6,5%), а нешто више од тога је опао удео Немачке (са 45,8% на 17,9%).

Табела 2. Структура лица на раду – боравку у иностранству према држави у којој раде, односно бораве (%)¹⁾

Страна држава	Године пописа				
	1971	1981	1991	2002	2011
Република Србија	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Аустрија	19,7	23,4	24,9	21,2	22,5
Француска	13,7	12,5	8,3	6,5	6,5
Немачка	45,8	37,1	25,0	24,8	17,9
Швајцарска	3,3	9,3	13,9	15,8	13,1
Шведска	4,3	4,6	3,7	3,4	3,5
Земље Бенелукса	1,7	1,6	1,3	2,3	2,0
Остале европске земље	2,5	2,8	4,3	13,0	16,8
Сједињене Америчке Државе	2,6	2,7	2,7	3,9	4,3
Аустралија	3,4	2,3	1,9	1,8	1,2
Канада	1,4	1,4	2,3	2,6	2,0
Остале ваневропске земље	0,5	1,1	1,2	1,4	1,6
Непозната земља	1,1	1,3	10,5	3,3	2,4
Републике бивше СФРЈ	...	...	...	...	6,3

¹⁾ Апсолутни подаци су приказани у табели 1.

У овој констелацији земаља пријема значајну позицију заузима и Швајцарска, која је 1971. имала релативно скроман удео (3,3%) у мигрантском контингенту, да би већ у наредној пописној години тај удео био скоро утростручен (9,3%), а на крају посматраног периода (2011) четворостручен (13,1%). Врхунац у пријему миграната Швајцарска достиже 2002. године, када се на њеној територији нашло скоро десет пута више миграната из Србије него 1971. године. Да није било бојкота пописа 1991. и 2011. године у општинама Бујановац и Прешево, вероватно би тих година био регистрован још већи број миграната у Швајцарској, пошто је познато да је ова земља омиљена дестинација албанских миграната.

Ако бацимо поглед на „мозаик“ релативних удела земаља пријема миграната пореклом из Србије, може се видети како се, од пописа до пописа, мењају њихове позиције на хијерархијској скали релативних удела (табела 2). У 1971. години, са убедљиво највећим уделом, на првом месту се налазила Немачка, а следиле су је: Аустрија, Француска и Шведска, којој су, по учешћу, најближе биле Аустралија и Швајцарска. У следећој пописној години (1981) прве три земље задржавају исти редослед, али Швајцарска својим уделом прстиже Шведску и сасвим се приближава Француској. Већ у наредној пописној години (1991), Швајцарска се, са својим учешћем, сврстава у прве три земље и знатно надмашује Француску релативним уделом, што се на још израженији начин појављује и у пописима 2002. и 2011. године.

Посебну пажњу привлаче високи индекси у табели 1 и релативни удели у табели 2 који се односе на „остале европске земље“, Сједињене Америчке Државе, Канаду и „остале ваневропске земље“, као и запаженији индекс и релативни удео бивших југословенских република (односно новоформираних држава после распада СФРЈ). За разлику од ране фазе миграционих кретања према иностранству, подаци пописа 2002. и 2011. показују да су спољна миграторна струјања постала знатно дисперзивнија. Тако су, према стању из Пописа 1971. године, само четири европске земље (Аустрија, Француска, Немачка и Швајцарска) апсорбовале 82,5 одсто миграната пореклом из Србије, док се, по резултатима последњег пописа, њихова (још увек врло значајна) привлачна моћ свела на 60 процената. Разлог томе налази се у чињеници што је отвореност Западне Европе за пријем страних радника трајала све до 1973. године, када западноевропске земље од либералне имиграционе политике прелазе на политику „затворених врата“. Ефекти те политике манифестују се већ у резултатима Пописа 1991. године, који

показују да је средином седамдесетих и осамдесетих година прошлог века био успоренији процес спољних миграција радне снаге са тла Србије, те да се пораст обима ове мигрантске популације, евидентиран у Попису 1981, може сматрати, пре свега, учинком либералне имиграционе политике шездесетих и раних седамдесетих година, као и вишегодишњег периода спајања породица наших радника у иностранству.

Након Пописа 1991, у студији „Развитак становништва Србије 1950–1991“ (*Центар за демографска истраживања ИДН, 1995*) указано је да су се „битно измениле опште одлике спољних миграција“, што се, пре свега, манифестовало: (1) смањењем обима запошљавања преко надлежних служби за запошљавање у иностранству; (2) појавом нових европских и ваневропских дестинација (Кипар, Грчка, Нови Зеланд, Јужноафричка Република), као и (3) појединачним исељавањем у традиционалне усељеничке прекоокеанске земље (САД, Аустралију и нарочито Канаду). Такође, у споменутој студији се истиче да је повећан „број лажних азиланата и избеглица који, преко регулисања азилантског, односно избегличког статуса покушавају да реше своје запослење у страним земљама“. Упркос непостојању тачних података о азилантима и избеглицама са простора СР Југославије, ипак, на основу података земаља пријема у којима је њихов број највећи (Шведска, Немачка, Француска и Швајцарска), аутори студије истичу да су међу азилантима у тим државама махом заступљени Албанци са Косова и Метохије.

Рестриктивна и селективна имиграциона политика неких традиционалних западноевропских земаља, пад Берлинског зида, распад Совјетског Савеза и Југославије, као и сви пропратни економски и политички потреси, узроковани тим крупним историјским догађајима, утицали су не само на интензивирање спољног миграционог процеса у међупописном периоду 1991–2002 него и на проналажење неких нових миграционих дестинација. У том контексту, упадљива је преференцијална склоност неких миграната пореклом из Србије према матичним земљама њихових етничких заједница, што је случај са: Мађарима, Бугарима, Грцима, Немцима, Русима, Словацима, Јеврејима и Чесима (*Станковић, Лађевић, 2004*). Наравно, овде се, неминовно, поставља питање: да ли се у овом случају ради о временски одређеном раду – боравку у иностранству, или о неповратном одласку из Србије припадника наведених националних мањина.

Највећи удео у укупном становништву лица на раду – боравку у иностранству (табела 3) био је 2002. године (5,3%), а најближи му је, по висини релативне вредности, удео из Пописа 2011. године (4,2%). Удели спољних миграната у укупном становништву у пописима 1981. и 1991. потпуно су истоветни (3,5%), док је удео из 1971. (2,8%) најниже вредности у низу пописних година.

Табела 3. Број лица на раду – боравку у иностранству и његов удео у укупном становништву, по пописима 1971–2011.

Године пописа	Србија		Централна Србија		Војводина	
	број	удео (у %)	број	удео (у %)	број	удео (у %)
1971	203981	2,8	133389	2,5	70592	3,6
1981	269012	3,5	203421	3,6	65591	3,2
1991 ¹⁾	273817	3,5	226295	3,9	47522	2,4
2002	414839	5,3	344151	5,9	70688	3,4
2011 ¹⁾	313411	4,2	263083	4,8	50328	2,5

¹⁾ Код 1991. укључен је процењен број лица на раду – боравку у иностранству из општина Бујановац и Прешево, док код 2011. није.

Удели лица на раду – боравку у иностранству из централне Србије у њеном укупном становништву имају сличан узлазни раст вредности, попут удела на нивоу Србије, мада правилнији, јер нема понављања истог процентног удела код суседних пописа (1981. и 1991). Сем код удела који се односи на 1971. (2,5%), сви остали удели су виши на нивоу централне Србије у односу на уделе на нивоу Србије. У Попису 2002. забележено је највеће учешће спољних миграната у укупном становништву централне Србије (5,9%), а нешто мање учешће забележено је у последњем попису (4,8%).

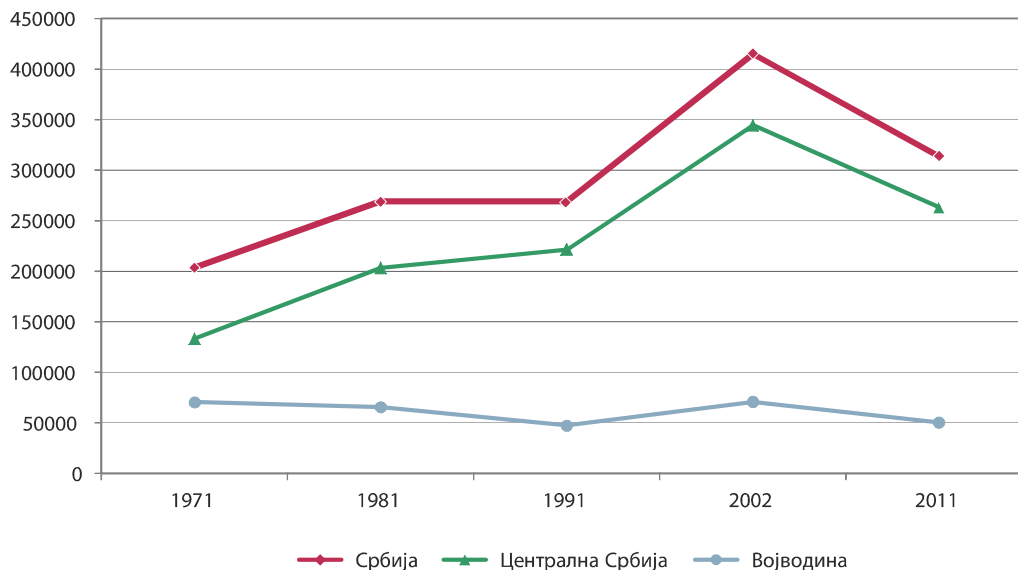
Кретање релативних удела војвођанских спољних миграната у укупној популацији Војводине је, мање-више, супротно истоврсном кретању на нивоу Србије и, посебно, на нивоу централне Србије. У ланцу пописних година, нарочито привлачи пажњу прва пописна година (1971), јер је тада Војводина имала свој највиши процентни удео спољних миграната (3,6%), који је био виши од удела на нивоу Србије, као и од удела на нивоу централне Србије. После тога, војвођански спољно-мигрантски удели у војвођанској популацији иду низлазном линијом, изузев у 2002. години, када се запажа једнопроцентни скок вредности удела (3,4%) у односу на удео у претходној пописној години (2,4%). У 2002. години висина спољно-мигрантског удела (3,4%) скоро се сасвим приближила највишем војвођанском уделу, забележеном у Попису 1971.

Миграциону динамику лица на раду – боравку у иностранству пореклом из централне Србије и Војводине најбоље илуструју подаци у табели 4 и графикон 2. Ова два подручја Републике Србије била су, све до Пописа 2011. године, традиционално заступљена у приказивању резултата пописа и других статистичких истраживања. Стога, с циљем очувања упоредивости с ранијим пописима, задржаћемо се краће на разматрању података о њима у овим уводним деловима студије.

Табела 4. Динамика кретања броја лица на раду – боравку у иностранству, пореклом из централне Србије и Војводине, у периоду 1971–2011.

Централна Србија					Војводина				
1971	1981	1991	2002	2011	1971	1981	1991	2002	2011
Апсолутни подаци									
133389	203421	221421	344151	263083	70493	65591	47522	70688	50328
Индекси									
1981/ 1971	1991/ 1981	2002/ 1991	2011/ 2002	2011/ 1971	1981/ 1971	1991/ 1981	2002/ 1991	2011/ 2002	2011/ 1971
152,5	108,8	155,4	76,4	197,2	93,0	72,5	148,7	71,2	71,4

Графикон 2. Миграциона динамика контингента лица на раду – боравку у иностранству у периоду 1971–2011.

Већ на први поглед, подаци у табели 4 указују на велике разлике између централне Србије и Војводине, како у погледу бројчаног обима спољно-мигрантског скупа тако и у интензитету миграторних кретања према иностранству. Док је централна Србија у првом међуписном периоду (1971–1981) увећала свој спољно-мигрантски контингент за 53 процента, Војводини је у истом периоду „окрњен“ тај контингент за 7 процената. У међуписном периоду 1981–1991, индекс Војводине (72,5) показује још дубљи пад, који се, такође, на нешто нижем нивоу, бележи и у периоду 2002–2011. (71,2), као и у четрдесетогодишњем периоду 1971–2011. (71,4). С друге стране, централна Србија, после великог пораста контингента спољних миграната у првом међуписном периоду, и у другом периоду (1981–1991) остварује пораст (8,8%), мада скоро шест пута мањи у поређењу с првим периодом. У међуписном раздобљу 1991–2002. регистрован је највиши врх спољног мигрантског таласа и у централној Србији (индекс: 155,4) и у Војводини (индекс: 148,7). За разлику од Војводине, којој је на крају четрдесетогодишњег периода (1971–2011) смањен скуп спољних миграната за 29 процената, централна Србија је у истом периоду остварила скоро удвостручење тог скупа (индекс: 197,2%).

Дијаметрално различит темпо спољно-мигранторних кретања становника централне Србије и Војводине у првим међуписним периодима (1971–1981. и 1981–1991) дугује се, пре свега, чињеници знатно ранијег укључивања становника Војводине у процес спољних миграција, те поступног прерастања њиховог почетног статуса „привременог“ рада – боравка у иностранству у трајни имиграциони статус. Врхунац у порасту спољно-мигрантског контингента и централна Србија (са индексом 155,4) и Војводина (са индексом 148,7) досежу у међуписном раздобљу 1991–2002. Војводина у том периоду, један једини пут, бележи пораст обима свог спољно-мигрантског скупа и то за импозантних 49 постотака. Узрочну основу за тумачење овог наглог пораста спољно-мигрантске популације, поготово оне пореклом из Војводине, треба првенствено тражити у „ексцесивним“ ратним и економским приликама. Велики број учесника принудних миграција (избеглица и расељених лица), као и велики број незапослених млађих лица у земљи, представљали су људски „резервоар“ за издашно напајање спољних миграционих токова.

2.2. Повратници са рада – боравка у иностранству

Обухват повратника са рада – боравка у иностранству вршен је само у три пописа, и то: у пописима 1981. и 1991. године регистрован је само број повратника који су радили у иностранству, док су у Попису 2011. пописана не само лица која су радила у иностранству већ и чланови породице који су с њима боравили у иностранству до повратка у земљу. Међутим, пошто у Попису 2011. није било предвиђено решење за посебно исказивање (1) повратника са рада и (2) лица која су боравила у иностранству као чланови њихове породице и вратила се у земљу, то се ове две различите категорије повратника у резултатима Пописа 2011. исказују као један недељив скуп, што ремети упоредивост с пописима 1981. и 1991. године. То је сигурно био један од важнијих разлога, мада не и једини, за енормно увећање обима контингента повратника са рада – боравка у иностранству у односу на претходна два пописа. У пописима 1981. и 1991. евидентирано је око 63 до 64 хиљаде повратника (табела 5), да би 2011. било пописано чак 235 хиљада повратника. Да нисмо искључили из укупног контингента (322 045) „повратнике“ са рада – боравка из држава – бивших република СФРЈ (87 113) увећање бројчаног обима било би још изразитије, те не би било могуће остварити било какву упоредивост са ранијим пописима, када су та лица била третирана као учесници унутрашњих просторних кретања. Осим тога, постоји озбиљна сумња да се међу њима крије велики број лица која су под принудом мигрирала. Такође, треба имати у виду да је између пописа 1991. и 2002. протекло двоструко више времена него између пописа 1981. и 1991, што је повољно утицало на кумулативан раст овог скупа. На крају, један од кључних разлога за значајан пораст броја повратника јесте, свакако, што су многи повратници, пре доласка у Србију, привели крају свој радни век у земљама пријема, поготово они који су после 1965. године и касније отишли на рад – боравак у неку западноевропску земљу која припада кругу традиционалних дестинација наших спољних миграната (Немачка, Француска итд.).

Табела 5. Повратници са рада – боравка у иностранству, по пописима 1981, 1991. и 2011.

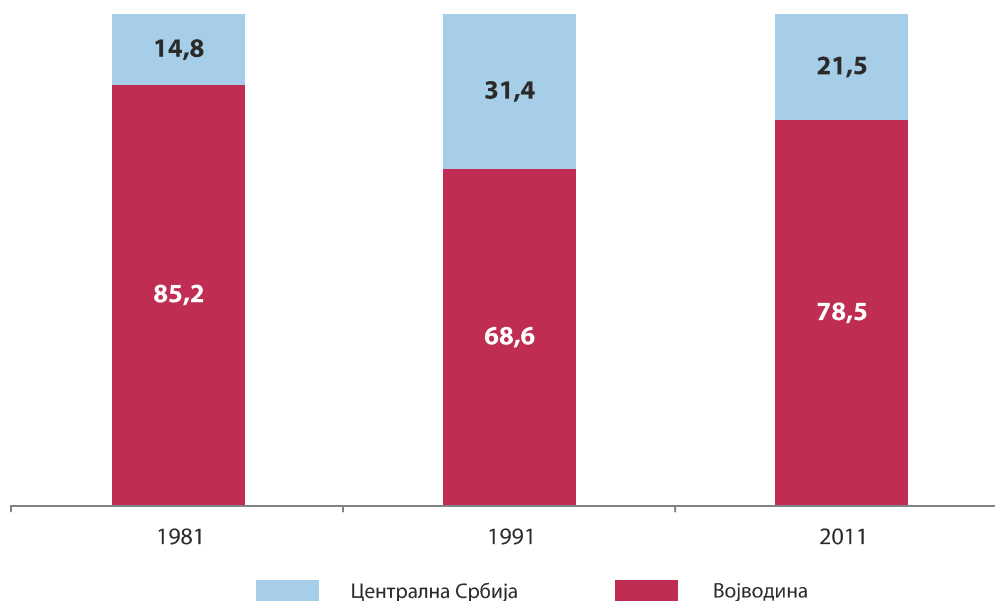
Године пописа ¹⁾	Србија	Централна Србија	Војводина
1981	63801	54329	9472
1991	62843	43136	19707
2011 ²⁾	234932	184504	50428
Индекси 1991/1981	98,5	79,4	208,1
Индекси 2011/1991	373,8	427,7	255,9
Индекси 2011/1981	368,2	339,6	532,4

¹⁾ У пописима 1981. и 1991. обухваћени су само повратници који су радили у иностранству, док су у Попису 2011. обухваћени сви повратници, без обзира на то да ли су радили или су боравили у иностранству као чланови породице оних који су радили или из осталих разлога.

²⁾ Због упоредивости с пописима 1981. и 1991. искључени су „повратници“ из бивших југословенских република, односно из тих страних држава.

Графикон 3. Повратници са рада – боравка у иностранству према пописима 1981, 1991. и 2011. – централна Србија и Војводина (%)

Релативни удели, приказани у графикону 3, упућују на убедљиву бројчану предност повратника настањених на подручју централне Србије, што је и очекивано с обзиром на несразмерну заступљеност становништва централне Србије и Војводине у укупној популацији Републике Србије. Највеће учешће у републичком контингенту повратника централна Србија је имала 1981. (85,2%), а Војводина 1991. године (31,4%). У 2011. години удео Војводине износи 21,5%, а централне Србије 78,5%.

У периоду између суседних пописних година (1981. и 1991), индекс централне Србије (79,4) био је испод републичког просека (индекс: 98,5), док Војводина, у истом периоду, удвостручује број повратника (индекс: 208,1). За две декаде (од Пописа 1991. до Пописа 2011) централна Србија четворостручује бројчани обим својих повратника, али и Војводина, у том периоду, преко два и по пута повећава број повратника (табела 5). У временском распону од тридесет година (1981–2011) централна Србија достиже висок индекс (339,6), мада нижи од свог рекордног индекса из периода 1991–2011. (427,7), док Војводина у тих тридесет година бележи далеко највиши индекс (532,4). Војводина се, дакле, од периода до периода, одликује континуираним растом броја повратника. Овај раскорак у динамици повратних миграционих токова, нарочито у почетном међупописном периоду (1981–1991), може се тумачити ранијим укључивањем становника Војводине у спољно-мигрантске токове од становника централне Србије, па тиме и ранијим повратком житеља Војводине у земљу. Највиши индекс централне Србије из периода 1991–2011. (427,7) био би, дакако, још виши да албанско становништво с југа Србије није бојкотовало попис становништва баш у тим граничним годинама посматраног периода 1991. и 2011.

Уз све ограде, због разлика у методолошком приступу при дефинисању контингента повратника у досадашњем њиховом посматрању, о чему је било речи, као и због исказаних сумњи у вези са обухватом (*Баучић, 1984*), ипак ћемо дати кратак осврт на динамику кретања повратних мигрантских

токова са рада, односно боравка у иностранству, у светлу података о образовним карактеристикама њихових учесника (табела б).

Табела 6. Повратници са рада, односно боравка у иностранству, стари 15 и више година према школској спреми, по пописима 1981, 1991. и 2011. године

	Попис 1981.		Попис 1991.		Попис 2011. ¹⁾	
	број	(%)	број	(%)	број	(%)
Укупно	63801	100,0	62.843	100,0	229653	100,0
Без школске спреме и непотпуна основна школа	26747	41,9	21277	33,8	42685	18,6
Основна школа	16485	25,8	16702	26,6	51511	22,4
Средња школа	18120	28,4	19867	31,6	91329	39,8
Виша и висока школа	2133	3,3	4761	7,6	43325	18,9
Непознато	316	0,6	236	0,4	803	0,3

¹⁾ Из контингента су искључени „повратници“ из држава – бивших република СФРЈ, али су, за разлику од пописа 1981. и 1991. године, сем повратника са рада у иностранству, укључени и чланови породице који су с њима боравили у иностранству, као и лица која су из осталих разлога боравила у иностранству.

Период између Пописа 1981. и Пописа 2011. не карактерише само изразита динамика миграционих кретања повратника са рада и боравка у иностранству, него и динамичност промена у њиховом образовном саставу.

По подацима Пописа 1981, повратници без икакве школске спреме или с непотпуном основном школом (1–7 разреда) били су далеко најзаступљенији у образовној структури (41,9%), а посматрани заједно са онима који су завршили осморазредну основну школу (25,8%) чине двотрећински сегмент укупне популације повратника у тој пописној години. Бројност најобразованијих повратника (с вишом или високом школом) била је дванаест и по пута мања од бројности оних који су били без школске спреме или с непотпуном основном школом. Повратници са завршеном основном и средњом школом имали су тада релативно високе процентне уделе (25,8% и 28,4%).

У пописној 1991. години приметан је тренд смањења релативног учешћа нешколованих и непотпуно школованих повратника (33,8%), који ће се наставити и 2011. (18,6%), упркос двоструком увећању бројчаног обима ове категорије повратника. Повратници са основном и средњом школском спремом задржавају свој ранг у процентној структури из претходне пописне године, с тим што имају исто веће уделе на уштрб повратника без школе или с непотпуном основном школом, којима се по висини удела (31,6%) сасвим приближавају повратници са средњом школом. У међупописном раздобљу 1981–1991. дошло је до више него двоструког увећања броја повратника с вишом или високом школском спремом.

Резултати Пописа 2011. показују неке радикалније промене унутар образовне структуре повратника: пре свега, повратници са средњом школом заузимају водећу позицију (са уделом од 39,8%); повратници са основном школом (са уделом од 22,4%) померају се са прве на другу позицију; повратници без школе и с непотпуном основном школом (који су 1981. имали изразито доминантан релативни удео) и најобразованији повратници (који су 1981. имали минималан релативни удео), у

„мртвој трци“, заузимају трећу и четврту позицију са уделима нешто нижим од 19 процената, али, ипак, за 0,3% већим код повратника с вишом или високом школом.

Ако апстрахујемо мањкове у обухвату повратника, дејство евентуалних поновних одлазака повратника у иностранство и разлике у пописним методолошким решењима, ипак се могу уочити неке јасне тенденције. Врло низак образовни састав повратника са рада у иностранству, снимљен у Попису 1981, представља веран одраз образовног састава учесника масовног („пионирског“) таласа према западноевропским земљама, који се покренуо средином 60-их и почетком 70-их година прошлог века. Пошто, због насталих економских тешкоћа и пораста незапослености домицилног становништва, престаје потреба за овим образовним профилем радне снаге у земљама пријема, то ове земље (крајем 1973. и током 1974) доносе мере за спутавање доласка страних радника, као и мере за подстицање њиховог повратка у земље порекла. Према томе, инверзни миграторни токови према матичним земљама дају прилично јасну слику о миграторним токовима према страним дестинацијама. С обзиром да се повратници регрутују из круга учесника спољних миграција, то њихове структурне карактеристике и промене представљају рефлекс структурних одлика и промена у спољној мигрантској популацији.

У периоду од 1981. до 2011. године упадљив је непрестани раст бројности повратника с вишом и високом школом: у првој међупописној деценији најобразованија категорија повратника увећана је преко два пута; између пописа 1991. и 2011, број повратника с вишом и високом школом био је већи преко девет пута, да би на крају тридесетогодишњег периода (1981–2011) био већи и преко двадесет пута. Наведени подаци, иако посредно, пружају јасне доказе о све већем „одливу мозга“, односно о све већем присуству високообразованих лица у редовима спољних миграната нашег порекла.

На концу, не треба изгубити из вида чињеницу да су у последњем попису исказани скупно лица на раду и чланови породице који с њима бораве у иностранству, што је, по нама, могло веома значајно да утиче на пораст бројности повратника с високом образовањем. Наиме, међу члановима породице је већа заступљеност млађих људи, који су, најчешће, образованији од својих родитеља а, осим тога, девизне зараде у иностранству пружиле су им могућност да стекну високо образовање и на домаћим државним и приватним универзитетима.

3. Миграционе карактеристике и просторне дистрибуције лица на раду – боравку у иностранству

Ако се релативни удели спољних миграната у укупном становништву Србије посматрају само из нумеричке равни, онда се може рећи да они својом висином не заслужују неку посебну пажњу. Међутим, осим тога што се зна да остварени обухват у свим досадашњим пописима није био одраз фактичког стања у погледу бројчаног обима спољно-мигрантског контингента, овај изразито селективан миграциони феномен има посебну специфичну тежину, чак и у утврђеним квантитативним границама.

После достигнутог највишег удела лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву 2002. године (5,3%), на другом месту, по релативној вредности, налази се удео од 4,2% из Пописа 2011. (табела 3). Посматрани на регионалном плану, подаци последњег пописа показују приличну неуједначеност у погледу заступљености лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву Републике Србије (табела 7). Тако, на пример, Србија – југ има дупло већи бројчани обим спољних миграција од Србије – север, док се релативни удели њиховог укупног становништва у укупном становништву Републике Србије налазе скоро у потпуној равнотежи (Србија – север: 49,23%, а Србија – југ: 50,77%). Оба региона, у склопу територијалне јединице Србија – север, имају ниже релативне уделе спољних миграната у њиховом укупном становништву (Београдски регион: 2,81% и Регион Војводине: 2,55%) у односу на републички ниво (4,20%), док се оба региона у оквиру Србије – југ, по висини удела, налазе изнад републичког удела (Регион Шумадије и Западне Србије: 4,91% и Регион Јужне и Источне Србије: 6,65%).

Табела 7. Лица на раду – боравку у иностранству према Попису 2011. – релативни удели у укупном становништву, по регионима

Региони	Лица на раду/боравку у иностранству	Удео (у %) у укупном становништву ¹⁾
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	313411	4,20
СРБИЈА – СЕВЕР	98120	2,70
Београдски регион	47792	2,81
Регион Војводине	50328	2,55
СРБИЈА – ЈУГ	215291	5,70
Регион Шумадије и Западне Србије	104405	4,91
Регион Јужне и Источне Србије	110886	6,65
Регион Косово и Метохија	...	...

¹⁾ Само је у табелама 3 и 7, као и у картограму 1, релативни удео комплетног скупа спољних миграната у укупном становништву израчунат тако што је сталном (уобичајеном) становништву придодат број спољних миграната који је годину и више од годину дана на раду – боравку у иностранству.

Сама висина релативног учешћа спољних миграната из Региона Јужне и Источне Србије у укупном становништву тог региона указује на обилне и стихијске миграционе одливе са овог подручја. Од 9 области у овом региону (табела 1.1 у прилогу), код две области је релативно учешће у њиховом укупном становништву око или преко 15 постотака, с тим што је код Браничевске области тај удео чак око 21 процента. Код три општине у границама ове области релативни удели у укупном становништву

су знатно изнад 30 процената, док је у Општини Мало Црниће број спољних миграната једнак трећини од укупног броја њених житеља. Поред ових општина са „екстремним“ вредностима релативних удела (Мало Црниће са 33, Кучево са 30 и Жабари са 31 одсто), у истој области налазе се и општине из којих се четвртина њених становника налази на раду – боравку у иностранству (Велико Градиште: 25,1% и Петровац на Млави: 25,2 %). Такође, веома запажене уделе из ове области имају и спољни мигранти из општина Голубац (19,1%), Жагубица (18,7%) и Пожаревац (11,4%).

Борској области припадају, такође, две општине које са четвртином својих становника партиципирају у спољно-мигрантској популацији – Неготин (са 25,8%) и Кладово (са 25,0%). Овој групацији општина треба прикључити и Општину Бољевац из Зајечарске области, која има удео од 9,7 процената.

Становништво североисточних крајева централне Србије (а нарочито лица влашке националности) има доста дугу спољну миграциону традицију, која се, по свему судећи, преноси с генерације на генерацију.

Три општине у Поморавској области, исто тако, карактеришу високи удели миграната у њиховом укупном становништву: Деспотовац (са 20,2%), Свилајнац (са 22,9%) и Ћуприја (са 14,7%). После Срба, по националној заступљености у укупном становништву ових општина предњаче Власи и Роми (које, такође, одликује већа просторна мобилност).

У Подунавској области врло доминантан релативни удео спољних миграната, у односу на остале општине унутар ове области, има Велика Плана (10,8%).

У Расинској области Општина Варварин се истиче далеко највишим уделом (12,6%) према другим општинама из ове области.

Међу осталим општинама висином спољно-мигрантских удела истиче се још неколико општина настањених, претежно или значајно, Бошњацима: Општина Тутин (са 13,1%) и Општина Нови Пазар (са 9,1%) у Рашкој области, као и општине: Сјеница (са 9,6%), Прибој (са 8,4%) и Пријепоље (са 11,1%) у Златиборској области. С обзиром на то да Бошњаци спадају у ред демографски млађих етничких заједница у Србији, то не чуди што у овим општинама постоји солидна демографска подлога за достизање виших процентних удела миграната у укупном становништву побројаних општина.

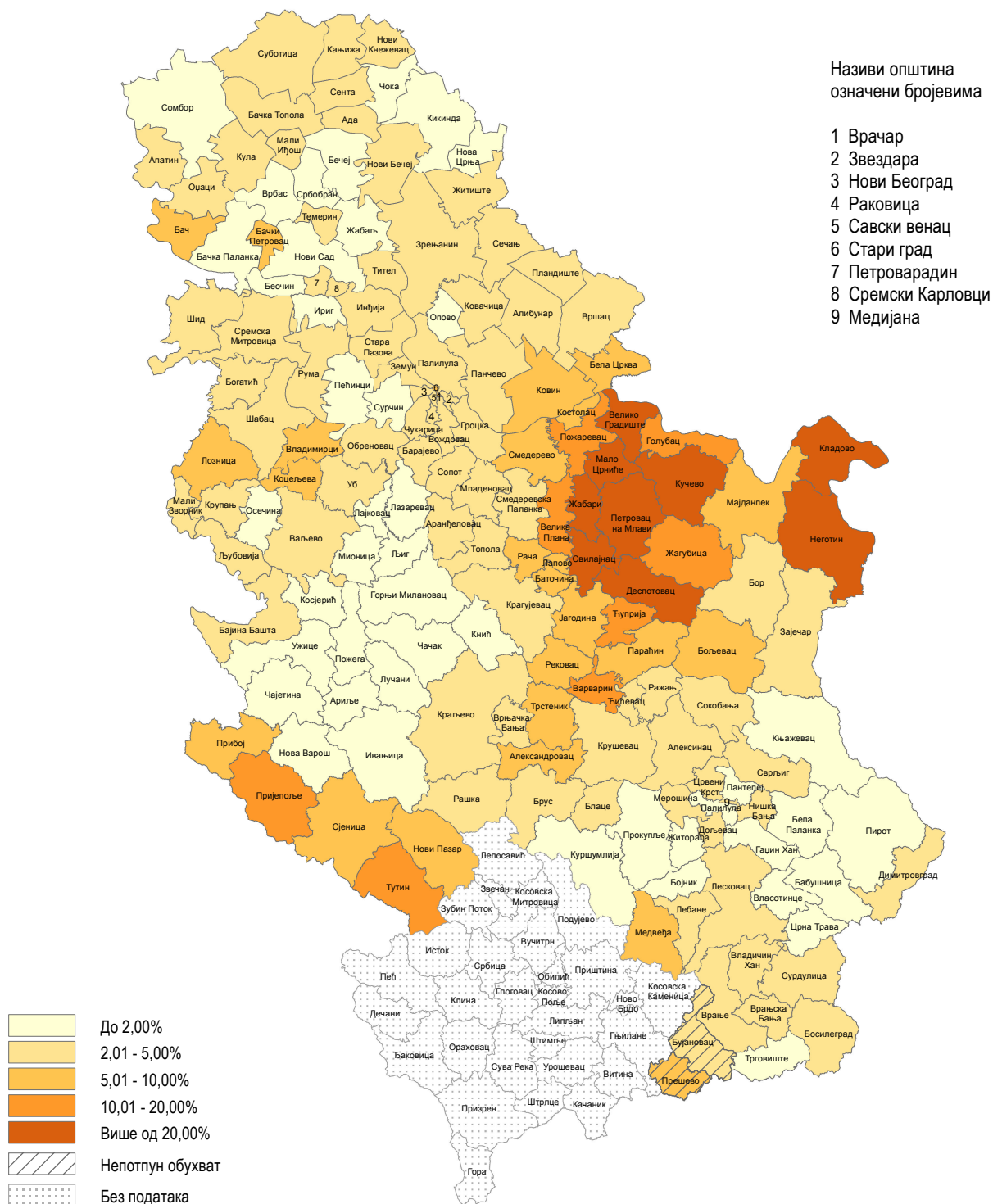
Регион Војводине, у целини гледано, не истиче се већом заступљеношћу спољних миграната у укупном становништву, мада се издваја неколико општина висином својих релативних удела: Бела Црква (са 7,6%), Ковин (са 5,0%) и Алибунар (4,9%) у Јужнобанатској области, а Бач (са 7,3%) и Бачки Петровац (са 5,8%) у Јужнобачкој области.

У свим наведеним општинама у Региону Војводине постоји значајнија заступљеност националних мањина у општинским популацијама, чије се матичне државе њихових етничких заједница налазе у саставу ЕУ. То је случај, пре свега, са Мађарима, Словацима и Румунима. У наведеним општинама присутни су у већем броју и Роми, који су, због повољне старосне структуре, спремни на већу миграциону активност.

На крају овог летимичног осврта на податке у табели 1.1 (у прилогу), задржаћемо се на Београдском региону, и то не због неког већег квантитативног значаја удела спољних миграната у укупном становништву општина на његовој територији, него због помало неочекиваног избијања у први план централних градских општина, а не приградских, на чијој територији има сеоских насеља. Општине Врачар, Стари град и Савски венац, које се простиру на најужем урбаном ткиву Београда, имају петопроцентне уделе спољних миграната у свом укупном становништву, који премашују не само уделе осталих београдских општина већ и просечни удео на републичком нивоу (картограм 1).

Карта 1. Удео лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву општине

Ако се има у виду да се на подручју ових општина налазе познате резиденцијалне четврти Београда, настањене претежно припадницима политичке, уметничке, научне и економске елите, онда није тешко претпоставити да се из ових виших социјалних слојева регрутују студенти на школовању у иностранству, лица на стручном усавршавању ван земље и сви они који се из осталих разлога налазе на боравку у иностранству. Осим тога, на територији ових општина је концентрација староседелачких породица, односно „стarih грађанских породица“, које имају разгранате родбинске везе с политичким емигрантима, настањеним у европским и прекоморским земљама, који су напустили земљу из идеолошких разлога, у току или по завршетку Другог светског рата. Припадници политичке емиграције и њихови потомци пружали су потпору рођацима из Србије да се лакше запосле у иностранству, да се школују или да бораве у дужој посети. У сваком случају, из урбаног миљеа Београда, у чијем су средишту споменуте три општине, одвијао се врло интензиван „одлив мозгова“, јер од 12 хиљада студената који се школују у иностранству скоро једна трећина (31,8%) потиче из Београдског региона, и то чак 30,2% из његових урбаних насеља (табела 8).

За разлику од свих ранијих пописа, када су под појмом лица на раду – боравку у иностранству подразумевана само лица на раду и чланови породице који су с њима боравили у иностранству, у Попису 2011. обухват тог појма се садржински шири укључивањем студената на школовању у иностранству и лица која из осталих разлога бораве у иностранству. На тај начин је бројчани обим контингента лица на раду – боравку у иностранству увећан за скоро 33 хиљаде миграната, што делимично нарушава упоредивост с предходним пописима.

Међу спољним мигрантима пореклом из Србије далеко су најбројнији они који се налазе на раду у иностранству (53%), а њихова натполовична заступљеност присутна је и на нивоу скоро свих региона (табела 8). Једино се код Региона Шумадије и Западне Србије релативни удео спушта испод 50 процената, и то код градских насеља (48%).

Табела 8. Основни подскупови лица на раду – боравку у иностранству према типу насеља, по регионима, Попис 2011.

	Тип насеља	Укупно	Лица на раду		Чланови породице		Студенти		Остали	
			број	%	број	%	број	%	број	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	укупно	313411	166390	53,1	114060	36,4	12092	3,9	20869	6,7
	градска	132145	68199	51,6	44317	33,5	9438	7,1	10191	7,7
	остала	181266	98191	54,2	69743	38,5	2654	1,5	10678	5,9
Београдски регион	укупно	47792	25279	52,9	14621	30,6	3847	8,0	4045	8,5
	градска	37792	20145	53,3	10858	28,7	3656	9,7	3133	8,3
	остала	10000	5134	51,3	3763	37,6	191	1,9	912	9,1
Регион Војводине	укупно	50328	28201	56,0	13659	27,1	3704	7,4	4764	9,5
	градска	27266	15188	55,7	6679	24,5	2660	9,8	2739	10,0
	остала	23062	13013	56,4	6980	30,3	1044	4,5	2025	8,8
Регион Шумадије и Западне Србије	укупно	104405	53138	50,9	42980	41,2	2693	2,6	5594	5,4
	градска	38695	18591	48,0	15819	40,9	1848	4,8	2437	6,3
	остала	65710	34547	52,6	27161	41,3	845	1,3	3157	4,8
Регион Јужне и Источне Србије	укупно	110886	59772	53,9	42800	38,6	1848	1,7	6466	5,8
	градска	28392	14275	50,3	10961	38,6	1274	4,5	1882	6,6
	остала	82494	45497	55,2	31839	38,6	574	0,7	4584	5,6
Регион Косово и Метохија		...	...	...	...	...	...	...	...	...

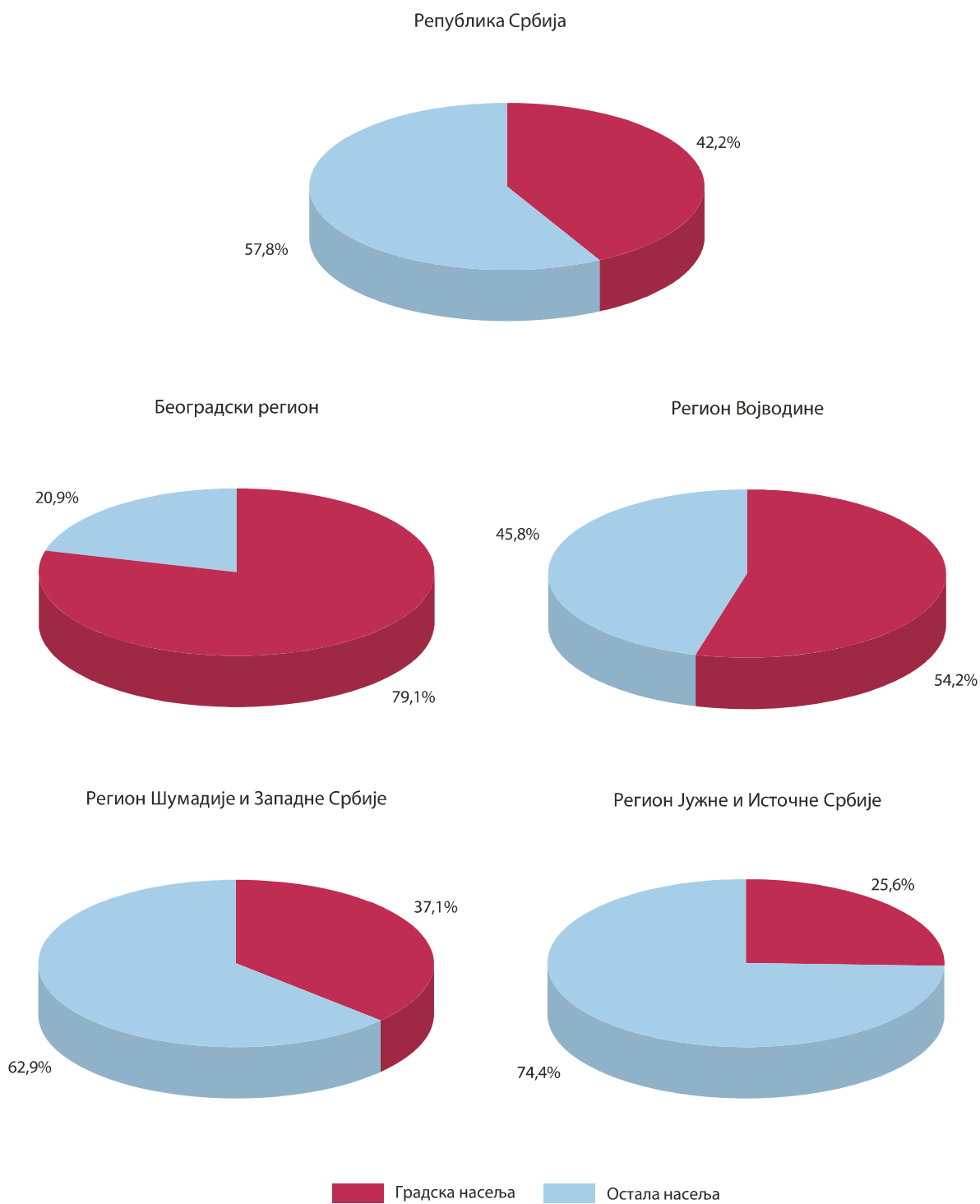
Лица на раду у иностранству претежно су одлазила на рад из осталих, односно неградских насеља, са изузетком Београдског региона, код којег се уочава већа заступљеност миграната из градских насеља (53%). У односу на остале регионе, највеће уделе лица на раду имају Регион Војводине (са 56,4% из осталих и са 55,7% у оквиру градских насеља) и Регион Јужне и Источне Србије (са 55,2%) у склопу осталих насеља.

Више од трећине свих спољних миграната из Србије (36,4%) чине чланови породице које бораве у иностранству с лицима на раду (у својству издржаваних лица). Од 114 хиљада чланова породице у иностранству, око 70 хиљада (61%) их потиче из неурбаних насеља у Србији. Гледано по регионима, највиши релативни удели јављају се код Региона Шумадије и Западне Србије, како међу градским насељима (40,9%) тако и међу осталим насељима (41,3%). С друге стране, удели чланова породице најниже релативне вредности односе се на градска насеља у Региону Војводине (24,5%) и, такође, на градска насеља у Београдском региону (28,7%). Међутим, њихови нижи удели компензују се доминантним уделима студената и „осталих“. У Региону Војводине је највиши удео студената из градских насеља (9,8%) и лица која се налазе у иностранству из осталих разлога (10,0%). Скоро на истом нивоу је и релативни удео студената из градских насеља у оквиру Београдског региона (9,7%), али, за разлику од Региона Војводине, у Београдском региону нешто већи је удео „осталих“ (лица која се из осталих разлога налазе у иностранству) у неурбаним насељима (9,1%), него у урбаним насељима (8,3%). Насупрот Београдском региону и Региону Војводине, унутар друга два региона приметна је већа заступљеност чланова породице, а мања заступљеност „осталих“. Тако је у Региону Шумадије и Западне Србије рекордна заступљеност чланова породице (41,2%), а на релативно ниском нивоу заступљеност студената (2,6%) и „осталих“ (5,4%). Регион Јужне и Источне Србије се, такође, одликује запаженијим учешћем чланова породице у укупном броју спољних миграната са тог подручја (38,6%) и нижим уделима „осталих“ (5,8%) и, нарочито, студената (1,7%).

Разлоге за натпросечне уделе студената и лица одсутних из осталих разлога у укупном броју лица на раду – боравку у иностранству у односу на републички ниво (3,9% за студенте и 6,7 за „остале“) преваходно треба тражити у натпросечној заступљености спољних миграната из урбаних средина у мигрантским структурама Београдског региона и Региона Војводине: на нивоу Републике Србије удео миграната из градских насеља је 42,2%, док је из градских насеља Региона Војводине 54,2%, а из Београдског региона чак 79,1 одсто (графикон 4).

Графикон 4. Удео спољних миграната из градских и осталих насеља у укупном броју спољних миграната

Сасвим је природно што је урбана средина била погодан социјални миље за одлазак наших грађана у иностранство ради студирања или из осталих разлога (стручно усавршавање, службени пут, похађање средње школе и сл.).

С друге стране, упадљивије учешће чланова породице у структурама лица на раду – боравку у иностранству у Региону Јужне и Источне Србије и Региону Шумадије и Западне Србије треба тумачити знатно већим учешћем „руралних миграната“ у структури миграната према типу насеља у тим регионима. У Региону Шумадије и Западне Србије удео спољних миграната из неурбаних насеља био је високих 62,9%, а у Региону Јужне и Источне Србије тај удео достиже скоро три четвртине (74,4%) од укупног броја лица на раду – боравку у иностранству са тог простора. Према томе, потпуно је логично што је у овим регионима већа заступљеност чланова породице, који су (као издржавана лица) са својим издржаваоцима напустили сеоска насеља у Србији, а и на републичком нивоу је, такође, веће учешће чланова породице из осталих насеља (61%), као и лица на раду (59%). С обзиром на то да су лица на раду и чланови породице који потичу из сеоских насеља нижег образовног нивоа од спољних миграната из урбаних насеља, то не изненађује већа заступљеност чланова породице пореклом из тзв. осталих насеља, пошто се ради о издржаваним лицима.

Изразито високи удели спољних миграната из неурбаних („осталих“) насеља у укупној популацији спољних миграната унутар Региона Шумадије и Западне Србије, а нарочито унутар Региона Јужне и Источне Србије, указују на један од кључних узрока ширења депопулације на тим географским просторима.

Међу лицима на раду у иностранству има 100 хиљада мушкараца и 66 хиљада жена из Републике Србије (табела 9). Међу члановима породице ситуација је обрнута: 62 хиљаде жена према 52 хиљаде мушкараца.

Табела 9. Лица на раду – боравку у иностранству према дужини боравка и полу, Попис 2011.

	Укупно			На раду			Чланови породице			Студенти			Остали		
	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж
Република Србија	313411	167322	146089	166390	100067	66323	114060	51673	62387	12092	5670	6422	20869	9912	10957
0–4 год.	132534	72463	60071	61435	39736	21699	52818	24201	28617	8810	4088	4722	9471	4438	5033
5–9	42487	22219	20268	19756	11704	8052	19407	8945	10462	2047	992	1055	1277	578	699
10–14	40432	21192	19240	21702	12650	9052	16896	7702	9194	537	243	294	1297	597	700
15–19	28776	15064	13712	16372	9411	6961	11175	5078	6097	323	155	168	906	420	486
20–24	30297	16346	13951	22118	12744	9374	6525	2779	3746	287	148	139	1367	675	692
25–29	9619	4950	4669	7137	3896	3241	1905	786	1119	58	28	30	519	240	279
30 и више год.	29266	15088	14178	17870	9926	7944	5334	2182	3152	30	16	14	6032	2964	3068
	%														
Република Србија	100,0	100,0	100,0	53,1	59,8	45,4	36,4	30,9	42,7	3,9	3,4	4,4	6,7	5,9	7,5
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	46,4	54,8	36,1	39,9	33,4	47,6	6,6	5,6	7,9	7,1	6,1	8,4
5–9	100,0	100,0	100,0	46,5	52,7	39,7	45,7	40,3	51,6	4,8	4,5	5,2	3,0	2,6	3,4
10–14	100,0	100,0	100,0	53,7	59,7	47,0	41,8	36,3	47,8	1,3	1,1	1,5	3,2	2,8	3,6
15–19	100,0	100,0	100,0	56,9	62,5	50,8	38,8	33,7	44,5	1,1	1,0	1,2	3,1	2,8	3,5
20–24	100,0	100,0	100,0	73,0	78,0	67,2	21,5	17,0	26,9	0,9	0,9	1,0	4,5	4,1	5,0
25–29	100,0	100,0	100,0	74,2	78,7	69,4	19,8	15,9	24,0	0,6	0,6	0,6	5,4	4,8	6,0
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	61,1	65,8	56,0	18,2	14,5	22,2	0,1	0,1	0,1	20,6	19,6	21,6

Табела 9. Лица на раду – боравку у иностранству према дужини боравка и полу, Попис 2011. (наставак)

	Укупно			На раду			Чланови породице			Студенти			Остали		
	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж
Република															
Србија	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	42,3	43,3	41,1	36,9	39,7	32,7	46,3	46,8	45,9	72,9	72,1	73,5	45,4	44,8	45,9
5–9	13,6	13,3	13,9	11,9	11,7	12,1	17,0	17,3	16,8	16,9	17,5	16,4	6,1	5,8	6,4
10–14	12,9	12,7	13,2	13,0	12,6	13,6	14,8	14,9	14,7	4,4	4,3	4,6	6,2	6,0	6,4
15–19	9,2	9,0	9,4	9,8	9,4	10,5	9,8	9,8	9,8	2,7	2,7	2,6	4,3	4,2	4,4
20–24	9,7	9,8	9,5	13,3	12,7	14,1	5,7	5,4	6,0	2,4	2,6	2,2	6,6	6,8	6,3
25–29	3,1	3,0	3,2	4,3	3,9	4,9	1,7	1,5	1,8	0,5	0,5	0,5	2,5	2,4	2,5
30 и више год.	9,3	9,0	9,7	10,7	9,9	12,0	4,7	4,2	5,1	0,2	0,3	0,2	28,9	29,9	28,0

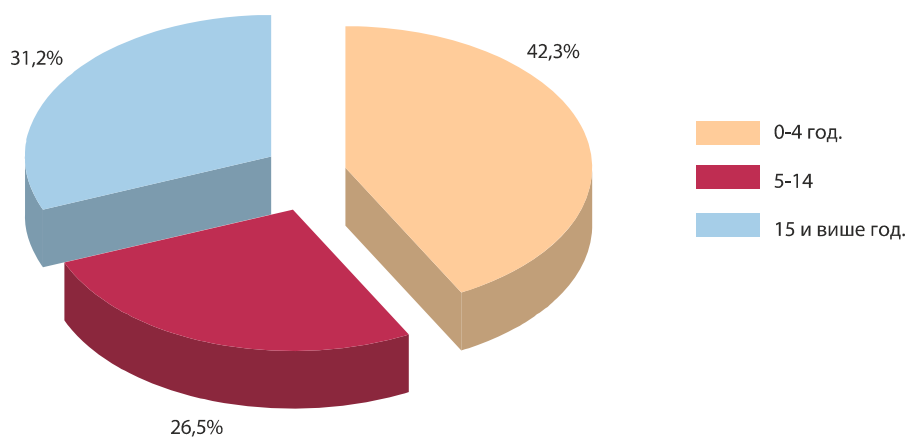
Међу студентима је, такође, бројчана превага жена, мада не тако изражајна као код чланова породице (више 752 жене). И код резидуалне скупине „Остали“, тј. код лица која из осталих разлога бораве у иностранству, ситуација је слична: више је 1 045 жена од мушкараца. Минималне разлике у погледу заступљености припадника различитог пола не завређују неку пажњу, осим што се може констатовати да је евидентна родна равноправност у шансама за похађање студија у иностранству, као и у мотивима и могућностима за одлазак у иностранство из осталих разлога. Што се тиче квантитативне полне диспропорције у оквиру контингената (1) лица на раду и (2) чланова породице, разлоге треба тражити не само у већој просторној и социјалној мобилности мушке радне снаге из руралних подручја, у којима је становништво више подложно патријархалним назорима, него првенствено у потражњи за радном снагом одређеног професионалног профила у земљама пријема. Тако је, у ранијим периодима наше спољне миграције, тражена углавном мушка радна снага ради обављања грађевинских и других физички напорних послова. Осим тога, међу члановима породице, поред малолетне деце, значајна је заступљеност домаћица, тј. женских лица, старих петнаест и више година, које обављају кућне послове у свом породичном домаћинству у иностранству. У прилог овим запажањима иде податак да је у границама територијалне јединице Србија – југ двоструко већа заступљеност жена од мушкараца у контингенту чланова породице, него у територијалној јединици Србија – север (у Србији – југ више 7 206, а у Србији – север више 3 508 жена).

Очито је да се међу члановима породице у иностранству женског пола са подручја Србија – југ, које обухвата „руралније“ регионе (Регион Јужне и Источне Србије и Регион Шумадије и Западне Србије) „крије“ већи број домаћица, него на „урбанијем“ подручју Србија – север, са Београдским регионом и Регионом Војводине у свом саставу (табела 1.2 у прилогу)

Дистрибуција лица на раду – боравку у иностранству (табела 9 и табела 1.2 у прилогу) показује енормну концентрацију спољних миграната из Републике Србије у оквиру временског интервала трајања рада – боравка 0–4 године (чак 42,3%). Спољни мигранти чија се дужина боравка у иностранству налази у границама од 5 до 14 година учествују са 26,5 процената, а на све мигранте који су боравили у иностранству 15 и више година отпада 31,2 одсто (графикон 5). Ако посматрамо кретање релативних удела на скали временских интервала дужине боравка у иностранству (1) лица на раду и (2) чланова породице, који су две основне категорије спољних миграната, између којих постоје тесни „приливно – одливни“ односи, по систему „спојених судова“, могу се уочити неке особености. Пре свега, у свим интервалима је доминантно учешће лица на раду, а једино су чланови породице у

интервалу 5–9 година били близу успостављању бројчане равнотеже с лицима на раду (45,7% према 46,5%). Почев од интервала 20–24 године, приметан је нагли скок удела лица на раду, који у интервалу 25–29 година достиже свој максимум (74,2%), да би се у интервалу 30 и више година чланови породице спустили на свој најнижи релативни удео од 18,2 одсто. Интересантно је да се у том „отвореном интервалу“ (30 и више година), који значи најдуже одсуство из матичне земље, намеће висином свог релативног удела (од 20,6%) скупина „остали“, која значајније обара висине удела лица на раду и чланова породице.⁶

Графикон 5. Удео спољних миграната према дужини рада – боравка у иностранству

Без сумње, највећу пажњу привлаче подаци из табеле 9 (и табеле 1.2 у прилогу) који се односе на дужину боравка у иностранству, и то првенствено због изузетно високих апсолутних и релативних удела спољних миграната чији се боравак у иностранству кретао од 0 до 4 године. На републичком нивоу релативни удео ових миграната био је 42,3 одсто; код два региона (Београдског региона и Региона Војводине) удели су били виши од републичког, док су се код друга два региона (Регион Шумадије и Западне Србије и Региона Јужне и Источне Србије) удели кретали испод вредности републичког удела. Максимална вредност овог удела забележена је код Региона Војводине (47,9%), а минимална код Региона Јужне и Источне Србије (38,5%).

⁶ Скупина „остали“ има највиши удео код трајања боравка у иностранству од 0 до 4 године, као, уосталом, и све друге категорије спољних миграната. Међутим, мимо очекивања, мигранти одсутни из осталих разлога имају висок удео и у групи оних миграната који се у иностранству налазе 30 и више година. Тешко је поверовати да било који од разлога наведених у „Методолошком упутству за организаторе и друге учеснике у попису 2011“ (службени пут, туристичко путовање, стручно усавршавање, у гостима, похађање средње школе и сл.) може да пролонгира трајање одсуства из матичне земље до 30 и преко 30 година?! По свему судећи, у овом „сабирном“ модалитету налази се изванредан број пензионера који су, по истеку свог радног века, остали да живе у иностранству, као и припадника исељеничке популације нашег порекла којих се родбина у Србији, из емотивних разлога, не одриче. Да је наша претпоставка о присуству пензионера у оквиру групе миграната који се из осталих разлога налазе у иностранству основана потврђује нам највиши релативни удео ове категорије (31%) који припада Региону Јужне и Источне Србије. Наиме, североисточни део овог региона је познат по дугој печалбарској традицији његових становника, који су се већ половином 60-их година прошлог века масовно укључивали у процес спољних миграција.

Бројчана доминација спољних миграната који су до момента пописа провели у иностранству мање од 4 или 4 године видљива је и код свих подскупова лица на раду – боравку у иностранству, како на републичком тако и на регионалном плану.

Поставља се питање како се може протумачити ова велика бројчана супремација спољних миграната који су боравили у иностранству четири или мање од четири године? Свакако не треба пренебрегавати негативно дејство светске економске кризе, којом су биле захваћене многе земље 2008. године, па и Србија, која још увек није изашла из кризе и перманентно високе незапослености радно способних грађана, нарочито оних млађег узраста. Могу се, у овом контексту, узети у обзир и претпоставке о повећаном одласку тражилаца азила из Србије или о интензивнијем „одливу мозга“ у посматраном периоду, али не треба сметнути са ума и врло могуће утицаје неких методолошких и организационих решења, примењених у Попису 2011. године. Наиме, због тешке економске ситуације у земљи, у последњем попису одустало се од раније праксе претходног попуњавања тзв. помоћних пописница од стране самих лица на раду – боравку у иностранству, којима су те помоћне пописнице достављане на различите начине: (1) преко наших дипломатско-конзуларних представништава у иностранству (2) дистрибуцијом помоћних пописница на граничним прелазима спољним мигрантима, приликом њихове масовне посете земљи у време децембарских и јануарских празничних дана, и (3) расподелом тих пописница у пословним зградама локалних државних органа. Услед недостатка средстава за финансирање ове врло скупе акције, а и због непостојања обавезе у међународним препорукама да се пописом обухвате спољни мигранти који раде – бораве у иностранству годину и више дана, Републички завод за статистику, без могућности избора неке друге солуције, био је принуђен да се ослони на изјаве чланова домаћинства спољних миграната у земљи или, ако их нису имали, на изјаве других давалаца података (даљи рођаци, познаници, комшије и сл.). Ако се томе дода велика распрострањеност старачких домаћинстава на сеоским подручјима, из којих потиче знатан број спољних миграната, а самим тим и висока смртност потенцијалних давалаца веродостојних пописних података о обележјима спољних миграната, и одлазак комплетних „подстанарских“ породица из високоурбанизованих градских средина, карактеристичних по људској отуђености и анонимности, онда није у питању само мањкав обухват спољних миграната већ и поузданост прикупљених информација о њиховим обележјима. То се превасходно односи на прикупљање података о дужини рада – боравка у иностранству, поготово што у методолошком упутству Пописа 2011, за разлику од претходних пописа, није било упозорења пописивачима да се не узимају у обзир евентуални прекиди у раду – боравку, већ укупно време проведено у иностранству, те да се повремени доласци у Србију (због одмора, приватних послова и сл.) не сматрају прекидом рада – боравка у иностранству. Сличан случај се догодио и у Попису 1971. године, када се појавила фрапантна концентрација гастарбајтера у календарској години пред попис и у прва три месеца у пописној години (чак 53,1% од укупног броја Југословена на раду у иностранству).⁷ Стога једини податак о трајању боравка у иностранству од 0 до 4 године који се може прихватити као реалистичан јесте податак да се у овом временском интервалу нашло 72,1% студената на школовању у иностранству (табела 9).

До сада изречене тврдње о непоузданости података о трајању боравка оснажују и подаци у табели 10 о просечном броју година рада – боравка у иностранству. Већ смо у уводном излагању истакли да је

---

⁷ У свом коментару података Пописа 1971. о „радницима у иноземству“, И. Баучић констатује: „Из резултата пописа недовољено произилази да се врло често сматрало прекидом рада у иноземству вријеме које је радник провео у Југославији на допусту или у посјети и да се као година последњег одласка узимала она у којој је радник отишао након краћег задржавања у Југославији на допусту или у посјети.“ (Баучић, 1973).

на нивоу ондашње СФРЈ просечно време проведено ван земље било нешто дуже од 11 година, а из табеле 10 видимо да је у Попису 2002. забележено просечно време (на републичком нивоу) од 12,9 година, онда је тешко објаснити пад трајања – боравка у иностранству у Попису 2011. на 10,82 година. Чак и када би били узети у обзир појачани повратни миграциони токови и висок морталитет потенцијалних и компетентних давалаца података о мигрантима на вишедеценијском раду – боравку у иностранству, ипак би остало доста простора за сумњу у квалитет података о дужини рада – боравка у иностранству. Ту скепсу нарочито подстиче податак да је у међупописном периоду 2002–2011. број спољних миграната на раду – боравку у иностранству краћем од једне године повећан скоро за четири пута (индекс: 394,5). Тај број миграната представља четвртину (25,2%) од укупног броја спољних миграната, регистрованих у Попису 2011. године, а чак 59,6% оних чије се трајање рада – боравка кретало у границама од 0 до 4 године.⁸

Табела 10. Просечан број година рада – боравка у иностранству према типу насеља из којег су лица отишла у иностранство – пописи 2002. и 2011. (%)

ПОПИС 2011	Укупно	Градска насеља	Остала насеља
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	10,82	9,41	11,84
Београдски регион	9,76	9,12	12,15
Регион Војводине	9,92	9,28	10,68
Регион Шумадије и Западне Србије	10,67	9,341	11,46
Регион Јужне и Источне Србије	11,82	10,01	12,44
Регион Косово и Метохија	...	...	...
ПОПИС 2002			
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	12,9	11,2	14

Без обзира на сумњу у тачност пописних података о дужини рада – боравка у иностранству, подаци Пописа 2011. ипак дају прилично реалистичну слику о квантитативним релацијама између посматраних појава и тенденцијама у њиховом кретању. Тако, на пример, у табели 10 видимо да спољни мигранти из осталих насеља (неурбаних) имају, без изузетка, виши просек година рада – боравка у иностранству од миграната пореклом из градских насеља. У том погледу предњаче Београдски регион (са просечним бројем година: 12,15) и Регион Јужне и Источне Србије (са 12,44 година). Међутим, Регион Јужне и Источне Србије не одликује се само доминантним просеком година дужине одсуства својих спољних миграната из осталих насеља, него и највишим просечним одсуством спољних миграната који су отишли у иностранство из његових градских насеља (10,01 година). Стога не треба да изненађује појава демографског гашења неких сеоских насеља у овом региону, као и постојање општина које бележе републичке „рекорде“ по висини негативног природног прираштаја и бројности старачких домаћинстава. Наравно, овај негативни демографски тренд није узрокован само спољним миграторним кретањима, већ и унутрашњим миграцијама у смеру село – град.

⁸ Податак о трајању рада – боравка краћем од једне године има посебну специфичну тежину, јер најнепосредније утиче на волумен популације земље у којој се спроводи попис, било увећањем или, обратно, њеним смањењем, уколико подаци нису тачни. У случају последњег пописа у Србији, чини нам се да је дошло до извесног фиктивног повећања бројчаног обима уобичајеног становништва захваљујући примењеном решењу из међународних препорука. Стога смо мишљења да би много рационалнија била чиста подела на (1) стално (уобичајено) становништво у земљи и (2) становништво у иностранству (у пуном саставу).

Табела 11. Лица на раду – боравку у иностранству према времену одласка из земље и типу насеља из којег су отишли у иностранство, Попис 2011.

Година одласка у иностранство	Република Србија								
	свега	градска	остала	свега	градска	остала	свега	градска	остала
Укупно	313411	132145	181266	100,0	42,2	57,8	100,0	100,0	100,0
2002–2011	175021	80925	94096	100,0	46,2	53,8	55,8	61,2	51,9
1991–2001	89722	37024	52698	100,0	41,3	58,7	28,6	28,0	29,1
1981–1990	28893	8000	20893	100,0	27,7	72,3	9,2	6,1	11,5
1971–1980	16730	4908	11822	100,0	29,3	70,7	5,3	3,7	6,5
1961–1970	2896	1218	1678	100,0	42,1	57,9	0,9	0,9	0,9
1960 и раније	149	70	79	100,0	47,0	53,0	0,0	0,1	0,0

Дистрибуција на нивоу Србије лица на раду – боравку у иностранству по периодима одласка из земље (табела 11) показује потпуну доминацију заступљености спољних миграната из неградских („осталих“) насеља, у свим приказаним периодима, над спољним мигрантима из градских насеља. Врхунац те доминације достиже се у периодима 1971–1980. (са уделом: 70,7%) и 1981–1990. (са највишим уделом: 72,3%). Иначе, та доминација коинцидира са највећим падом укупног пољопривредног становништва у међупописном периоду 1971–1981 (индекс: 61,9) и великим смањењем његовог релативног удела у укупном становништву: од 42,7 одсто из 1971. на 17,3 одсто 1981. године (*Радивојевић, 2006*).

Вертикална структура релативних удела на републичком нивоу (табела 11) показује да су се најинтензивнија спољна миграциона кретања догодила у најближим периодима – од 2002. до 2011. и од 1991. до 2001. По томе, испада да је преко 80 процената миграната из „осталих“ насеља, а из градских скоро 90 процената спољних миграната напустило Србију између 1991. и 2011. године, док се у претходним периодима догодила само 1/5, па чак, у случају градских насеља, и само једна десетина одлазака у иностранство. Но нећемо се више задржавати на оцени веродостојности података о трајању рада – боравка, односно години одласка у иностранство, већ ћемо само скренути пажњу на све живљу динамику одлазака у иностранство миграната из градске средине. Од свих миграната који потичу из градских насеља, почев од периода 1991–2001, рапидно скаче заступљеност миграната у оквиру градских насеља, да би у најскоријем периоду тај удео прекорачио границу од 60 процената. Нема сумње да је порасту тог удела највећи „допринос“ дао Београдски регион, у којем је у истом периоду, од 48 хиљада спољних миграната чак 38 хиљада отишло из градских насеља (79,1%). Поред Београдског региона, и Регион Војводине се у том периоду одликује већим уделом (мада знатно нижим) спољних миграната из урбаних насеља (54,2%) од спољних миграната из „осталих“ насеља (табела 1.3 у прилогу).

Табела 12. Подскупови лица на раду – боравку у иностранству према дужини одсуства, Попис 2011.

	Разлог	Укупно	Дужина одсуства								просечна дужина
			краће од 1 год.	1–4	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30 и више год.	
Република Србија											
	На раду	313411	79006	53528	42487	40432	28776	30297	9619	29266	10,82
	Чланови породице	166390	39713	21722	19756	21702	16372	22118	7137	17870	12,19
	Студенти	114060	30417	22401	19407	16896	11175	6525	1905	5334	8,65
	Остали	12092	3446	5364	2047	537	323	287	58	30	4,27
		20869	5430	4041	1277	1297	906	1367	519	6032	15,49
						%					
	На раду	100,00	23,87	13,05	11,87	13,04	9,84	13,29	4,29	10,74	
	Чланови породице	100,00	26,67	19,64	17,01	14,81	9,80	5,72	1,67	4,68	
	Студенти	100,00	28,50	44,36	16,93	4,44	2,67	2,37	0,48	0,25	
	Остали	100,00	26,02	19,36	6,12	6,21	4,34	6,55	2,49	28,90	

Гледано из перспективе разлога одсутности из Србије (табела 12), спољни мигранти (укупно: 313 411) деле се на четири категорије, и то на: лица на раду (166 390), чланове породице (114 060), студенте (12 092) и остале (20 869). Све наведене категорије имају високу апсолутну и релативну заступљеност у првом модалитету дужине одсуства: „краћем од 1 године“, с тим што су то за лица на раду и чланове породице, уједно, и највиши удели (23,87% и 26,67%), док је студентима највиши удео (44,36%) у модалитету „1-4“, а осталима у модалитету „30 и више година“ (28,90%).

Просечан број година њиховог одсуства из земље је прилично неуједначен: лица на раду преко 12 година; чланови породице близу девет година; студенти око четири године и остали близу 15,5 година.

Веома су интересантне промене бројчаног обима лица на раду и чланова породице по класификацијским модалитетима дужине одсуства, односно трајања боравка – рада у иностранству. Код дужине одсуства „краће од 1 године“ преко 9 хиљада лица на раду је више од чланова породице, а већ код следећег модалитета дужине одсуства (1–4 године) 679 чланова породице је више од лица на раду, да би у интервалу 5–9 година лица на раду опет преузела примат, али врло занемарљив, јер је само 349 лица на раду више од чланова породице. Дакле, може се рећи да у интервалима 1–4 и 5–9 година постоји равнотежа у бројности лица на раду и чланова породице. Међутим, већ код следећих интервала: 10–14 и 15–19 година за око 5 хиљада је већи бројчани обим лица на раду од чланова породице. Нумеричка предност лица на раду достиже своју кулминацију у интервалу од 20 до 24 године боравка у иностранству, и то за три или више од три пута у односу на претходна два интервала. После тога, следи скоро троструко смањење бројчане предности лица на раду, да би, поново, код модалитета 30 и више година, број лица на раду био већи од броја чланова породице за читавих 12,5 хиљада.

Уколико апстрахујемо проблем поузданости података, могу се понудити следеће претпоставке:

Пошто је миграција врло селективан процес, у којем учествују углавном млађи људи, од којих многи још нису формирали породицу одмах по доласку у иностранство, онда је разумљиво што су код модалитета „краће од 1 године“ заступљенија лица на раду од чланова породице. Осим тога, један број

лица на раду, који је већ имао формирану породицу у земљи, кренуо је у иностранство без чланова породице, како би обезбедио основне егзистенцијалне услове за њихов каснији долазак. Кратак боравак у иностранству није, свакако, погодовао извесном броју чланова породице да нађе посао у иностранству, те да се, на тај начин, придружи категорији лица на раду у иностранству.

Бројчани баланс између лица на раду и чланова породице у интервалима боравка од 1 до 4 и од 5 до 9 година постигнут је, највероватније, већим запошљавањем чланова породице у иностранству (углавном брачних партнера) који су пре одласка у стране земље били претежно издржавана лица.

Ефекти постепеног запошљавања чланова породице долазе до изражаја већ у интервалима дужине одсуства 10–14 и 15–19 година, у којима је број лица на раду већи од чланова породице за неких 5 хиљада лица.

У посматраном низу интервала дужине одсуства посебну пажњу привлачи интервал 20–24 године, у којем су лица на раду имала највећу позитивну разлику у односу на чланове породице (преко 15 хиљада лица). Ово троструко повећање разлике у бројности између лица на раду и чланова породице може се интерпретирати једино интензивнијим укључивањем пунолетне деце наших гастарбајтера у радну активност у иностранству, а троструки бројчани пад те разлике на нешто више од 5 хиљада лица на раду од чланова породице у иностранству у интервалу од 25 до 29 година, у односу на претходни интервал (20–24) једино се може објаснити порастом бројности чланова породице због напуштања родитељских породица и формирања сопствених брачних и породичних заједница, у чијем је саставу, наравно, и већи број малолетне деце.

Поновно нагло повећање разлике у бројности у корист лица на раду у иностранству код модалитета дужине одсуства 30 и више година (преко 12,5 хиљада више лица на раду од чланова породице) може се једино протумачити интензивним уласком друге, па и треће генерације чланова породице у активан живот у земљи пријема, и то првенствено чланова породице лица на раду која су била учесници првог миграционог таласа према иностранству из 60-их и с почетка 70-их година прошлог века. С обзиром на то да су лица на раду бројнија од чланова породице скоро у свим интервалима дужине одсуства, изузев код једног, а имајући у виду и кумулативни карактер модалитета 30 и више година, онда не треба да изненађује тако висока бројчана доминација лица на раду над члановима породице. На крају, пошто се ради о великој временској дистанци, поставља се проблем давања довољно поузданих обавештења, поготово када информатори нису били из најужег породичног круга, него друга лица.

Кретање релативних удела, у структури чланова породице према дужини одсуства показује да, почев од интервала 20–24, нагло опада висина релативних удела у односу на кретање релативних удела у структури лица на раду у иностранству. Тако, на пример, у низу удела који се односе на лица на раду имамо следеће вредности: 13,29% у интервалу 20–24, 4,29% у интервалу 25–29 и 10,74% у интервалу 30 и више година, док су међу члановима породице ти удели били знатно ниже вредности: 5,72%, 1,67% и 4,68 одсто.

Табела 13. Лица на раду – боравку у иностранству према земљама пријема и дужини одсуства, Попис 2011.

	Укупно	Године рада – боравка у иностранству								Просечна дужина
		испод 1 год.	1–4	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30 и више год.	
Укупно	313411	79006	53528	42487	40432	28776	30297	9619	29266	10,82
Аустрија	70488	16465	8828	9793	7863	6676	10015	2717	8131	12,42
Немачка	55999	14485	8086	5675	7178	4910	4958	1735	8972	12,78
Швајцарска	41008	8406	4675	4746	5694	5091	6509	2346	3541	12,8
Италија	23340	5614	4193	4778	4402	2268	1460	231	394	8,04
Француска	20231	4423	2875	2323	2457	1542	1863	990	3758	14,04
САД	13504	2838	3302	2370	2239	1222	863	216	454	8,57
Шведска	10925	2480	2094	1471	1189	928	992	420	1351	11,88
Канада	6226	843	1202	1098	1141	1244	450	52	196	10,36
Руска Федерација	5983	2676	1336	751	521	477	162	25	35	4,91
Мађарска	5375	1213	1330	1037	832	565	372	9	17	7,34
Холандија	4189	837	720	583	762	479	328	100	380	11,23
Аустралија	3760	589	713	519	642	469	347	112	369	12,11
Грчка	2048	490	441	316	456	261	64	10	10	7,48
Велика Британија	3516	637	823	648	625	325	334	49	75	8,97
Бивше републике СФРЈ	19624	7321	5991	2874	1684	527	433	220	574	5,28
Остале земље	19538	5771	5275	2982	2235	1453	804	285	733	7,2
Непознато	7657	3918	1644	523	512	339	343	102	276	5,25
					(у %)					
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Аустрија	22,5	20,8	16,5	23,0	19,4	23,2	33,1	28,2	27,8	
Немачка	17,9	18,3	15,1	13,4	17,8	17,1	16,4	18,0	30,7	
Швајцарска	13,1	10,6	8,7	11,2	14,1	17,7	21,5	24,4	12,1	
Италија	7,4	7,1	7,8	11,2	10,9	7,9	4,8	2,4	1,3	
Француска	6,5	5,6	5,4	5,5	6,1	5,4	6,1	10,3	12,8	
САД	4,3	3,6	6,2	5,6	5,5	4,2	2,8	2,2	1,6	
Шведска	3,5	3,1	3,9	3,5	2,9	3,2	3,3	4,4	4,6	
Канада	2,0	1,1	2,2	2,6	2,8	4,3	1,5	0,5	0,7	
Руска Федерација	1,9	3,4	2,5	1,8	1,3	1,7	0,5	0,3	0,1	
Мађарска	1,7	1,5	2,5	2,4	2,1	2,0	1,2	0,1	0,1	
Холандија	1,3	1,1	1,3	1,4	1,9	1,7	1,1	1,0	1,3	
Аустралија	1,2	0,7	1,3	1,2	1,6	1,6	1,1	1,2	1,3	
Грчка	0,7	0,6	0,8	0,7	1,1	0,9	0,2	0,1	0,0	
Велика Британија	1,1	0,8	1,5	1,5	1,5	1,1	1,1	0,5	0,3	
Бивше републике СФРЈ	6,3	9,3	11,2	6,8	4,2	1,8	1,4	2,3	2,0	
Остале земље	6,2	7,3	9,9	7,0	5,5	5,0	2,7	3,0	2,5	
Непознато	2,4	5,0	3,1	1,2	1,3	1,2	1,1	1,1	0,9	

Табела 13. Лица на раду – боравку у иностранству према земљама пријема и дужини одсуства, Попис 2011. (наставак)

	Укупно	Године рада – борава у иностранству							30 и више год.
		испод 1 год.	1-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	
		(у %)							
Укупно	100,0	25,2	17,1	13,6	12,9	9,2	9,7	3,1	9,3
Аустрија	100,0	23,4	12,5	13,9	11,2	9,5	14,2	3,9	11,5
Немачка	100,0	25,9	14,4	10,1	12,8	8,8	8,9	3,1	16,0
Швајцарска	100,0	20,5	11,4	11,6	13,9	12,4	15,9	5,7	8,6
Италија	100,0	24,1	18,0	20,5	18,9	9,7	6,3	1,0	1,7
Француска	100,0	21,9	14,2	11,5	12,1	7,6	9,2	4,9	18,6
САД	100,0	21,0	24,5	17,6	16,6	9,0	6,4	1,6	3,4
Шведска	100,0	22,7	19,2	13,5	10,9	8,5	9,1	3,8	12,4
Канада	100,0	13,5	19,3	17,6	18,3	20,0	7,2	0,8	3,1
Руска Федерација	100,0	44,7	22,3	12,6	8,7	8,0	2,7	0,4	0,6
Мађарска	100,0	22,6	24,7	19,3	15,5	10,5	6,9	0,2	0,3
Холандија	100,0	20,0	17,2	13,9	18,2	11,4	7,8	2,4	9,1
Аустралија	100,0	15,7	19,0	13,8	17,1	12,5	9,2	3,0	9,8
Грчка	100,0	23,9	21,5	15,4	22,3	12,7	3,1	0,5	0,5
Велика Британија	100,0	18,1	23,4	18,4	17,8	9,2	9,5	1,4	2,1
Бивше републике СФРЈ	100,0	37,3	30,5	14,6	8,6	2,7	2,2	1,1	2,9
Остале земље	100,0	29,5	27,0	15,3	11,4	7,4	4,1	1,5	3,8
Непознато	100,0	51,2	21,5	6,8	6,7	4,4	4,5	1,3	3,6

Карта 2. Лица на раду – боравку у иностранству по европским земљама пријема, Попис 2002.

Карта 3. Лица на раду – боравку у иностранству по европским земљама пријема, Попис 2011.

Подаци Пописа 2011. показују (табела 13) да је Аустрија постала најпривлачнија дестинација за спољне мигранте са наших простора, чији је удео 22,5 одсто у укупној спољно-мигрантској популацији Србије. За њом следи Немачка (са уделом од 17,9%), која је све до овог пописа била водећа земља пријема спољних миграната пореклом из Србије (табела 2). Швајцарска, чији су релативни удели од пописа до пописа континуирано расли, достигла је трећу позицију по висини удела наших спољних миграната (13,1%). Италија добија све више на значају као атрактивна дестинација за наше мигранте, јер са уделом од 7,4% прстиже Француску, која се у пописима 1971, и 1981. налазила на трећем месту по пријему спољних миграната из Србије, а сада је на петом, са уделом од 6,5 одсто. Сједињене Америчке Државе, са уделом од 4,3%, који је и Шведска имала још 1971. године, заузимају шесту позицију на скали вредносне лествице релативних удела спољних миграната. Од осталих, појединачно узетих, страних земаља висином својих удела истичу се још Шведска (са 3,5%), Канада (са 2,0%) и , у скорије време, Руска Федерација (1,9%) и Мађарска (са 1,7%).

Ако изузмемо збирни удео осталих земаља пријема (6,2%), посебну пажњу привлачи релативно висок удео држава које су некад биле републике у саставу бивше СФРЈ (6,3%). Наиме, територијална, етничка и језичка блискост становништва ових држава, које је више од седам деценија повезивао заједнички живот у истој државној заједници, повољно је утицала на просторну покретљивост радне снаге, нарочито у пограничним областима.

Када се земље пријема посматрају кроз призму просечне дужине рада – боравка у иностранству, односно дужине одсутности из Србије, у први план избијају традиционалне дестинације наших спољних миграната. На челу листе по дужини рада – боравка налази се Француска (са 14,04 година), а следе је: Швајцарска (са 12,8 година), Немачка (са 12,78 година), Аустрија (са 12,42 година), Аустралија (са 12,11 год.), Шведска (са 11,88 год.), Холандија (са 11,23 год.), Канада (са 10,36 год), Велика Британија (са 8,97 година) и САД (са 8,57 год.).

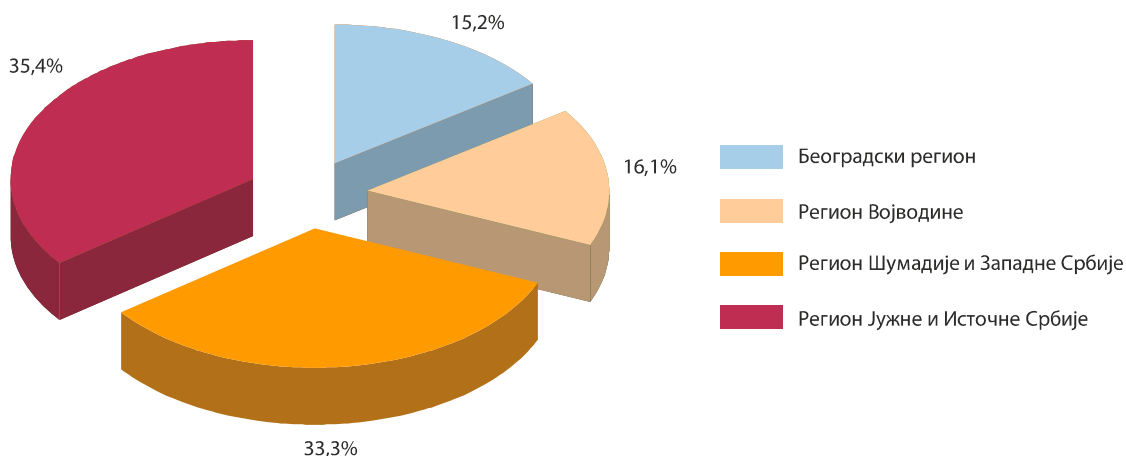
Ако погледамо последња три интервала дужине рада – боравка у иностранству, може се видети да је више од 1/5 (22%) свих спољних миграната одсутно из Србије 20 и више година. Од укупног броја миграната који се налазе у Француској чак трећина (32,9%) је на боравку 20 и више година, а са уделима исте врсте, који су виши од просечног републичког удела, јесу још и: Швајцарска (са 30,2%), Аустрија (са 29,6%), Немачка (са 28,0%) и Шведска (са 25,3%). Тешко је поверовати да ће бити неког већег повратног таласа миграната из ових земаља, као и из прекоокеанских, без обзира на дужину рада – боравка у њима.

Табела 14. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка, по регионима, Попис 2011. (%)

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,00	31,31	15,25	16,06	68,69	33,31	35,38	...
Босна и Херцеговина	100,00	36,12	16,60	19,53	63,88	58,89	4,99	...
Хрватска	100,00	81,31	21,35	59,95	18,69	10,86	7,83	...
Црна Гора	100,00	39,84	15,77	24,07	60,16	39,68	20,48	...
Словенија	100,00	38,03	12,33	25,70	61,97	24,00	37,97	...
Македонија	100,00	31,44	19,77	11,67	68,56	22,61	45,95	...
Аустрија	100,00	17,79	7,61	10,18	82,21	23,43	58,78	...
Немачка	100,00	31,91	12,49	19,42	68,09	41,70	26,40	...
Швајцарска	100,00	14,93	6,80	8,13	85,07	53,14	31,94	...
Италија	100,00	22,17	10,17	12,00	77,83	15,58	62,25	...
Француска	100,00	17,85	11,66	6,19	82,15	46,15	36,00	...
Сједињене Америчке Државе	100,00	65,29	44,11	21,19	34,71	20,33	14,38	...
Шведска	100,00	31,85	16,75	15,10	68,15	40,91	27,24	...
Канада	100,00	72,36	49,33	23,03	27,64	17,64	10,01	...
Руска Федерација	100,00	41,23	25,49	15,74	58,77	41,80	16,96	...
Мађарска	100,00	97,84	3,05	94,79	2,16	1,10	1,06	...
Холандија	100,00	35,81	22,34	13,46	64,19	43,92	20,27	...
Аустралија	100,00	51,25	30,90	20,35	48,75	32,39	16,36	...
Грчка	100,00	51,46	34,72	16,75	48,54	25,24	23,29	...
Велика Британија	100,00	76,39	55,72	20,68	23,61	14,42	9,19	...
Остале земље	100,00	56,24	32,85	23,39	43,76	22,10	21,66	...
Непознато	100,00	23,73	13,48	10,25	76,27	38,87	37,40	...

Подаци у табели 14 и графикону 6 (као и у табели 1.4 у прилогу) јасно говоре о убедљивој бројчаној доминацији Србије – југ над Србијом – север по броју спољних миграната: 215 хиљада (69%) према 98 хиљада (31%). И по апсолутном и по релативном уделу међу регионима предњачи по броју спољних миграната Регион Јужне и Источне Србије са 111 хиљада (35,38%), а следи га Регион Шумадије и Западне Србије са преко 104 хиљаде (33,31%) миграната. Збир миграната из оба региона Србије – север (98 хиљада) знатно је мањи од броја спољних миграната у регионима Србије – југ, узетих засебно. Регион Војводине има малу бројчану предност у односу на Београдски регион (50 хиљада према 48 хиљада, односно 16,06% према 15,25% у укупном контингенту лица на раду – боравку у иностранству пореклом из Србије).

Графикон 6. Заступљеност спољних миграната из региона у укупном броју спољних миграната из Србије

Међу спољним мигрантима постоје значајне разлике на регионалном плану у погледу интензитета миграционих кретања према појединим државама рада – боравка. Према Босни и Херцеговини претежно се усмеравају мигранти из Региона Шумадије и Западне Србије (58,89%), а према Хрватској из Региона Војводине (59,95%). Смер ових миграционих струјања детерминисан је, пре свега, мањом географском дистанцом и већом концентрацијом Бошњака и Срба у западном делу Србије – југ, а Хрвата у Региону Војводине. Спољни мигранти који раде – бораве у Црној Гори имају дисперзивнији распоред по српским регионима: највише их је из Региона Шумадије и Западне Србије (39,68%), затим из Региона Војводине (24,07%) и Региона Јужне и Источне Србије (20,48%). Спољни мигранти који на боравку у Словенији одликују се, такође, дисперзивним распоредом по регионима: из Региона Јужне и Источне Србије потиче их највише (37,97%); из Региона Војводине 25,70% и Региона Шумадије и Западне Србије 24,00%. Најизраженију склоност према Аустрији показују спољни мигранти и Региона Јужне и Источне Србије (58,78%) и, потом, из Региона Шумадије и Западне Србије (23,43%). Када је реч о Немачкој, ова два региона само замењују своје позиције: највећи удео има Регион Шумадије и Западне Србије (41,70%), а други удео по висини има Регион Јужне и Источне Србије. Исти ранг се запажа и код Швајцарске: Регион Шумадије и Западне Србије истиче се уделом од 53,14%, а следи га Регион Јужне и Источне Србије са 31,94 одсто. Италија, као све важнија дестинација, открива нам изузетну заступљеност спољних миграната из Региона Јужне и Источне Србије (62,25%). Француска, као једна од најтрадиционалнијих дестинација наших миграната, привукла је највише спољних миграната из Региона Шумадије и Западне Србије (46,15%) и Региона Јужне и Источне Србије (36,00%). Супротно томе, региони Србије – север су најзаступљенији у САД (Београдски регион са 44,11% и Регион Војводине 21,19%). У Шведској је највише спољних миграната из Региона Шумадије и Западне Србије (40,91%) и Региона Јужне и Источне Србије (27,24%). Као у САД, исто тако и у Канади су бројчано доминантни спољни мигранти из Београдског региона (49,33%) и Региона Војводине (23,03%). Руска Федерација је, као дестинација, најатрактивнија за спољне мигранте из Региона Шумадије и Западне Србије (41,80%) и из Београдског региона (25,49%). Што се тиче Мађарске, ситуација је потпуно чиста:

скоро 95% спољних миграната потиче из Региона Војводине, који је не само географски него и по етничком саставу најближи Мађарској, због високе концентрације припадника мађарске националне мањине на овом простору. У Холандији се налази највећи број миграната из Региона Шумадије и Западне Србије (43,92%) и, знатно мање, из Београдског региона (22,34%). У Аустралији је скоро подједнако учешће спољних миграната из Београдског региона (31%) и Региона Шумадије и Западне Србије (32%), а у овој земљи у најмањем броју су присутни мигранти пореклом из Региона Јужне и Источне Србије (16%). У Грчкој и Великој Британији највеће учешће имају спољни мигранти из Београдског региона (у Грчкој 35%, а у Великој Британији 56%). Из Региона Војводине, Региона Шумадије и Западне Србије и Региона Јужне и Источне Србије у осталим земљама борави нешто више од 1/5 њихових спољних миграната и око 1/3 миграната са подручја Београдског региона. И непознат податак о земљи рада – боравка је индикативан, јер највеће уделе имају Регион Шумадије и Западне Србије (39%) и Регион Јужне и Источне Србије (37%), из којих потиче највећи број спољних миграната, и то и са дужим миграционим стажом од миграната из других региона. Осим тога, на подручју тих региона живи већи број старачких домаћинстава и становништва са нижим образовним нивоом на сеоским подручјима, тако да је и мањи број „квалификованих“ давалаца података.

Из досадашњег описа квантитативних односа између релативних удела спољних миграната из појединих региона по државама у којима раде – бораве могу се уочити неке тенденције које почивају на малој просторној удаљености земаља пријема, на етничкој сродности становништва, на заједничкој историјској прошлости, на традиционалним везама Србије и неких земаља пријема.⁹

Одлазак у високом проценту спољних миграната из Војводине у Хрватску и Мађарску због рада, школовања или из других разлога сасвим је разумљив, јер су Хрвати и Мађари компактно настањени на територији Војводине, а Хрватска и Мађарска су матичне државе њихових етничких заједница. Наравно, у овом случају се не ради само о процесу спољне миграције на економској основи, већ и о процесу етничке хомогенизације.

Сличан је случај и са Македонијом и Босном и Херцеговином, у које долазе мигранти из Србије, и то највише из оних региона с којима се граниче. У Црну Гору, поред миграната из региона с којим се граничи (Регион Шумадије и Западне Србије), долазе, у значајнијем броју, и мигранти из Војводине, у којој се, у време колонизације после Другог светског рата, настанио знатан број Црногораца. Поред економских разлога, одласка на студије и других разлога, постоје, свакако, и етнички мотиви миграционих кретања према тим новим државама које су биле у саставу бивше СФРЈ.

У овом контексту, посебну пажњу заслужују и високопроцентни удели спољних миграната из Београдског региона у прекоморским земљама (Сједињеним Америчким Државама, Канади и Аустралији) и Великој Британији. У овом мигрантском корпусу најзаступљенији су несумњиво спољни мигранти с високим образовањем, а међу њима је, свакако, један број потомака политичких и

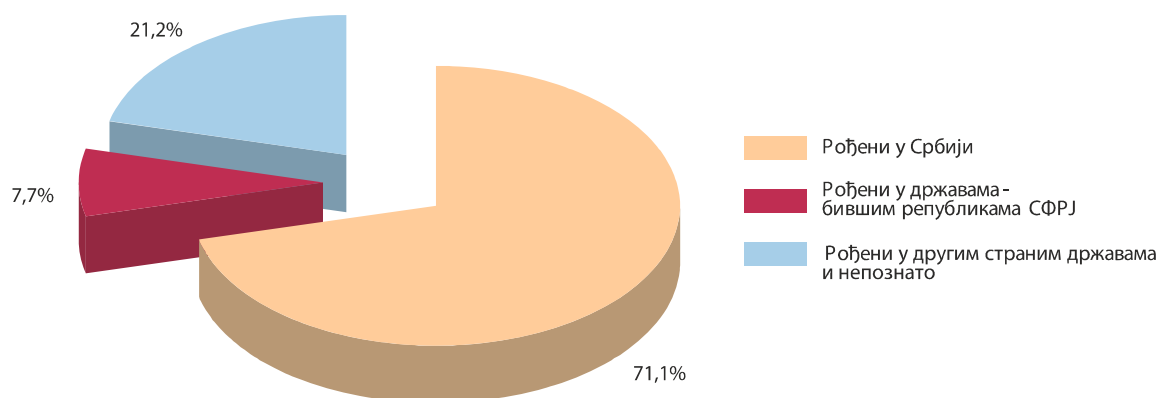
---

⁹ У Попису 1971. евидентирано је преко половине (57,7%) од свих југословенских спољних миграната запослених у Француској из централне Србије, а свих 10 општина у којима је удео запослених у Француској међу њиховим спољним мигрантима био на релацији од 40 до 60 одсто налази се на територији садашњих региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. „Већи удио запослених из неких општина може се објаснити традицијом одласка на рад у ту земљу који је започео у раздобљу између два свјетска рата“ (*Баучић, 1973*).

економских емиграната у току и после Другог светског рата. У сваком случају, Београдски регион, као најурбанији регион, био је „главно врело“ за обилан „одлив мозгова“ из Србије.

Од укупног броја лица на раду – боравку у иностранству (333 хиљаде), 223 хиљаде (71,1%) рођено је на територији Републике Србије, 24 хиљаде (7,7%) у државама – бившим републикама СФРЈ и 67 хиљада (21,2%) у другим страним државама (графикон 7, табела 15 и табела 1.5 у прилогу). Дакле, више од 1/5 спољних миграната, евидентираних у Србији у последњем попису, рођено је у страним државама (ван бивше СФРЈ) и углавном раде – бораве у тим истим државама. Код тих држава подударност државе рођења и државе рада – боравка изражена је изузетно високим процентима, који се крећу у распону од 84,9 до 96,5 процената.

Графикон 7. Спољни мигранти пореклом из Србије према држави рођења

Као што смо већ истакли, наши спољни мигранти који су рођени у иностранству у највећем броју случајева остају да раде – бораве у држави рођења. То је карактеристично за прекоморске земље и државе чланице ЕУ (које су наведене у табели 15), осим за Словенију и Хрватску, као и за друге бивше републике СФРЈ које нису чланице ЕУ: Црну Гору, Босну и Херцеговину и Македонију. Швајцарска се истиче највишим постотком оних који су у њој рођени и који су до момента пописа остали да раде – бораве у њој (96,5%). После Швајцарске, по висини овог процента следе: Шведска (95,3%), Аустрија (95,0%), Италија (94,4%), Холандија (92,8%), Канада (92,5%), Немачка (92,4%), Аустралија (91,7%), Француска (91,2%), Грчка (90,8%), САД (90,3%), Велика Британија (89,8%), Руска Федерација (85,7%), остале земље (89,8%) и Мађарска (84,9%).

Табела 15. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рођења и држави рада – боравка, Попис 2011.

Држава рођења	Укупно	Држава рада – боравка																				Непознато
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија	Остале земље	
Укупно	100,0	2,1	0,7	1,7	1,5	0,3	22,5	17,9	13,1	7,4	6,5	4,3	3,5	2,0	1,9	1,7	1,3	1,2	0,7	1,1	6,2	2,4
Србија	100,0	1,6	0,5	1,9	1,6	0,2	23,0	16,4	13,2	8,4	6,4	4,7	3,3	2,0	2,1	2,2	1,3	1,1	0,7	1,1	6,7	1,7
БиХ	100,0	20,0	0,8	1,9	2,0	0,1	16,9	18,3	10,0	4,0	1,9	4,1	2,3	3,4	3,2	0,2	1,5	1,5	0,4	1,1	4,9	1,4
Хрватска	100,0	2,1	12,5	2,0	2,3	0,2	9,1	19,8	8,4	7,1	3,1	6,7	2,1	4,3	1,7	0,4	1,8	3,5	0,7	3,0	7,9	1,3
Црна Гора	100,0	3,3	0,1	33,5	1,2	0,1	5,2	18,1	5,3	4,6	2,9	5,8	3,0	2,2	3,0	0,4	1,2	0,5	0,4	0,6	7,1	1,4
Словенија	100,0	1,2	0,6	1,0	54,6	0,2	8,1	7,1	3,8	2,8	1,3	5,0	1,6	1,6	0,6	0,3	0,5	0,9	0,6	1,3	5,2	1,5
Македонија	100,0	1,6	0,3	1,4	1,3	24,2	8,2	18,7	8,8	5,0	4,3	4,3	3,4	2,4	0,8	0,4	1,3	2,4	0,7	1,4	7,8	1,4
Аустрија	100,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-	95,0	0,9	0,7	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	2,0
Немачка	100,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,0	1,1	92,4	0,8	0,5	0,3	0,6	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,0	0,1	0,7	1,8
Швајцарска	100,0	-	0,1	0,0	0,0	-	0,4	0,2	96,5	0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	-	0,0	-	0,0	0,0	-	0,2	2,1
Италија	100,0	0,1	-	0,2	-	-	0,5	1,1	0,7	94,4	0,2	0,2	0,1	0,1	-	-	-	-	-	0,3	0,3	1,8
Француска	100,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	1,0	1,1	1,1	0,8	91,2	0,3	0,1	0,4	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,8	2,2
САД	100,0	0,2	-	0,2	0,1	-	-	1,2	0,4	0,1	0,3	90,3	-	0,9	-	0,1	0,2	0,2	-	0,7	0,8	4,4
Шведска	100,0	0,0	0,0	-	0,1	-	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,3	95,3	-	-	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,9	1,9
Канада	100,0	-	-	-	-	-	0,1	0,8	0,7	-	0,1	2,4	-	92,5	-	0,1	-	-	-	0,7	1,1	1,5
Руска Федерација	100,0	0,1	-	0,1	0,1	-	1,0	4,0	0,8	0,7	1,1	0,7	0,3	0,7	85,7	0,3	-	-	0,1	0,6	2,1	1,4
Мађарска	100,0	0,2	-	-	-	-	2,2	3,9	0,9	0,2	0,4	0,6	1,3	0,2	-	84,9	-	0,4	-	0,4	2,2	2,2
Холандија	100,0	0,1	-	0,1	-	-	1,0	1,4	0,2	-	0,1	0,4	0,2	0,2	-	-	92,8	-	-	0,1	0,7	2,5
Аустралија	100,0	-	0,2	-	-	-	0,7	1,0	1,1	0,3	0,2	0,3	0,7	0,2	-	-	-	91,7	0,2	0,8	0,5	2,3
Грчка	100,0	-	-	-	-	-	-	1,8	0,5	0,5	-	0,5	1,4	-	-	-	-	-	90,8	1,4	0,5	2,8
Велика Британија	100,0	-	-	-	-	-	0,2	-	0,9	0,2	0,2	0,7	0,2	2,1	-	-	0,2	0,7	-	89,8	2,8	1,9
Остале земље	100,0	0,2	0,1	0,3	0,2	0,0	8,6	5,1	3,2	5,4	1,8	1,9	1,2	0,7	1,2	0,4	0,5	0,8	0,4	1,5	64,0	2,7
Непознато	100,0	0,4	0,1	0,4	0,7	0,1	30,8	17,4	11,5	5,7	7,3	2,2	3,3	0,9	0,6	0,2	0,7	1,3	0,1	0,5	2,6	13,3

Што се тиче држава – бивших република СФРЈ, једино Словенија има натполовични удео оних који су рођени у њој и, истовремено, раде – бораве у њој (54,6%). Црна Гора, Македонија и Босна и Херцеговина имају, такође, највише уделе у случају подударности земље рођења и земље рада – боравка, али је нумеричка вредност тих удела знатно нижа од словеначког: Црна Гора са уделом од 33,5 одсто, Македонија са уделом од 24,2 одсто и Босна и Херцеговина са уделом од 20,0 одсто. Изузетак од правила је једино Хрватска, јер је удео оних који су рођени у Хрватској и у њој раде – бораве само 12,5%, док је удео рођених у Хрватској који раде – бораве у Немачкој виши за 7,3 одсто. Разлоге због чега је за мигранте рађене у Хрватској привлачнија Немачка од земље њиховог рођења треба, између осталог, тражити и у ратним догађајима, и њима узрокованим принудним миграцијама, 90-их година 20. века. Ти разлози, добрим делом, важе и за Босну и Херцеговину, јер се и у том случају удео Немачке (18,3%) веома приближио вредности удела када је Босна и Херцеговина у исти мах земља рођења и земља рада – боравка лица која припадају контингенту спољних миграната из Републике Србије.

Чињеница да је 91 хиљада лица, односно 28,9 одсто од укупног броја спољних миграната пореклом из Србије, рођено у иностранству, те да у високом проценту раде – бораве у држави свог рођења, веома је онеспокојавајућа са аспекта актуелне демографске ситуације у Србији. Чак и када бисмо искључили 20 хиљада оних са непознатом земљом, опет би проценат рођених у иностранству од 23 одсто био веома висок са становишта наших демографских прилика, или боље рећи неприлика. Поред потомака наших грађана (тј. грађана који су отишли у страни свет са нашег тла), претпостављамо да се у овом корпусу рођених у иностранству налази и изванредан број аутохтоних страних држављана који су са држављанима Србије формирали у иностранству брачне и вишечлане породичне заједнице.

Имајући у виду да је у већини страних држава одмакао процес економске и културне интеграције наших спољних миграната и, с друге стране, лоше и непредвидиве економске прилике у земљи, тешко се може поверовати да ће се рођени у иностранству икада масовније враћати у Србију (из које фактички већина њих није никада ни отишла), поготово они који су рођени у земљи у којој су се налазили на раду – боравку у време пописа.

Подаци у табели 16 и табели 1.6 (у прилогу) поткрепљују, такође, сумњу у евентуални повратак у земљу око 89 хиљада (28,4%) спољних миграната са двојним држављанством (Републике Србије и друге државе) или држављанством само неке друге стране државе. Да није било високе учесталости одговора који су сврстани у „непознато“ (17 хиљада), тај број би сигурно био значајно већи.

Табела 16. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка и држављанству, Попис 2011.

Држава рада – боравка	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	100,0	66,1	23,5	4,9	0,1	5,4
Босна и Херцеговина	100,0	40,6	48,4	9,5	0,1	1,4
Хрватска	100,0	30,3	60,3	7,4	0,3	1,6
Црна Гора	100,0	83,6	8,8	6,0	0,1	1,5
Словенија	100,0	65,4	25,9	5,2	0,1	3,4
Македонија	100,0	37,2	49,5	11,4	-	1,9
Аустрија	100,0	73,1	11,1	7,9	0,1	7,8
Немачка	100,0	73,5	16,4	5,1	0,1	4,8
Швајцарска	100,0	63,3	29,7	2,2	0,0	4,8
Италија	100,0	83,1	10,4	1,6	0,1	4,8
Француска	100,0	58,3	32,4	3,4	0,1	5,8
САД	100,0	60,0	32,7	3,8	0,1	3,5
Шведска	100,0	40,9	49,8	4,6	0,1	4,6
Канада	100,0	33,3	59,2	4,3	0,2	3,1
Руска Федерација	100,0	82,4	10,6	4,9	0,2	2,0
Мађарска	100,0	43,8	53,8	1,7	0,0	0,7
Холандија	100,0	48,3	41,8	5,5	0,1	4,2
Аустралија	100,0	32,1	54,5	7,2	0,0	6,1
Грчка	100,0	79,2	17,5	2,5	0,0	0,8
Велика Британија	100,0	44,7	47,8	4,8	0,2	2,6
Остале земље	100,0	68,0	25,2	3,8	0,1	2,8
Непознато	100,0	58,6	14,1	4,4	0,1	22,8

Висина удела спољних миграната који имају само држављанство Републике Србије веома је различита по појединим државама рада – боравка. Ако пођемо од држава – бивших република СФРЈ, видећемо да се две од тих држава одликују знатно нижим уделом спољних миграната из Србије који имају искључиво српско држављанство. Једна од њих је Хрватска, чији је удео (30,3%) нижи чак и од удела традиционалних имиграционих земаља – Аустралије (32,1%) и Канаде (33,3%). Спољни мигранти на раду – боравку у Хрватској само са српским држављанством имају низак удео због тога што су припадници хрватске националне мањине прелазили масовно у категорију двоструких држављана добијањем хрватског држављанства. Осим тога, у исту категорију је прелазео и један број избеглих лица који се, по добијању српског држављанства, вратио у Хрватску, након извесног броја година проведених у Србији. Сличним разлозима могу се објаснити и нижи удели спољних миграната само са српским држављанством на раду – боравку у Македонији (37,2%) и Босни и Херцеговини (40,6%). Мада је удео спољних миграната са српским држављанством у Словенији (65,4%) знатно виши од наведених држава – бивших република СФРЈ, ипак је нешто нижи од просечног удела на нивоу Републике Србије (66,1%). Удео ове врсте који се односи на Црну Гору (83,6%) натпросечан је и убедљиво највиши у поређењу са осталим државама које су некада биле у југословенској државној заједници, захваљујући рестриктивној политици Црне Горе према двојном држављанству.

Уколико оставимо по страни државе бивше СФРЈ, и код других страних држава, у којима раде – бораве наши мигранти, ситуација је различита у погледу заступљености оних миграната којима је држављанство Републике Србије једино држављанство. Поред Аустралије и Канаде, које имају далеко најниже уделе (32,1 и 33,3 одсто), још код седам страних држава удели ове категорије миграната су испод републичког просека, и то код: Шведске (40,9%), Мађарске (43,8%), Велике Британије (44,7%), Холандије (48,3%), Француске (58,3%), САД (60,0%) и Швајцарске (63,3%). Пет страних држава истиче се натпросечним уделима наших спољних миграната са искључиво српским држављанством, и то: Италија (83,1%), Руска Федерација (82,4%), Грчка (79,2%), Немачка (73,5%) и Аустрија (73,1%).

Презентовани подаци распршују све илузије о раду – боравку наших грађана у иностранству на привременој основи и представљају необориве доказе о размерама асимилационог процеса којим су захваћени наши људи широм света.

Табела 17. Лица на раду – боравку у иностранству према брачном стању и држављанству, Попис 2011.

Брачни статус	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	100,0	66,1	23,5	4,9	0,1	5,4
Неожењен	100,0	64,6	25,1	5,3	0,1	4,9
Ожењен	100,0	72,0	21,2	2,6	0,0	4,1
Удовац	100,0	73,7	21,1	2,1	-	3,0
Разведен	100,0	76,2	20,4	1,5	0,1	1,7
Непознато	100,0	42,7	11,4	2,7	0,0	43,1
Неудата	100,0	61,1	27,0	6,3	0,1	5,4
Удата	100,0	65,1	22,8	6,5	0,1	5,5
Удовица	100,0	70,8	21,4	3,7	-	4,2
Разведена	100,0	68,3	26,3	2,8	0,1	2,5
Непознато	100,0	39,0	10,6	3,4	-	47,0

О постојању асимилационог процеса сведоче и подаци у табели 17, као и у приложеној табели 1.7. У том смислу, најилустративнији су релативно високи удели модалитета „држављанство Републике Србије и друге државе“ у структури неожењених (25,1%) и у структури неударних (27,0%), као и запаженији удели модалитета „држављанство друге државе“ у структури неожењених (5,3%) и у структури неударних (6,3%). Потпуно је логично што је, за разлику од других модалитета брачног стања, код неожењених и неударних највећа заступљеност спољних миграната са двојним држављанством, јер се углавном ради о деци и лицима млађег узраста која су у претежном броју рођена у току дужег рада – боравка родитеља у земљи њиховог рођења. Такође, истакнути процентни удели неожењених и неударних међу носиоцима држављанства неке „друге државе“ указују на децу и млађа лица за које, из

неких разлога, није извршен упис у књигу држављана Републике Србије. У овом контексту, индикативан је, исто тако, податак да је међу спољним мигрантима који имају српско држављанство и држављанство неке друге државе преко 1/5 (22,8%) удатих жена, а међу онима који имају само држављанство неке друге државе удате жене чине скоро 1/3 (32,6%). Ако апстрахујемо реалну могућност да је изван број бракова закључен између лица која су држављани осамостаљених земаља бивше СФРЈ (захваљујући језичкој и менталитетској сродности југословенских народа), ипак то не доводи у сумњу тврдњу о ширењу асимилационих процеса међу нашим спољним мигрантима, од којих се већина никада неће трајно вратити у земљу свог порекла.

У *укупној* популацији лица на раду – боравку у иностранству спољни мигранти српске националности имају скоро двотрећинску заступљеност (61,9%). Захваљујући апсолутној и релативној бројчаној доминацији, они имају убедљиво највише уделе у земљама рада – боравка које су наведене у табели 1.8 и табели 1.8 (у прилогу). Изузетак од овог правила представља Мађарска, у којој у укупном броју спољних миграната пореклом из Србије учествују Мађари чак са 83,2 одсто, док се миграциони учинак лица српске националности своди само на 8 процената. Гледано и из угла дистрибуције спољних миграната појединих националности по земљама рада – боравка (табела 1.8 у прилогу), удео Мађара који раде у Мађарској је, такође, врло висок (59,4%). Осим економске привлачности Мађарске, као чланице ЕУ и суседне земље, овде се ради и о високом степену етничке хомогенизације. Етничка хомогенизација приметна је и код неких миграната друге националне припадности, али са много мањим интензитетом него код миграната мађарске националности. Тако, на пример, највеће учешће миграната хрватске националности везано је за Хрватску (27,5%), Македонаца за Македонију (25,6%), Црногораца за Црну Гору (28,6%) и Бугара (57,0% и Словака 52,1%) за групацију „осталих земаља“, у коју су сврстане Бугарска и Словачка. Србима (са 21,8%), Власима (са 36,5%), Горанцима (са 27,5%) и Ромима (са 36,3%) Аустрија је била најпривлачнија дестинација. Такође, Аустрија је најчешће била избор миграната осталих националности (које нису посебно наведене) са уделом од 22,4 одсто, миграната који се нису национално изјаснили или су се изјаснили у смислу регионалне припадности (24,7%), као и оним мигрантима чија је национална припадност непозната (35,1%). Немачка је најатрактивнија земља за рад и боравак Бошњацима (49,5%), Муслиманима (39,4%), Буњевцима (27,3%) и Југословенима (18,3%). И ово мало албанских миграната који су се одазвали попису маркирају Швајцарску као најпривлачније своје одредиште (са 33,1%), што је већ уочено у претходном попису, када није било бојкота. Такође, и за мигранте румунске националности (21,2%) Швајцарска има предност над осталим државама. Што се тиче просторне покретљивости припадника појединих националности према прекоморским земљама, израженију преференцијалну склоност према САД показују: Југословени (11,7%), Црногорци (11,2%), Буњевци (9,4%), Румуни (9,3%) и Срби (5,4%). Канада је убедљиво најинтересантнија за једну трећину (32,9%) спољних миграната из редова русинске националне мањине, а сем њих, привлачнија је и за мигранте југословенског опредељења (7,1%), као и за спољне мигранте из редова Буњеваца (7,0%). Спољни мигранти македонске и југословенске националне припадности показују израженију склоност од осталих према Аустралији (4,0% и 2,5%). Очито је да је добар број Југословена, чији је национални идентитет почивао на темељима мултинационалне југословенске државне заједнице, одлучио да оде што даље од југословенских простора, разочаран због рушења те заједнице.

Табела 18. Лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности и земљи рада – боравка, Попис 2011.

Национална припадност	Укупно	Замље рада – боравка																				
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија	Остале земље	Непознато
Укупно	100,0	2,1	0,7	1,7	1,5	0,3	22,5	17,9	13,1	7,4	6,5	4,3	3,5	2,0	1,9	1,7	1,3	1,2	0,7	1,1	6,2	2,4
Срби	100,0	1,8	0,6	2,0	1,7	0,3	21,8	14,3	15,0	8,6	7,2	5,4	3,3	2,5	2,5	0,2	1,2	1,4	0,9	1,4	6,1	1,6
Албанци	100,0	1,4	0,7	1,4	0,9	6,5	8,6	22,2	33,1	2,3	2,8	0,9	0,9	0,2	-	6,0	0,7	0,5	-	-	9,3	1,6
Бошњаци	100,0	10,8	0,2	1,4	0,7	0,3	5,7	49,5	5,2	0,4	2,5	2,1	6,0	0,5	0,7	0,0	3,9	0,3	0,0	0,2	7,2	2,4
Бугари	100,0	0,3	0,3	4,4	6,6	5,2	3,3	6,6	1,6	6,3	0,9	2,3	1,2	0,5	1,6	-	0,5	-	0,2	0,7	57,0	0,5
Буњевци	100,0	2,3	1,6	1,6	4,7	1,6	5,5	27,3	2,3	2,3	1,6	9,4	7,0	7,0	7,0	11,7	0,8	-	-	0,8	3,1	2,3
Власи	100,0	0,0	0,0	0,0	0,3	-	36,5	8,9	29,7	11,8	6,9	0,3	1,1	0,1	0,1	-	0,2	0,2	0,2	0,1	1,5	2,2
Горанци	100,0	3,9	0,9	-	-	0,4	27,5	7,0	4,8	12,2	20,5	1,7	4,4	-	4,8	-	0,4	1,3	-	-	9,2	0,9
Југословени	100,0	2,8	1,7	1,2	3,5	0,6	6,0	18,3	4,4	4,9	4,8	11,7	2,5	7,1	1,1	3,7	3,1	2,5	0,6	4,0	14,7	1,1
Мађари	100,0	0,3	0,9	1,0	1,3	0,0	4,3	16,6	2,0	1,1	0,9	1,9	1,7	2,3	0,5	59,4	0,3	0,8	0,1	1,2	2,2	1,1
Македонци	100,0	0,5	0,2	1,1	2,5	25,6	5,3	20,5	6,5	3,5	6,7	4,4	4,4	2,4	1,1	0,4	1,6	4,0	0,5	0,9	5,8	2,0
Муслимани	100,0	12,4	0,3	4,3	1,2	0,3	6,2	39,4	2,8	2,0	2,4	3,4	8,3	0,4	1,2	0,1	5,3	0,7	0,1	0,2	7,2	2,2
Роми	100,0	0,2	0,1	1,3	0,5	0,1	36,3	32,7	2,6	6,3	4,2	0,1	7,3	0,1	0,1	0,1	1,0	0,1	0,5	0,1	3,2	3,0
Румуни	100,0	-	0,1	1,3	0,6	0,1	20,4	12,1	21,2	5,3	2,5	9,3	8,6	2,2	0,1	-	0,3	0,6	0,1	0,2	13,4	1,7
Русини	100,0	-	3,4	1,6	3,1	0,3	2,2	21,3	6,0	6,9	1,9	4,1	1,3	32,9	1,3	1,6	0,9	0,9	0,9	2,2	6,9	0,3
Словаци	100,0	0,2	0,9	0,4	1,1	0,1	4,9	14,2	2,7	11,1	1,0	2,7	0,6	2,1	1,1	0,0	0,5	1,3	0,0	1,4	52,1	1,4
Хрвати	100,0	1,2	27,5	1,4	1,7	0,1	9,3	25,0	5,6	4,5	1,2	4,5	1,5	2,6	1,0	2,9	1,1	1,4	0,2	1,6	4,8	0,9
Црногорци	100,0	1,4	0,5	28,6	2,3	0,5	4,6	7,9	2,6	7,3	4,7	11,2	3,2	2,3	3,1	1,7	2,6	1,7	0,8	2,6	8,5	2,2
Остали	100,0	0,6	0,6	0,6	2,9	0,2	9,0	22,4	6,5	6,1	7,1	4,1	3,6	1,7	8,9	0,6	2,1	1,0	2,5	2,7	14,4	2,5
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	1,2	1,0	1,7	1,9	0,5	24,7	18,3	11,6	6,3	7,1	4,1	3,0	2,1	1,3	1,3	1,4	1,3	0,6	1,3	6,5	2,6
Непознато	100,0	0,4	0,2	0,5	0,9	0,1	35,1	16,6	12,1	7,1	6,8	2,0	3,0	0,8	0,7	0,1	0,9	1,0	0,2	0,4	4,0	6,8

Фото: Лидија Луканић

4. Основне структуре лица на раду – боравку у иностранству

4.1. Етнички састав контингента спољних миграната у светлу неких његових старосних и образовних својстава

Између етничког састава сталног (уобичајеног) становништва Републике Србије и етничког састава њених спољних миграната постоје мање или веће разлике у погледу интензитета заступљености припадника појединих етничких заједница (табела 19).

Срби су, као већински народ, изразито доминантни по бројчаном обиму у оба састава, с тим што је њихово релативно учешће у укупном становништву знатно веће од учешћа у контингенту спољних миграната (83,3% према 61,9%).

Табела 19. Стално (уобичајено) становништво Србије и лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности, Попис 2011.

	Стално становништво		Лица на раду – боравку у иностранству	
	број	%	број	%
Укупно	7186862	100,0	313411	100,0
Срби	5988150	83,3	194020	61,9
Албанци	5809	0,1	432	0,1
Бошњаци	145278	2,0	19684	6,3
Бугари	18543	0,3	574	0,2
Буњевци	16706	0,2	128	0,0
Власи	35330	0,5	6312	2,0
Горанци	7767	0,1	229	0,1
Југословени	23303	0,3	652	0,2
Мађари	253899	3,5	7530	2,4
Македонци	22755	0,3	550	0,2
Муслимани	22301	0,3	1997	0,6
Роми	147604	2,1	9464	3,0
Румуни	29332	0,4	2709	0,9
Русини	14246	0,2	319	0,1
Словаци	52750	0,7	2149	0,7
Хрвати	57900	0,8	1701	0,5
Црногорци	38527	0,5	784	0,3
Остали	33805	0,5	2726	0,9
Нису се изјаснили и регионална припадност	191117	2,7	19538	6,2
Непознато	81740	1,1	41913	13,4

Поред Срба, нижим уделом у контингенту спољних миграната у односу на удео у укупном становништву одликују се: Бугари (0,2%), Буњевци (само 128 спољних миграната од 16 706 Буњеваца), Југословени (0,2%), Мађари (2,4%), Македонци (0,2%), Русини (0,1%), Хрвати (0,5%) и Црногорци (0,3%).

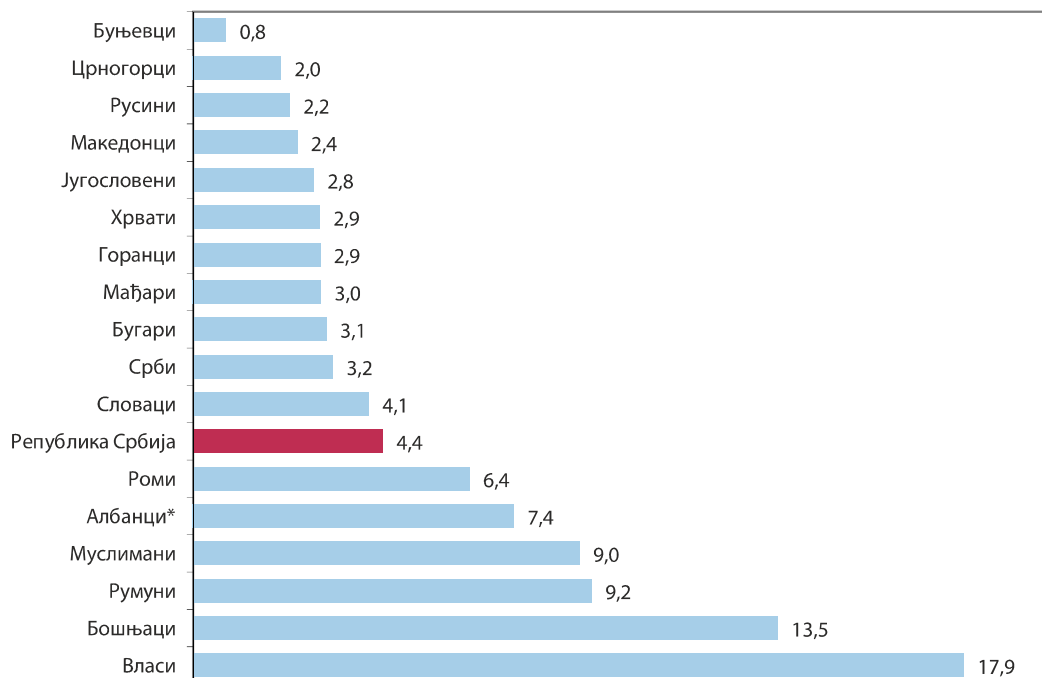
Вишим уделима ове врсте истичу се: Бошњаци (6,3% према 2,0%), Власи (2,0% према 0,5%), Муслимани (0,6% према 0,3%), Роми (3,0% према 2,1%), Румуни (0,9% према 0,4%), „остали“ (0,9% према 0,5%), неизјашњени и регионална припадност (6,2% према 2,7%) и непозната припадност (13,4% према 1,1%).

Потпуна равнотежа висине релативних удела у мигрантском контингенту и у укупном становништву приметна је код Горанаца (0,1%), Словака (0,7%) и код 432 Албанца (0,1%) који нису бојкотовали попис. Иначе, у прошлом попису регистрована је врло висока заступљеност Албанаца на раду – боравку у иностранству у укупном броју Албанаца у Србији (26,1%).

Етничке заједнице у Србији веома се разликују по интензитету одласка спољних миграната њихове етничке припадности у земље пријема (графикон 8). Удели спољних миграната одређене националности у укупном броју припадника њихове етничке заједнице показују велики распон између удела најниже нумеричке вредности, који се односи на Буњевце (0,8%), па до највишег удела, који се односи на Влахе (чак 17,9%). Рангирани удели спољних миграната, у приказаним етничким заједницама у графикону 8, истичу шест етничких заједница у чијем саставу постоји натпросечна релативна заступљеност спољних миграната. После Влаха, следи удео Бошњака од 13,5 процената, а затим: Румуна (9,2%), Муслимана (9,0%), Албанаца (7,4%) и Рома (6,4%). Наведене етничке заједнице, са натпросечном заступљеношћу спољних миграната у својим редовима, могу се поделити на две категорије: (1) на демографски младе етничке заједнице (Бошњаци – Муслимани, Албанци и Роми), које су се касније укључиле у процес спољних миграција и (2) демографски старе етничке заједнице (Власи и Румуни), које су имале високе спољно-мигрантске стопе још у Попису 1971. године (*Баучић, 1973*).

Удели спољних миграната у својим етничким заједницама, чија је нумеричка вредност била испод републичког просека (4,4%), кретали су се у интервалу од 0,8 одсто до 4,1 одсто.

Графикон 8. Ранг релативних удела спољних миграната појединих националности у укупном броју припадника њихове етничке заједнице, (%)

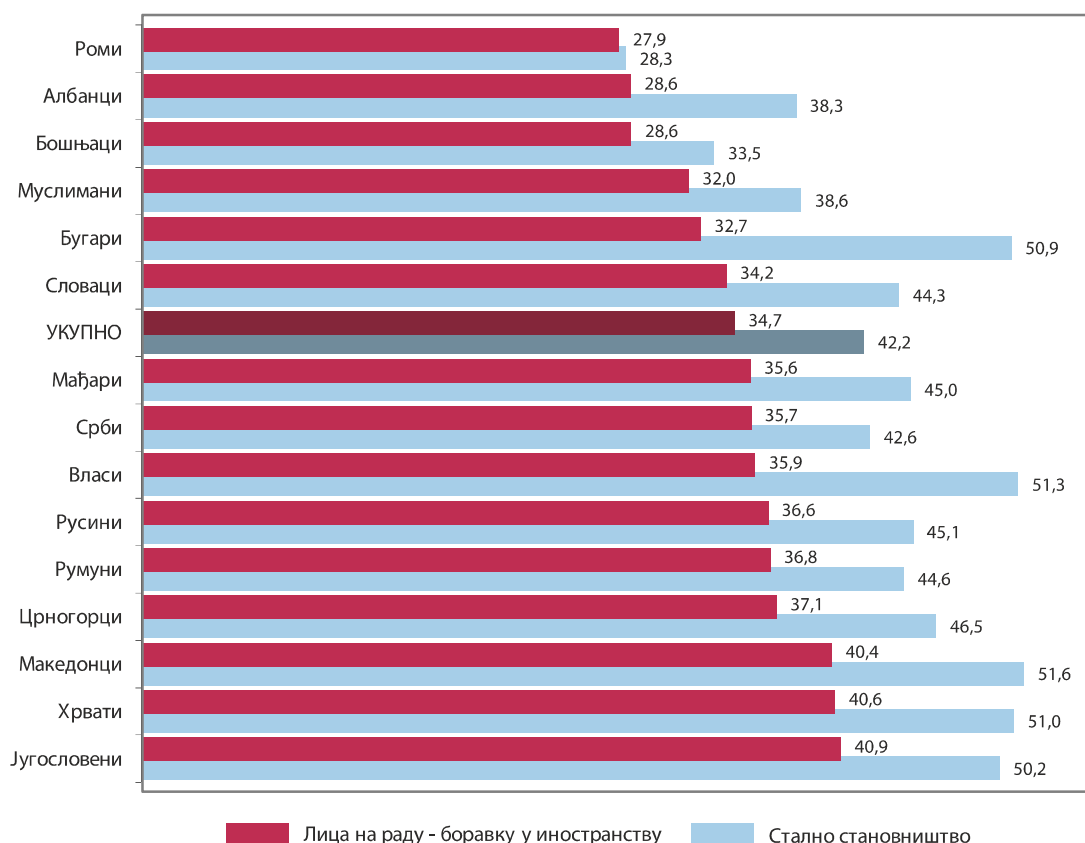

* Удео пописаних миграната албанске националности у укупном броју пописаних Албанаца.

Изузетно висока просечна старост становништва Србије, од преко 42 године, сврстава Србију у ред земаља са најстаријим популацијама на свету. Учинак светских и локалних ратова, који су јој остављали у наслеђе само „крње генерације“, недовољног рађања и „бујичних“ унутрашњих и спољних миграционих токова најпластичније илуструје затамњена гредица у графикону 9, на чијем крају се налази нумеричка информација (42,2) о просечној старости сталног становништва Србије, као и податак о просечној старости лица на раду – боравку у иностранству (34,7).

Роми су, неспорно, најмлађа етничка заједница у демографском смислу, са просечном старошћу нешто већом од 28 година и просечном старошћу својих спољних миграната близу 28 година. Видљиво је да код Рома постоји најмања разлика између просечне старости читаве њихове популације и Рома који раде – бораве у иностранству. Иако је због бојкота у општинама Бујановац и Прешево пописан врло мали број Албанаца, ипак је приметна сличност са стањем из претходног пописа, односно ниска просечна старост албанских спољних миграната (28,6 година), као и просечна старост њихове етничке заједнице (око 38 година). Бошњаци имају, такође, ниску просечну старост, како међу спољним мигрантима (28,6 година) тако и на нивоу њихове укупне популације (33,5 год.). И Муслимани (припадници исте етничке заједнице, само под другим именом) имају вишу просечну старост од Бошњака међу спољним мигрантима (32 године) и међу свим лицима која су се овако национално изјаснила (нешто мање од 39 година), али још увек знатно испод просека на републичком нивоу. Поред до сада наведених етничких заједница, још само Бугари и Словаци имају нижу просечну старост спољних миграната (Бугари скоро 33, а Словаци око 34 године) од републичког просека, мада је просечна старост њихових етничких заједница знатно изнад просечне старости укупног становништва Републике Србије (Бугари 51 година, а Словаци нешто изнад 44 године). Све остале етничке заједнице одликују се тиме што су им просечна старост и просечна старост спољних миграната из њихових редова, без изузетка, више од просечне старости спољних миграната и просечне старости укупног становништва на републичком нивоу. Чињеница која скреће на себе посебну пажњу јесте велика разлика између просечне старости етничких заједница и просечне старости њихових спољних миграната, која је знатно нижа. Та разлика је, нарочито драстична код Бугара, Влаха, Македонаца, Хрвата и Југословена, јер је просечна старост њихових етничких заједница прекорачила границу од 50 година. Наравно, нису у том погледу у много бољем положају ни Мађари, Русини, Румуни, Црногорци и Срби, јер се њихова просечна старост креће у интервалу од 42,6 до 46,5 година. Изузев релативно ниске просечне старости демографски младих националних мањина (Рома, Албанаца и Бошњака/Муслимана), српски народ и остале националне мањине имају врло високу просечну старост, која сврстава Србију у групу земаља које карактерише висока демографска старост.

Графикон 9. Лица на раду – боравку у иностранству и стално становништво Србије по националној припадности и просечној старости, Попис 2011.

Компарација старосног састава укупног становништва и лица на раду – боравку у иностранству показује, сасвим очекивано, знатно повољнију старосну структуру спољних миграната (табела 20). Међу спољним мигрантима је, разумљиво, далеко највише лица радно способног узраста (15–64 године), с обзиром на то да се превасходно ради о процесу миграције радне снаге. После највишег удела (80,5%), који отпада на радно способна лица, следи удео деце до 14 година старости (16,2%) и, на крају, удео старих 65 и више година (3,3%). Оваква старосна структура се у приличној мери разликује од структуре укупног становништва Србије, у којој је релативни удео радно способних лица знатно нижи (68,3%), а удео старих 65 и више година неупоредиво виши (17,4%). У укупном становништву је нижи и удео деце до 14 година старости (14,3%).

Дистрибуција спољних миграната по истим старосним групама указује на натпросечне уделе Албанаца (23,6%), Бошњака (25,7%), Горанаца (26,2%), Муслимана (18,9%) и Рома (25,8%) у старосној групи 0–14 година. Такође, високе уделе имају и „остали“, неизјашњени и регионално опредељени, као и они којима је непозната национална припадност. Осим Влаха, чији је удео потпуно подударан са уделом на републичком нивоу (16,2%), сви спољни мигранти друге националности имају ниже уделе у групи од 0 до 14 година, почев од Срба (14,4%) па до Бугара (2,8%).

Табела 20. Лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности и старости, Попис 2011.

	Укупно	Старост			Учешће (у %)		
		0–14 год.	15–64	65 и више год.	0–14 год.	15–64	65 и више год.
Укупно	313411	50921	252177	10313	16,2	80,5	3,3
Срби	194020	27911	159637	6472	14,4	82,3	3,3
Албанци	432	102	324	6	23,6	75,0	1,4
Бошњаци	19684	5063	14406	215	25,7	73,2	1,1
Бугари	574	16	545	13	2,8	94,9	2,3
Буњевци	128	7	115	6	5,5	89,8	4,7
Власи	6312	1022	5038	252	16,2	79,8	4,0
Горанци	229	60	165	4	26,2	72,1	1,7
Југословени	652	22	603	27	3,4	92,5	4,1
Мађари	7530	630	6558	342	8,4	87,1	4,5
Македонци	550	42	480	28	7,6	87,3	5,1
Муслимани	1997	378	1593	26	18,9	79,8	1,3
Роми	9464	2439	6903	122	25,8	72,9	1,3
Румуни	2709	317	2254	138	11,7	83,2	5,1
Русини	319	38	269	12	11,9	84,3	3,8
Словаци	2149	166	1927	56	7,7	89,7	2,6
Хрвати	1701	82	1523	96	4,8	89,5	5,6
Црногорци	784	67	690	27	8,5	88,0	3,4
Остали	2726	520	2107	99	19,1	77,3	3,6
Нису се изјаснили и регионална припадност	19538	3648	15115	775	18,7	77,4	4,0
Непознато	41913	8391	31925	1597	20,0	76,2	3,8

Спољни мигранти који су имали натпросечне уделе у групи деце од 0 до 14 година, у групи радно-способних лица (15–64) имају ниже уделе од републичког просечног удела (80,5%), као и од републичког просечног удела у групи 65 и више година (3,3%). За разлику од најмлађе групе, Срби – спољни мигранти у групи радно способних имају удео (82,3%) који је виши од републичког просека, а у најстаријој групи им је удео раван уделу на републичком нивоу (3,3%).

Спољни мигранти (одређене националне припадности) који су (према графикону 9) имали просечну старост вишу од републичког просека, имају, исто тако, натпросечну заступљеност у старосној групи 65 и више година (табела 20), која се креће у распону од 3,4 одсто (код Црногораца) до 5,6 одсто (код Хрвата).

Сви приказани подаци, садржани у табеларним прегледима и графичким приказима, недвосмислено указују на демографску угроженост већине етничких заједница у Србији, која је, добрим делом, била узрокована и масовнијим одласком млађег света у иностранство, у потрази за послом, ради школовања или из неких других разлога.

Образовна структура лица на раду – боравку у иностранству показује видан напредак у међупописном периоду 2002–2011. (табела 21 и табеле 1.9 и 2.1 у прилогу). Тај напредак се првенствено огледа у све већој заступљености виших нивоа школске спреме и радикалном смањењу висине релативних удела спољних миграната без школе (од 12,0% 2001. до 0,9% 2011) и с непотпуном основном школом (од 10,9% до 5,1%). Без сумње, највећу пажњу изазива податак да је између ова два пописа дошло до значајног скока вредности релативног удела спољних миграната са високом

школском спремом (од 7,3% на 12,0%). Да није било у Попису 2011. толико много непознатих одговора (12,0%), а с обзиром на тренд све већег запошљавања образованијих миграната у иностранству, онда би вероватно број спољних миграната са високом школом био знатно већи. Побољшање образовног састава спољних миграната види се и по томе што је у последњем попису нижи удео (27,5%), у односу на претходни попис (35,0%), миграната са основном школом, а виши са средњом школом (38,8% према 31,9%) и нешто израженији с вишом школом (3,7% према 2,6%).

Компарација са образовном структуром сталног становништва у последњем попису иде, такође, у прилог спољним мигрантима, јер су им удели код високе школе (12,0% према 10,6%) и основне школе (27,5% према 20,8%) виши од одговарајућих удела у структури сталног становништва према школској спреми, а знатно нижи код образовних модалитета „без школе“ (0,9% према 2,7%) и „непотпуна основна школа“ (5,1% према 11,0%). Такође, у односу на стално становништво Србије, међу спољним мигрантима је за десетак процентних поена нижи удео оних са завршеном средњом школом и два процентна поена миграната с вишом школом.

У погледу образовних карактеристика постоје значајне разлике између етничких заједница, упркос томе што је после Другог светског рата школовање било, мање-више, доступно свима.

Табела 21. Лица стар 15 и више година, према националној припадности и школској спреми (%)

	Укупно	Без школе	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Виша школа	Висока школа	Непознато
	Лица на раду – боравку у иностранству, Попис 2011.							
Укупно	100,0	0,9	5,1	27,5	38,8	3,7	12,0	12,0
Срби	100,0	0,7	4,8	27,6	44,0	4,2	14,1	4,6
Албанци	100,0	2,1	4,5	34,2	50,6	3,6	4,2	0,6
Бошњаци	100,0	1,1	1,8	30,3	49,0	2,5	8,3	7,1
Бугари	100,0	0,2	0,4	10,8	62,2	3,8	22,4	0,4
Буњевци	100,0	0,8	5,0	17,4	59,5	6,6	10,7	-
Власи	100,0	1,4	16,4	51,1	22,5	1,4	1,2	6,1
Горанци	100,0	0,6	-	26,6	59,2	3,6	6,5	3,6
Југословени	100,0	0,5	1,4	7,9	36,8	7,8	44,4	1,1
Мађари	100,0	0,2	1,8	12,5	51,5	8,9	24,0	1,2
Македонци	100,0	0,8	2,6	17,9	46,5	5,9	21,7	4,7
Муслимани	100,0	0,7	2,3	26,7	53,1	2,8	9,8	4,6
Роми	100,0	7,0	21,9	46,0	16,7	0,5	0,5	7,5
Румуни	100,0	1,6	10,6	43,5	29,4	2,1	7,6	5,2
Русини	100,0	0,4	1,4	17,4	57,3	7,8	13,9	1,8
Словаци	100,0	0,3	2,0	26,1	48,3	4,0	17,6	1,8
Хрвати	100,0	0,3	2,5	16,2	55,5	4,0	18,2	3,3
Црногорци	100,0	0,1	0,4	7,1	55,2	7,3	28,9	1,0
Остали	100,0	1,0	2,4	15,6	38,7	7,6	26,4	8,3
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	0,9	5,1	26,5	29,9	3,3	11,8	22,6
Непознато	100,0	0,8	4,3	23,4	14,8	1,2	2,9	52,7

Табела 21. Лица стара 15 и више година, према националној припадности и школској спреми (%)
(наставак)

	Укупно	Без школе	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Виша школа	Висока школа	Непознато
Стално (уобичајено) становништво, Попис 2011.								
Укупно	100,0	2,7	11,0	20,8	48,9	5,7	10,6	0,4
Срби	100,0	2,4	10,4	19,6	50,4	5,9	11,0	0,2
Албанци	100,0	4,2	8,8	40,2	39,2	3,0	4,1	0,5
Бошњаци	100,0	3,8	7,8	35,8	42,5	2,7	6,5	0,8
Бугари	100,0	2,7	15,1	24,5	39,0	7,6	11,1	0,2
Буњевци	100,0	0,9	18,0	26,2	46,5	3,5	4,7	0,1
Власи	100,0	6,9	36,6	30,5	22,2	1,7	1,8	0,4
Горанци	100,0	1,8	6,1	36,1	48,9	3,2	3,6	0,3
Југословени	100,0	0,6	4,0	13,2	52,2	8,2	21,8	0,1
Мађари	100,0	1,0	15,6	28,8	45,2	4,0	5,2	0,1
Македонци	100,0	1,5	7,4	20,8	50,6	6,4	13,3	0,1
Муслимани	100,0	4,8	10,7	33,5	43,6	2,9	4,1	0,4
Роми	100,0	19,5	34,2	33,3	11,5	0,3	0,3	0,8
Румуни	100,0	3,7	22,4	32,1	29,8	4,2	7,5	0,3
Русини	100,0	0,6	13,1	19,3	52,0	4,9	10,0	0,1
Словаци	100,0	0,8	15,6	31,7	42,5	3,6	5,7	0,1
Хрвати	100,0	1,7	12,8	21,8	48,9	5,6	9,0	0,2
Црногорци	100,0	1,2	4,8	12,5	51,2	9,4	20,8	0,1
Остали	100,0	2,6	8,2	16,8	44,3	6,8	19,7	1,5
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	2,2	6,5	20,1	51,1	5,3	13,5	1,2
Непознато	100,0	4,6	9,0	20,3	37,7	3,9	8,6	15,9
Лица на раду – боравку у иностранству, Попис 2002.								
Укупно	100,0	12,0	10,9	35,0	31,9	2,6	7,3	0,4

Међу спољним мигрантима без школе, са уделом од 7 процената у оквиру припадника своје етничке заједнице на раду – боравку у иностранству, далеко највише се истичу Роми. Иначе, њихов удео у склопу сталног становништва је још упадљивији, јер је скоро 1/5 Рома (19,5%), старих 15 и више година, без школе, упркос постојању обавезног основног школовања, почев од 50-их година прошлог века. Запаженији удели спољних миграната без школе видљиви су још и код: Албанаца (2,1%), Румуна (1,6%) и Влаха (1,4%). Власи и Румуни, који се одликују значајнијим учешћем у неградском и пољопривредном становништву, имали су запаженије учешће миграната из своје етничке средине у првом миграционом таласу 60-их и на почетку 70-их година 20. века, када је у Западној Европи владала тражња за неквалификованом и полуквалификованом радном снагом. Тада су Румуни, по резултатима југословенског Пописа 1971. године, имали највишу стопу радника у иностранству, односно удео (9%) у укупном броју припадника своје етничке заједнице (*Баучић, 1973*).

Међу лицима с непотпуном основном школом поново доминирају Роми (са уделом: 21,9%), Власи (са 16,4%) и Румуни (са 10,6%), а значајније уделе имају још и Срби (4,8%), Буњевци (5,0%) и Албанци (4,5%). Интересантно је да Власи имају виши удео лица са непотпуном основном школом у сталном становништву исте националне припадности (36,6%) од Рома (34,2%).

У влашком, ромском и румунском контингенту спољних миграната највише уделе имају лица са завршеном основном школом (51,1%, 46,0% и 43,5%), док се у сталном становништву, по висини удела лица са основном школом међу припадницима исте етничке заједнице, истичу: Албанци (са 40,2%), Горанци (са 36,1%) и Бошњаци (са 35,8%).

Што се тиче средње школе, међу бугарским спољним мигрантима највише је оних са средњом школом (62,2%), за разлику од удела Бугара у сталном становништву које има средњу школу (39,0%), у односу на Југословене (52,2%), Русине (52,0%), Црногорце (51,2%), Македонце (50,6%), Србе (50,4%) и још неколико националности.

Међу спољним мигрантима са вишом школом посебно се издвајају висином својих удела у укупном броју својих сународника – миграната Мађари (са 8,9%), Југословени и Русини (са 7,8%) и Црногорци (7,3%), а међу спољним мигрантима са високом школском спремом: Југословени (чак са 44,4%), Црногорци (са 28,9%), Мађари (са 24,0%), Бугари (са 22,4%), Македонци (са 21,7%), Хрвати (са 18,2%), Словаци (са 17,6%), Срби (са 14,1%) и Русини (13,9%), као последњи у низу са натпросечном заступљеношћу спољних миграната с највишим образовним рангом, који је изнад републичког просека (12,0%).

Не рачунајући Влахе (међу којима је удео оних са факултетском дипломом виши у сталном становништву од удела међу спољним мигрантима), свих 16 етничких заједница се одликује вишим уделима факултетски образованих лица међу својим спољним мигрантима од удела које та лица имају у образовној структури своје заједнице у оквиру сталног становништва.

Ова појава показује да су скоро све етничке заједнице у Србији захваћене процесом „одлива мозгова“ и одливом претежно млађег становништва. Диспропорција између удела високообразовних у мигрантском корпусу и сталном становништву Србије код неких етничких заједница има забрињавајуће размере. У том погледу су најмаркантније неке демографски старе етничке заједнице, као што су: Бугари, Југословени, Мађари, Македонци, Хрвати, Црногорци и Словаци. Код Мађара је приметна највећа разлика у висини удела високообразовних у оквиру спољних миграната и у оквиру сталног становништва (24,0% међу мигрантима и 5,2% међу сталним становницима). Појачан „одлив мозгова“ из круга наведених етничких заједница дугује се, пре свега, уласку матичних држава њихових етничких заједница у ЕУ, као и чињеници формирања самосталних држава после распада СФРЈ.

4.2. Кључна структурна обележја спољних миграната

4.2.1. Старосно-полни састав

Табела 22. Лица на раду – боравку у иностранству и стално становништво према старости и полу, Попис 2011. (%)

Старост	Спољни мигранти				Стално становништво			
	свега	мушко	женско	број мушкараца на 100 жена	свега	мушко	женско	број мушкараца на 100 жена
Укупно	100,0	53,4	46,6	114,5	100,0	48,7	51,3	94,9
0–4 год.	100,0	52,0	48,0	108,4	100,0	51,5	48,5	106,3
5–9	100,0	52,0	48,0	108,5	100,0	51,3	48,7	105,4
10–14	100,0	52,1	47,9	108,6	100,0	51,4	48,6	105,9
15–19	100,0	52,2	47,8	109,3	100,0	51,5	48,5	106,1
20–24	100,0	51,8	48,2	107,5	100,0	51,2	48,8	105,0
25–29	100,0	52,4	47,6	110,0	100,0	51,0	49,0	104,1
30–34	100,0	53,1	46,9	113,0	100,0	50,9	49,1	103,5
35–39	100,0	53,4	46,6	114,8	100,0	50,3	49,7	101,3
40–44	100,0	55,2	44,8	123,1	100,0	49,9	50,1	99,4
45–49	100,0	57,1	42,9	132,9	100,0	49,3	50,7	97,2
50–54	100,0	56,0	44,0	127,3	100,0	48,9	51,1	95,7
55–59	100,0	51,3	48,7	105,3	100,0	48,6	51,4	94,4
60–64	100,0	55,9	44,1	126,5	100,0	47,3	52,7	89,6
65 и више год.	100,0	51,0	49,0	104,2	100,0	42,2	57,8	72,9

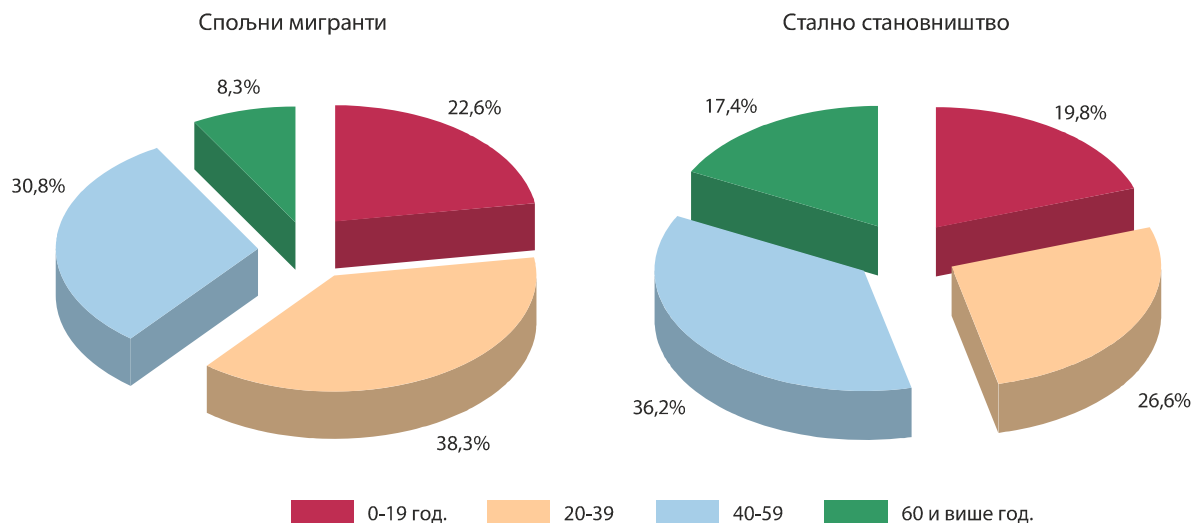
Већ на први поглед (табела 22 и табела 2.2 у прилогу) виде се значајне разлике између полних структура спољних миграната и сталног становништва, и то не само на глобалном нивоу већ и по петогодишњим старосним групама. Међу лицима на раду – боравку у иностранству је 53,4% мушких спољних миграната према 46,6% женских миграната, или 114,5 мушкараца на 100 жена. У склопу сталног становништва је обрнута ситуација: удео жена је 51,3%, а мушкараца 48,7%, а број мушкараца на 100 жена је 94,9.

У контингенту спољних миграната влада потпуна бројчана доминација мушких миграната у свим старосним групама, која, с мањим осцилацијама, иде углавном узлазном линијом у низу старосних група, све до групе 50–54 године, а онда у групи од 55 до 59 година долази до неочекиваног пада бројчане предности мушкараца, да би, затим, уследио опет нагли скок (126,5 мушкараца на 100 жена) у старосној групи 60–64 године. Ово нагло повећање заступљености мушкараца у полној структури спољних миграната може се протумачити тиме што су у ранијим фазама спољног миграционог процеса мушкарци били мобилнији, и што су жене раније од мушкараца стекле пензију и вратиле се у земљу. И у групи најстаријих миграната бројчано предњаче мушкарци, мада је та предност најмања у поређењу са осталим старосним групама (104,2 мушкараца на 100 жена), што се, свакако, дугује чињеници вишег морталитета међу мушкарцима, него међу женама те старости.

У саставу сталног становништва квантитативни однос полова није у знаку мушке доминације, јер се бројчана предност мушкараца завршава са старосном групом 35–39 година, а почев од старосне групе 40–44, па до последње старосне групе, бројчана доминација жена је апсолутна.

Табела 23. Лица на раду – боравку у иностранству према старости, по регионима, Попис 2011.

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			...
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	
Укупно	313411	98120	47792	50328	215291	104405	110886	...
0–19 год.	70838	17683	9184	8499	53155	26754	26401	...
20–39	120093	41524	19957	21567	78569	39358	39211	...
40–59	96471	30218	14922	15296	66253	30942	35311	...
60 и више год.	26009	8695	3729	4966	17314	7351	9963	...
Просечна старост	34,69	35,79	35,27	36,29	34,19	33,34	34,99	...
				(у %)				
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	22,6	18,0	19,2	16,9	24,7	25,6	23,8	...
20–39	38,3	42,3	41,8	42,9	36,5	37,7	35,4	...
40–59	30,8	30,8	31,2	30,4	30,8	29,6	31,8	...
60 и више год.	8,3	8,9	7,8	9,9	8,0	7,0	9,0	...

Графикон 10. Учешће спољних миграната и сталног становништва Републике Србије у великим старосним групама

У контингенту лица на раду – боравку у иностранству најистакнутија је заступљеност миграната који припадају великој старосној групи од 20 до 39 година (38,3%). Друга по квантитативном значају је велика старосна група од 40 до 59 година, којој припада 30,8% спољних миграната. У великој старосној групи „омладина“ (0–19 година) налази се 22,6% миграната, док је у последњој великој старосној групи „старо становништво“ (60 и више година) заступљено 8,3 одсто спољних миграната (табела 23 и табела 2.3 у прилогу).

Поређење старосне структуре спољних миграната и сталног становништва, по великим старосним групама, показује упадљиву квантитативну диспропорционалност (графикон 10). Наиме, код сталног становништва доминантан је удео „старијег средовечног становништва“ (36,2%), док је, обратно, код спољних миграната највећи удео „млађег средовечног становништва“. Такође, међу сталним становништвом запажа се мања заступљеност „омладине“ (19,8%) и знатно већа заступљеност „старог становништва“ (17,4%) у односу на скуп спољних миграната, што све говори о степену демографске угрожености Републике Србије.

У контингенту спољних миграната видљиве су разлике и на регионалном плану у погледу припадности миграната појединим великим старосним групама. Тако је међу мигрантима из Региона Шумадије и Западне Србије забележен највећи удео у старосној групи од 0 до 19 година (25,6%), а имају и најнижу просечну старост (33,34 год.). Мигранти из Региона Јужне и Источне Србије имају нешто нижи удео у овој групи (23,8%) и нешто вишу просечну старост (34,99 година). Знатно нижи удели у најмлађој групи јављају се код миграната из Београдског региона (19,2%) и Региона Војводине (16,9%). Просечна старост миграната Београдског региона (35,27 год.) нешто је виша од миграната Региона Јужне и Источне Србије, док мигранти из Региона Војводине имају највишу просечну старост (36,29 год.).

Регион Војводине се издваја највишим уделом (42,9%) миграната у старосној групи од 20 до 39 година, а најближи том уделу је удео (41,8%) миграната из Београдског региона. Нижи удели су присутни код миграната из Региона Шумадије и Западне Србије (37,7%) и Региона Јужне и Источне Србије (35,4%).

Што се тиче „старијег средовечног становништва“ (40–59 год.), заступљеност миграната из Региона Јужне и Источне Србије (31,8%) и Београдског региона (31,2%) израженија је него код миграната из Региона Војводине (30,4%) и Региона Шумадије и Западне Србије (29,6%).

Мигранти из Региона Војводине имају доминантну заступљеност (9,9%) у најстаријој групи (60 и више година). Затим, по висини овог удела, следе: Регион Јужне и Источне Србије (са 9,0%), Београдски регион (7,8%) и Регион Шумадије и Западне Србије (7,0%).

Наведени подаци показују да је из Београдског региона и Региона Војводине појачан темпо одласка у иностранство миграната који припадају „млађем средовечном становништву“ (20–39 год.), чему је, свакако, допринела много већа концентрација избеглица из бивших југословенских република, као и појачани одлив високообразованог кадра и студената из урбаних средина. Виши удели миграната из Региона Шумадије и Западне Србије и Региона Јужне и Источне Србије у старосној групи „омладина“ (0–19 год.) могу се тумачити већим бројем потомака миграната из ових региона, с обзиром на то да су масовније учествовали у првом миграционом таласу према иностранству, што доказује и релативно висок удео миграната из Региона Јужне и Источне Србије у најстаријој групи (60 и више година). Мигранти из Региона Војводине у тој групи имају највиши удео, што доказује да су се и војвођански мигранти рано укључили у процес спољних миграција, као и да су се отворили нови миграциони правци према иностранству за „млађе средовечно становништво“ из редова избеглог становништва или из редова припадника националних мањина чије су матичне државе, односно њихових етничких заједница, постале чланице ЕУ.

Фото: Лидија Луканић

4.2.2. Образовне карактеристике лица на раду – боравку у иностранству

У протеклих четрдесет година догодиле су се велике промене у нивоу школованости спољних миграната, и то, пре свега, у правцу све веће заступљености виших образовних нивоа. Пре четири декаде (1971) међу лицима на раду (без чланова породице) било је 3 611 лица (2,1%) са завршеном вишом или високом школом, док је у Попису 2011. регистровано 41 185 лица на раду – боравку у иностранству (15,7%) с том школском спремом, што је скоро за више од једанаест пута повећана бројност најобразованијих. Антипод високообразованим мигрантима су нешколовани спољни мигранти (лица без икакве школе и лица с непотпуном основном школом), којих је 1971. било 93 403 (53,3%), а у последњем попису само 15 805 (6,0%), што значи смањење од скоро шест пута (Баучић, 1973).¹⁰ Ови дијаметрално супротни образовни нивои најбоље рефлектују образовно стање контингента спољних миграната а, осим тога, елиминишу и утицај студената на средњошколски ниво образовања.

Ако квалитет образовног састава оцењујемо висином релативног учешћа више и високе школске спреме, онда можемо да констатујемо да је женска популација спољних миграната образованија од мушке, јер су њени удели код више школе (3,8%) и нарочито код високе школе (13,3%) виши од истих удела у мушкој популацији спољних миграната – 3,5 одсто и 10,9 одсто (табела 24 и табела 2.4 у прилогу).

Међутим, код модалитета „без школе“ и „непотпуна основна школа“ предност је на страни мушких миграната, пошто им је удео (0,7%) нешто нижи од удела женских миграната (1,1%), као и код оних с непотпуном основном школом (4,2% према 6,2%). Овакав однос у контингенту спољних миграната је, добрим делом, детерминисан још неповољнијим положајем жена у структури сталног становништва према школској спреми, јер је удео жена без школе у сталном становништву 4,2 одсто, а с непотпуном осморазредном основном школом чак 13,7 одсто.

---

¹⁰ Иво Баучић је с правом указивао „да је мањак у обухвату пописа особа на привременом раду у иноземству код оних који имају вишу или високу стручну спрему већи од просечног“. Он је то тумачио чињеницом да су многи од њих отишли у иностранство са свим члановима породице, тако да није имао ко да да податке о њима у току пописа, или да су даваоци података сматрали да њихов рад у иностранству није привременог карактера.

Ова запажања И. Баучића нису ништа изгубила у својој актуелности, тим пре што је после Пописа 1971. темпо одласка најобразованијих у прекоморске земље временом бивао све интензивнији, као и знатно већа заступљеност миграната с непознатим податком о школској спреми у Попису 2011. (12,0%) него у Попису 1971. (2,4%). Верујемо да су у тих 31407 спољних миграната с непознатом школском спремом најзаступљенији најобразованији.

Табела 24. Лица на раду – боравку у иностранству, стара 15 и више година, према школској спреми и полу, по регионима, Попис 2011. (%)

Школска спрема	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Спољни мигранти								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	0,9	0,6	0,5	0,7	1,1	1,0	1,1	...
Непотпуна основна школа	5,1	2,2	1,1	3,2	6,5	6,2	6,8	...
Основна школа	27,5	14,9	10,8	18,7	33,6	29,3	37,6	...
Средња школа	38,8	43,9	39,2	48,2	36,3	42,6	30,6	...
Виша школа	3,7	5,8	6,7	5,0	2,6	3,1	2,2	...
Висока школа	12,0	25,4	35,8	15,8	5,6	7,0	4,3	...
Непознато	12,0	7,1	5,9	8,3	14,3	10,8	17,5	...
Мушко	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	0,7	0,5	0,4	0,5	0,9	0,9	0,8	...
Непотпуна основна школа	4,2	1,8	0,8	2,6	5,4	5,1	5,6	...
Основна школа	26,7	14,1	10,3	17,6	32,8	28,7	36,8	...
Средња школа	43,1	48,6	43,4	53,3	40,5	46,8	34,4	...
Виша школа	3,5	5,6	6,7	4,6	2,5	2,9	2,1	...
Висока школа	10,9	22,8	32,8	13,8	5,1	6,2	4,1	...
Непознато	10,8	6,6	5,5	7,5	12,8	9,4	16,1	...
Женско	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	1,1	0,8	0,6	1,0	1,3	1,3	1,3	...
Непотпуна основна школа	6,2	2,8	1,5	4,0	7,8	7,5	8,1	...
Основна школа	28,4	15,8	11,4	20,1	34,5	30,1	38,4	...
Средња школа	33,8	38,5	34,5	42,2	31,5	37,4	26,4	...
Виша школа	3,8	6,0	6,6	5,4	2,8	3,2	2,4	...
Висока школа	13,3	28,4	39,0	18,2	6,1	7,9	4,4	...
Непознато	13,3	7,8	6,3	9,1	16,0	12,6	19,0	...
Стално становништво								
Република Србија	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	2,7	1,8	1,2	2,3	3,6	3,4	3,8	...
Непотпуна основна школа	11,0	7,6	4,1	10,7	14,4	13,9	15,0	...
Основна школа	20,8	18,1	13,9	21,7	23,4	23,4	23,3	...
Средња школа	48,9	51,6	52,5	50,9	46,2	47,2	45,0	...
Виша школа	5,7	6,4	8,2	4,9	4,9	4,7	5,1	...
Висока школа	10,6	14,0	19,6	9,2	7,2	7,0	7,4	...
Непознато	0,4	0,4	0,5	0,3	0,4	0,4	0,5	...
Мушко	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	1,0	0,9	0,5	1,1	1,2	1,0	1,4	...
Непотпуна основна школа	8,1	5,0	2,2	7,4	11,1	11,0	11,3	...
Основна школа	20,0	16,8	12,3	20,5	23,1	23,1	23,0	...
Средња школа	54,3	57,0	56,9	57,1	51,7	52,6	50,5	...
Виша школа	5,8	6,4	8,3	4,8	5,2	5,0	5,5	...
Висока школа	10,4	13,6	19,3	8,8	7,3	7,0	7,7	...
Непознато	0,4	0,4	0,5	0,2	0,4	0,3	0,5	...
Женско	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	4,2	2,6	1,8	3,4	5,8	5,7	6,0	...
Непотпуна основна школа	13,7	10,0	5,8	13,7	17,5	16,7	18,5	...
Основна школа	21,5	19,4	15,4	22,9	23,7	23,7	23,7	...
Средња школа	43,9	46,8	48,7	45,2	41,0	42,1	39,6	...
Виша школа	5,5	6,4	8,1	4,9	4,5	4,5	4,6	...
Висока школа	10,8	14,4	19,8	9,6	7,0	7,0	7,0	...
Непознато	0,4	0,4	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	...

Спољни мигранти мушког пола одликују се вишим уделом код средње школе (43,1%) од жена (33,8%), као и у оквиру сталног становништва (54,3% према 43,9%). Међутим, код више и високе школске спреме, жене су доминантније у свом спољно-мигрантском контингенту од мушкараца у њиховом (17,1% према 14,4%).

Образовне структуре миграната по регионима из којих потичу откривају нам неке специфичности између и унутар њихових образовних састава. У том смислу је нарочито карактеристичан Београдски регион, јер има најнижи удео у укупном броју спољних миграната из Србије (само 15,6%) а, с друге стране, далеко највиши удео спољних миграната с високом школском спремом (чак 46,5%) и најзначајнији удео миграната с вишом школом (28,5%). Београдски регион се, такође, истиче најнижим уделима спољних миграната без школе и с непотпуном основном школом (8,9% и 3,5%). Војводина, која има више него двоструко мањи удео у укупној популацији спољних миграната од Региона Јужне и Источне Србије (17,0% према 35,1%) и за 15 процената мањи удео од Региона Шумадије и Западне Србије, међу факултетски образованим мигрантима заступљена је са преко 22 процента, док је Регион Шумадије и Западне Србије заступљен са близу 19 процената, а Регион Јужне и Источне Србије само са нешто више од 12 процената. Оба региона који припадају територијалној јединици Србија – југ имају изузетно високе уделе и међу спољним мигрантима с непотпуном основном школом (Регион Шумадије и Западне Србије 39%, а Регион Јужне и Источне Србије чак 47%). Ова два региона су карактеристична и по томе што су им врло високи удели миграната чија је школска спрема непозната, а нарочито Регион Јужне и Источне Србије, са уделом изнад 51 процента. Разлог за овако високе проценте непознатих одговора о школској спреми треба тражити у ниском образовном нивоу старијег пољопривредног становништва у тим регионима, из чијих редова потичу углавном спољни мигранти са најдужим миграционим стажом и даваоци података, који често, због високог морталитета старог становништва, нису чланови домаћинства из којег су мигранти отишли у иностранство.

Дистрибуција релативних удела појединих образовних нивоа унутар региона даје сличну слику. Унутар Београдског региона највећи удео отпада на мигранте са средњом школом (39,2%), али је у овом региону забележен и највиши удео миграната с високом школом (35,8%), који је далеко изнад вредности удела унутар других региона, па и од, по вредности најближег, Региона Војводине (15,8%). Од свих региона, Регион Војводине у својој образовној структури спољних миграната има највиши удео миграната са завршеном средњом школом (48,2%), као и Регион Шумадије и Западне Србије (42,6%). У Региону Јужне и Источне Србије најбројнији су спољни мигранти са завршеном осмогодишњом основном школом (37,6%).

Када се упореде образовни састави женске и мушке мигрантске популације на регионалном плану, могу се уочити врло интересантне разлике. Гледано по свим регионима, жене – мигранти имају, без изузетка, више уделе код модалитета „без школе“ и „непотпуна основна школа“, али су им, исто тако, виши удели и код модалитета „висока школа“ у односу на исте уделе у мушкој мигрантској популацији. Такође, жене на раду – боравку у иностранству имају више уделе факултетски образованих и од жена у саставу сталног становништва Србије, изузев код Региона Јужне и Источне Србије, где је удео факултетски образованих жена у женској популацији сталног становништва 4,6 одсто, а у женској мигрантској популацији 4,4 одсто.

Ако бисмо, на основу досадашње нумеричке дескрипције, хтели да рангирамо регионе по нивоу школованости спољних миграната који потичу из њихове средине, онда би тај ранг био следећи: (1) Београдски регион, (2) Регион Војводине, (3) Регион Шумадије и Западне Србије и (4) Регион Јужне и Источне Србије.

Табела 25. Лица на раду – боравку у иностранству са завршеном вишом и високом школом према дужини рада – боравка у иностранству

Дужина рада – боравка у иностранству	Попис 2002.		Попис 2011.	
	виша и висока школа	%	виша и висока школа	%
Укупно	34380	100,0	41185	100,0
Краћа од 1 год.	2333	6,8	8528	20,7
1–4	8079	23,5	9120	22,1
5–9	9241	26,9	6618	16,1
10–14	7678	22,3	6069	14,7
15–19	2021	5,9	4176	10,1
20–24	1354	3,9	3423	8,3
25–29	870	2,5	1060	2,6
30 и више год.	1368	4,0	2191	5,3
Непознато	1436	4,2	-	-

Између пописа 2002. и 2011. године број спољних миграната с вишом и високом школом повећан је скоро за 7 хиљада миграната (индекс:119,8), односно за 1/5 (табела 25). За разлику од друге половине 1960-их и самог почетка 1970-их година, када је у развијеним западноевропским земљама постојала тражња за радном снагом без посебних квалификација, око средине и, нарочито, крајем 1980-их година уочава се све живља динамика миграционог кретања високообразованог кадра према најразвијенијим земљама Запада.

Дистрибуција спољних миграната с вишом и високом школом према дужини боравка у иностранству, регистрованих у Попису 2002, показује да се први у низу високих удела миграната везује за дужину рада – боравка од 10 до 14 година (22,3%). Та дужина може календарски да се ситуира између 1988. и 1992. године. У том периоду одиграли су се крупни историјски догађаји који су, непосредно или посредно, покренули интензивна миграциона струјања. У том временском интервалу десио се пад Берлинског зида (1989), који је симболички означио рушење биполарног блоковског света, а само годину и по дана после тога следио је распад Југославије у вихору грађанског рата (1991–1992).

Трајању рада – боравка од 5 до 9 година припада највише релативно учешће спољних миграната с вишом и високом школом (26,9%). Та дужина рада – боравка омеђена је 1993. и 1997. годином, када су, сем ратних дешавања, Србију погодиле санкције Савета безбедности ОУН (уведене маја 1992) и галопирајућа инфлација, која је харала Србијом од половине 1992. па до почетка 1994. године. Штампана новчаница (са све већим бројем нула) за једнодневну употребу, које су постале нумизматичка атракција без икакве реалне вредности; празне продавнице робе широке потрошње; шверц цигарета и нафтних деривата; улична купопродаја девиза; пораст корупције, ратног профитерства и других криминогених појава; блокирање девизне штедне грађана и њено претварање у тзв. стару девизну штедњу; ницање дубиозних банака за манипулацију „пирамидалном штедњом“ и низ других феномена из области социјалне патологије – довели су до великог осиромашења широких слојева становништва. Поврх свега, у Србију је тада ушао и велики број избеглица из неких бивших југословенских република, који је требало стамбено и материјално збринути, што је додатно оптеретило већ увелико економски

девастирану земљу. У суочавању са тако трагичним околностима и безнађем, нарочито припадника урушеног средњег друштвеног слоја, међу којима је било највише лица с високим образовањем, једини излаз је виђен у одласку из земље, и то нарочито у традиционалне усељеничке земље (САД, Канаду и Аустралију). Такође, у овом периоду је дошло до повећања броја тражилаца азила, међу којима није било само избеглица, него и добар број лажних азиланата.

И за трајање рада – боравка од 1 до 4 године, које се односи на период 1998–2001, везују се крупни историјски догађаји. На самом почетку тог периода избијају оружани сукоби на Косову и Метохији, а 24. марта 1999. године започиње напад НАТО-а на СР Југославију. Свакодневним бомбардовањем разорени су многи привредни и инфраструктурни објекти, због чега се земља нашла у још дубљој економској кризи, коју је пратио и пораст незапослености. Стога је и овај период карактеристичан по високом уделу спољних миграната с вишом и високом школом.

И на дужину рада – боравка краћој од годину дана (од 1. априла 2001. до 31. марта 2002. године) односи се релативно висок удео високообразованих миграната (6,8%), с обзиром на то да се ради о врло кратком периоду.

Један од преломних историјских догађаја у Србији, на прагу 21. века, десио се 5. октобра 2000. године, када је успостављен режим тзв. Демократске опозиције Србије. Велика очекивања народа да ће Србија, после смене власти, кренути путем просперитета убрзо су се изјаловила.

Читав међупописни период 2002–2011. био је засићен девијантним социјалним и економским појавама: интересном спрегом појединих политичара и тајкуна; порастом криминала и корупције; сивом економијом, сумњивим приватизацијама друштвених фирми и отпуштањем запослених у њима; запошљавање партијских кадрова у јавном сектору; третман јавних предузећа као страначких феуда; коришћење скувих страних кредита ради пуњења буџета итд. Све су то биле појаве које су подстицале егзодус високообразованих кадрова из Србије, који је забележен у резултатима Пописа 2011, нарочито у оних који су се односили на краће временске дистанце код дужине рада – боравка у иностранству.

Интересантно је то што код приказаних дистрибуција из пописа 2002. и 2011. постоји већа концентрација високообразованих спољних миграната у интервалима који се односе на краћи рад – боравак у иностранству, него код оних који се односе на дужи рад – боравак. Ако занемаримо учинак повратних миграционих токова, извесног удела има, свакако, и непрецизност сећања давалаца података о томе када је неко лице отишло у иностранство, или њихово уверење да се ради о коначном исељењу из земље. Такође, за један број спољних миграната није било компетентних давалаца података, или их уопште није било.

Од укупног броја спољних миграната с високом школом (31 580), 4 224 (13%) лица је завршило студије I степена; 21 731 (69%) их је завршило студије II степена; 3 461 (11%) лица је стекло звање магистра, а 2 164 (7%) јесте са стеченим звањем доктора наука (табела 26 и табела 2.5 у прилогу).

Табела 26. Лица на раду – боравку у иностранству са завршеном високом школом према држави рада – боравка и стеченом звању, Попис 2011. (%)

Држава рада – боравка	Укупно	Стечено звање			
		основне академске/ струковне студије (I степен)	дипломирани /мастер /специјалиста	магистар	доктор наука
Укупно	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Босна и Херцеговина	4,82	5,63	5,14	3,44	2,22
Хрватска	1,14	1,54	1,21	0,69	0,28
Црна Гора	2,01	2,72	2,20	0,81	0,69
Словенија	1,84	2,06	1,90	1,50	1,34
Македонија	0,60	0,69	0,66	0,49	0,09
Аустрија	4,28	5,37	3,92	6,50	2,31
Немачка	10,35	10,37	10,68	8,06	10,63
Швајцарска	5,19	5,23	5,45	3,87	4,67
Италија	3,85	4,95	3,95	2,95	2,13
Француска	4,39	4,95	4,39	4,51	3,19
Сједињене Америчке Државе	15,76	12,69	13,80	21,84	31,65
Шведска	2,68	3,01	2,85	1,96	1,48
Канада	7,11	5,82	7,53	7,11	5,41
Руска Федерација	2,56	2,37	2,99	1,47	0,32
Мађарска	4,36	5,26	4,72	1,79	3,19
Холандија	2,44	2,13	2,28	2,80	4,16
Аустралија	2,48	2,39	2,55	2,31	2,22
Грчка	1,29	1,35	1,42	0,90	0,51
Велика Британија	5,17	4,19	4,49	7,66	9,94
Остале земље	16,32	15,86	16,52	18,20	12,29
Непознато	1,35	1,42	1,37	1,13	1,29

Дистрибуција високообразованих спољних миграната по државама рада – боравка указује на неколико дестинација које преферирају наши мигранти.

Уколико апстрахујемо висок удео агрегата „остале земље“ (16,3%), онда се Сједињене Америчке Државе истичу далеко највишим уделом наших спољних миграната с високом школом (15,8%). Запаженом висином својих удела, следе је: Немачка (са 10,4%), Канада (са 7,1%), Швајцарска и Велика Британија (са 5,2%). Од осталих држава маркантније уделе имају још и: Босна и Херцеговина (4,8%), Француска и Мађарска (4,4%), као и Аустрија (4,3%). У свим нивовима релативних удела по степенима стручног звања квантитативно су најизразитији удели који се односе на САД, а нарочито када је реч о магистрима и докторима наука. Сједињене Америчке Државе су апсорбовале више од 1/5 магистара (21,8%) и скоро 1/3 доктора наука (31,7%). После САД, запаженији удели миграната – магистара јављају се код Немачке (8,1%), Велике Британије (7,7%), Канаде (7,1%) и Аустрије (6,5%). Што се тиче висине релативних удела миграната – доктора наука, поред САД (31,7%) и Немачке (10,6%), истичу се још и: Велика Британија (са 9,9%), Канада (са 5,4%), Швајцарска (са 4,7%), Холандија (са 4,2%) и Француска и Мађарска са истом висином удела (3,2%). Дакле, две прекоокеанске земље (САД и Канада) и две западноевропске земље (Немачка и Велика Британија) постале су уточиште за нешто више од 57,6 одсто доктора наука и 44,7 одсто магистара пореклом из Србије.

С великом дозом извесности може се тврдити да се у овом случају ради о трајном одласку из Србије најелитнијег високостручног кадра, поготово што се ради о двома традиционално усељеничким прекоокеанским земљама и двома богатим европским земљама.

У овом контексту, приметна је привлачност двеју суседних држава – Мађарске и Босне и Херцеговине за наше високообразоване мигранте, што је разумљиво с обзиром на постојећу етничку и завичајну повезаност неких сегмената становништва Србије и становништва тих земаља, као и на чињеницу да је Мађарска чланица ЕУ. На крају, висок удео миграната с високом школом који су се определили за „остале земље“ говори о значајном расејању наших најобразованијих спољних миграната широм света, што се, такође, манифестује и код мигрантске студентске популације, јер је учешће студената на школовању у „осталим земљама“ преко 17 процената (табела 27 и табела 2.6 у прилогу).

Од 12 092 студента на школовању у иностранству 5 483 (45,3%) их је на студијама првог степена 4 711 (39,0%) на студијама другог степена и 1 859 (15,4%) на докторским академским студијама.

И међу студентима се Сједињене Америчке Државе истичу као убедљиво најпривлачније одредиште за школовање, јер скоро 16 процената наших студената похађа неки факултет или је на докторским студијама у тој земљи.

Ако, из већ наведених разлога, занемаримо високо учешће студената на школовању у Босни и Херцеговини (8,8%) и Мађарској (9,4%) – у којој је од посебног утицаја школовање на матерњем језику припадника мађарске националне мањине из Војводине – међу другим страним државама по уделу студената, поред САД, најзапаженије су: Немачка (са 8,3%), Аустрија (са 8,1%), Италија (са 5,9%), Швајцарска (са 3,7%) и Велика Британија (са 3,6%).

Табела 27. Студенти на школовању у иностранству према држави школовања и похађаној школи, Попис 2011.

Држава у којој се школују	Укупно	Студије првог степена	Студије другог степена	Докторске академске студије	Непознато
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Босна и Херцеговина	8,8	12,6	7,5	0,9	-
Хрватска	1,4	1,5	1,7	0,3	2,6
Црна Гора	2,3	3,2	2,0	0,1	-
Словенија	1,6	1,4	1,9	1,6	-
Македонија	0,9	1,2	1,0	0,1	-
Аустрија	8,1	9,4	7,7	5,2	17,9
Немачка	8,3	7,0	7,7	13,2	20,5
Швајцарска	3,7	3,0	3,3	6,4	5,1
Италија	5,9	4,7	7,6	5,3	5,1
Француска	3,3	2,4	3,9	4,4	5,1
Сједињене Америчке Државе	15,8	13,3	16,7	20,9	2,6
Шведска	1,9	2,1	1,4	2,4	0,0
Канада	2,1	2,2	1,9	2,3	5,1
Руска Федерација	0,7	0,7	0,7	0,6	-
Мађарска	9,4	12,3	8,6	3,0	-
Холандија	1,7	1,0	1,4	4,5	-
Аустралија	0,9	1,0	0,6	1,1	5,1
Грчка	1,3	1,0	1,5	1,3	-
Велика Британија	3,6	2,6	3,9	5,9	2,6
Остале земље	17,2	16,1	17,6	19,4	7,7
Непознато	1,3	1,2	1,2	1,2	20,5

Доминација САД је најизраженија код докторских академских студија (чак 21%), али је са натпросечним уделом и код студија другог степена (скоро 17%). Исто тако, и код Немачке је видан удео миграната на докторским академским студијама (13,2%) и, знатно мање, код Швајцарске (6,4%), Велике Британије (5,9%), Италије (5,3%) и Аустрије (5,2%).

Са мањим или већим разликама, слични су правци миграционих путања високообразованих миграната и студената према одређеним страним земљама. Међутим, нису сви припадници контингентна високообразованих миграната и студената отишли директно из Србије у иностранство, већ је један број лица из ове категорије регрутован из редова потомака лица на раду у иностранству са дугим миграционим стажом и припадника наше дијаспоре.

На концу, не треба бежати од истине да „одлив мозгова“ оваквог интензитета представља велики економски, демографски и интелектуални губитак за Србију и њену будућност. Иначе, „интелектуална миграција може бити од користи само у случају да се одвија у оба смера“, што није случај са српском интелектуалном миграцијом (*Предојевић, 1999*).

4.2.3. Активност и професионални састав спољних миграната

Подела лица на раду – боравку у иностранству према активности показује, сасвим природно, да је знатно већа заступљеност радно активних миграната (56,6%) од неактивних (43,4%).

Међу активним спољним мигрантима (табела 28) убедљиво је највише оних који су обављали неко занимање (чак 95,9%). Релативно ниске уделе су имали незапослени који су некада радили (2,9%) и незапослени који су тражили посао (само 1,2%). У контингенту неактивних спољних миграната највеће релативно учешће имала су деца млађа од 15 година (37,5%), тј. знатно више од 1/3 свих неактивних миграната. Више од 1/5 неактивних миграната чине студенти и ученици стари 15 и више година (21,4%); на пензионере отпада 12,3 одсто; релативни удели домаћица био је 9,3 одсто; на лица с приходом од имовине отпада минималних 0,2 одсто, док је скоро 1/5 спољних миграната сврстана у резидуалну скупину „остали“, с обзиром на то да није било могуће укључити их у неку од наведених категорија неактивних лица.

Табела 28. Спољни мигранти према активности, Попис 2011.

	Република Србија	
	број	(%)
Укупно	313411	100,0
Активни	177504	56,6
Неактивни	135907	43,4
Активни	177504	100,0
Активни који обављају занимање	170184	95,9
Незапослени – некада радили	5218	2,9
Незапослени – траже први посао	2102	1,2
Неактивни	135907	100,0
Деца испод 15 год.	50921	37,5
Пензионери	16656	12,3
Лица са приходом од имовине	250	0,2
Ученици и студенти стари 15 и више год.	29055	21,4
Домаћице	12577	9,3
Остали	26329	19,4
Непознато	119	0,1

Уколико би подаци о активности били сведени на методолошка решења из пописа 1971. и 1981. године, када незапослени нису били укључивани у активно становништво, онда би, у духу тих решења, однос активних и неактивних у Попису 2011. био: 54,3% према 45,7%. Међутим, како у каснијим пописима (1991. и 2002) није било питања о активности и занимању пре одласка у иностранство, то је подела на активна и неактивна лица (издржавана лица и лица с личним приходом) супституисана поделом на лица на раду у иностранству (лица стара 15 и више година која су обављала неко занимање у иностранству) и чланове породице који су с њима боравили у иностранству (издржавана лица, пензионери и друга лица с личним приходом). Ако апстрахујемо број студената и лица која су из осталих разлога одсутна годину и више дана, онда би, применом назначене супституције, однос активних и неактивних спољних миграната у Попису 2011. био: 59,3 одсто активних према 40,7 одсто неактивних.

На концу, по подацима у табели 28, може се констатовати да је међу активним мигрантима повољан однос између оних који су фактички активни и оних који су незапослени, али спремни да активно обављају неке послове.

Да је било тешко доћи до информације о занимању спољних миграната (табела 29) потврђује изузетно висок релативни удео непознатих одговора на питање које се односило на ово обележје (37,8%). Међутим, ако занемаримо тај недостатак у подацима Пописа 2011. године, ипак се може доћи до важних сазнања о великим структурним променама у овом контингенту које су се збиле у протеклих четрдесет година.

Пре свега, одмах упада у очи драстична промена у заступљености пољопривредника и сродних радника у структури спољних миграната који су активно обављали неко занимање ради остваривања зараде. Наиме, тачно пре четири деценије (*Баучић, 1973*) у популацији лица на раду у иностранству било је чак 48,3% „пољопривредника и сродних радника“, док је, по последњем попису, удео лица тог професионалног профила постао скоро безначајан (999 лица, односно 0,6%). Да није било 64 лица (0,0%) с неким војним занимањем, која су, неочекивано, обухваћена пописом, онда би пољопривредници и сродни радници били на дну лествице по висини релативног учешћа у професионалној структури активних спољних миграната. Према томе, може се констатовати да је рад у иностранству довео скоро до краја процес супституције пољопривредничких занимања непољопривредничким, чиме се потврдио као моћан канал просторне и, нарочито, социјалне мобилности.

Табела 29. Активни спољни мигранти према занимању које обављају, Попис 2011.

	Република Србија	
	број	(%)
Укупно ¹⁾	170184	100,0
Војна занимања	64	0,0
Руководиоци (директори), функционери и законодавци	1636	1,0
Стручњаци и уметници	15291	9,0
Инжењери, стручни сарадници и техничари	13104	7,7
Административни службеници	3906	2,3
Услужна и трговачка занимања	17836	10,5
Пољопривредници, шумари, рибари и сродни	999	0,6
Занатлије и сродни	24568	14,4
Руковаоци машинама и постројењима, монтери и возачи	10989	6,5
Једноставна занимања	17393	10,2
Непознато	64398	37,8

¹⁾ Без незапослених.

У односу на Попис 1971, и код групе занимања „стручњаци и уметници“ запажа се знатно виши удео спољних миграната чија занимања припадају овој групи (9,0% 2011. према 5,3% 1971). Када би један број спољних миграната с високим образовањем из професионалних група: „инжењери, стручни сарадници и техничари“ (7,7%), „руководиоци (директори), функционери и законодавци“ (1,0%) и „административни службеници“ (2,3%), био пребачен у групу занимања „стручњаци и уметници“, онда би релативна заступљеност припадника ове групе занимања била још значајнија.

Према резултатима Пописа 1971, група занимања „рудари, индустријски и сродни радници“ високо се котирала у структури наше радне снаге у иностранству (са 31,7%). Ако бисмо, на основу резултата Пописа 2011. године, сабрали релативне уделе миграната чија занимања припадају професионалним групама: „занатлије и сродни“ (14,4%), „руковаоци машинама и возачи“ (6,5%) и „једноставна занимања“ (10,2%), добили бисмо збирни удео од 31,1 процента, који је скоро у истој равни са уделом групе занимања „рудари, индустријски и сродни радници“ из Пописа 1971.

Групи занимања „радници у услугама“ из Пописа 1971. пандан је, по професионалној припадности, група занимања „услужна и трговачка занимања“. По Попису 1971, на пословима услуга било је ангажовано 4,6 одсто, а, по Попису 2011. 10,5 одсто миграната.

Упркос разликама између стандардних класификација занимања, примењених у пописима 1971. и 2011. године, и великом броју непознатих одговора у последњем попису, ипак се може тврдити да је дошло до неких радикалнијих промена у професионалној структури спољних миграната у протеклих четрдесет година. Пре свега, некада најмасовнија група пољопривредника и сродних радника, коју је чинила скоро половина од укупног броја спољних миграната, редукована је до Пописа 2011. на учешће с релативном вредношћу нижом од једног процента. Поред тога, у посматраном периоду дошло је скоро до удвостручења вредности релативног удела групе „стручњака и уметника“, што говори о све квалитетнијем професионалном саставу наше мигрантске популације у иностранству и, нажалост, о све интензивнијем одласку високообразованих кадрова из земље.

4.2.4. Спољни мигранти у својству издржавалаца лица у земљи

Девизне дознаке спољних миграната биле су од великог егзистенијалног значаја не само појединцима којима су достављане него и читавим породицама у најтежим временима кроз која је Србија пролазила.

Подаци показују (табела 30.1, табела 2.7 у прилогу и графикон 11) да су спољни мигранти пружали материјалну подршку, превасходно, млађим категоријама становништва. Највећи број издржаваних потиче из редова „омладине“ у земљи (43,4%), односно лица старих од 0 до 19 година. У том погледу нарочито се истиче Београдски регион, са уделом од 49,1 одсто, а најнижи удео „омладине“ коју издржавају спољни мигранти има Регион Војводине (41,3%).

Табела 30.1. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према типу насеља и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	43,4	45,2	49,1	41,3	42,2	42,9	41,4	...
20–39	29,5	31,6	32,7	30,5	28,1	28,2	27,9	...
40–59	17,8	16,6	14,3	18,8	18,6	19,0	18,1	...
60 и више год.	9,3	6,6	3,8	9,4	11,2	9,9	12,6	...
Градска								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	46,5	46,2	48,9	42,6	46,8	46,1	47,6	...
20–39	32,6	34,3	34,6	33,8	30,8	31,1	30,5	...
40–59	16,3	15,1	13,7	17,0	17,5	18,3	16,6	...
60 и више год.	4,6	4,4	2,9	6,5	4,8	4,5	5,2	...
Остала								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	40,0	43,0	50,1	39,5	39,0	40,6	37,1	...
20–39	26,0	25,7	25,7	25,7	26,2	26,2	26,1	...
40–59	19,4	19,8	16,5	21,4	19,3	19,5	19,1	...
60 и више год.	14,6	11,5	7,7	13,4	15,5	13,7	17,6	...

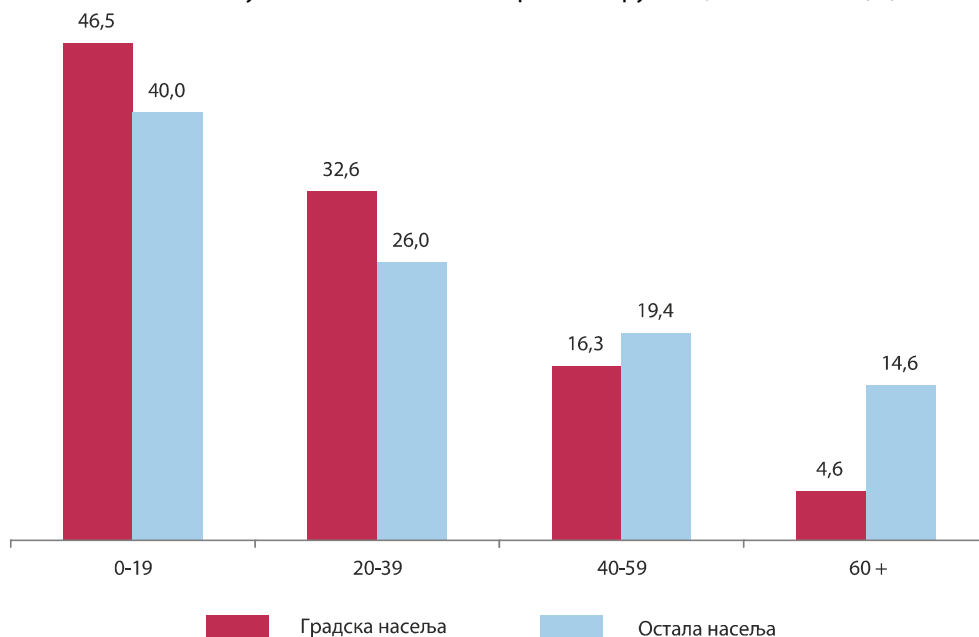
И код „млађег средовечног становништва“ (20–39 година) поново је доминантан Београдски регион са уделом од 32,7 одсто, који је виши од удела на републичком нивоу (29,5%). Најмањи удео издржаваних лица у овим старосним границама приметан је код Региона Јужне и Источне Србије (27,9%).

Изнад просечног републичког удела (17,8%), и изнад вредности удела других региона јесте удео Региона Шумадије и Западне Србије (19,0%) код „старијег средовечног становништва“ (40–59 година).

Што се тиче издржаваних лица старих 60 и више година, најмаркантнији су највиши удео Региона Јужне и Источне Србије (12,6%) и најнижи Београдског региона (3,8%), док су удели код осталих региона нешто изнад вредности републичког просека (9,3%).

Графикон 11. Издржавана лица у земљи чији су издржаваоци спољни мигранти према типу насеља и великим старосним групама, Попис 2011. (%)

Дистрибуција издржаваних од спољних миграната, по типу насеља и по великим старосним групама, открива значајне разлике у висини удела на републичком нивоу (графикон 11). Тако је код градских насеља знатно већа заступљеност издржаване „омладине“ (0–19 год.), него код осталих (неградских) насеља (46,5% према 40,0%).

Такође, код градских насеља је значајно виши удео „млађег средовечног становништва“ (20–39 год.), него код осталих насеља (32,6% према 26,0%).

Код осталих насеља учешће „старијег средовечног становништва“ (40–59 год.) веће је од учешћа ове старосне групе код градских насеља (19,4% према 16,3%).

Највећа разлика између издржаваних лица из градских и осталих насеља јавља се код најстаријих (60 и више година), јер је у градским насељима удео издржаваних 4,6 одсто, а код осталих насеља чак 14,5 одсто.

На регионалном нивоу, натпросечном заступљеношћу омладине (0–19 год.) у градским насељима издвајају се Београдски регион (са 48,9%) и Регион Јужне и Источне Србије (са 47,6%).

Унутар Београдског региона и Региона Војводине натпросечне висине су удели „млађег средовечног становништва“ (34,6% код Београдског и 33,8% код Региона Војводине), а „старијег средовечног становништва“ унутар свих региона, изузев Београдског региона, чији је удео (13,7%) испод републичког просека.

Код градских насеља издржавано „старо становништво“ (60+) има натпросечне уделе у Региону Војводине (6,5%) и Региону Јужне и Источне Србије (5,2%), а код осталих насеља једино се уделом издржаваних лица те старости истиче Регион Јужне и Источне Србије (17,6%).

Највише издржаваних од лица у иностранству, старости од 0 до 19 година, у осталим (неградским) насељима налази се у Београдском региону, јер је њихов удео не само натпросечан већ и надполовичан (50,1%), а најмањим уделом у тој старосној групи се истиче Регион Јужне и Источне Србије (са 37,1%).

Иако издржавани у неурбаним насељима, старости између 20 и 39 година, имају доста уједначену бројчану вредност релативних удела на регионалном плану, ипак су удели у Региону Шумадије и Западне Србије и Региону Јужне и Источне Србије незнатно више вредности (26,2% и 26,1%) од удела на републичком нивоу (26,0%).

Издржавана лица од спољних миграната, стара између 40 и 59 година, имају највиши удео у осталим насељима унутар Региона Војводине (21,4%), а што се тиче групе „старог становништва“ (60 и више год.), највишим уделом се истиче Регион Јужне и Источне Србије (17,6%), а најнижим Београдски регион (7,7%).

Од укупно 52 183 издржавана лица у земљи чији су издржаваоци спољни мигранти, 21 938 (42%) јесу мушког пола, а 30 245 (58%) женског. За разлику од полног састава издржаваних лица од спољних миграната, у популацији спољних миграната ситуација је потпуно супротна, јер је проценат мушкараца 53, а жена 47.

Издржавана женска лица од гастарбајтера бројно су доминантнија од мушких издржаваних лица у свим великим старосним групама, изузев у групи од 0 до 19 година, у којој мушкарци имају виши удео (табела 30.2. и табела 2.8. у прилогу). Дакле, жене имају нижи удео од мушкараца код „омладине“ (48,9%), али зато имају више уделе код: „млађег средовечног становништва“ (59,9%), „старијег средовечног становништва“ (72,0%) и код „старог становништва“ (68,1%).

Табела 30.2. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према полу и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
20–39	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
40–59	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
60 и више год.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Мушко								
Укупно	42,0	42,6	43,8	41,5	41,6	40,7	42,7	...
0–19 год.	51,3	51,1	51,3	50,9	51,5	50,8	52,3	...
20–39	40,1	40,3	40,7	40,0	39,8	38,6	41,2	...
40–59	28,0	28,0	28,2	27,8	28,0	25,5	31,0	...
60 и више год.	31,9	32,4	31,8	32,7	31,7	32,3	31,2	...
Женско								
Укупно	58,0	57,4	56,2	58,5	58,4	59,3	57,3	...
0–19 год.	48,7	48,9	48,7	49,1	48,5	49,2	47,7	...
20–39	59,9	59,7	59,3	60,0	60,2	61,4	58,8	...
40–59	72,0	72,0	71,8	72,2	72,0	74,5	69,0	...
60 и више год.	68,1	67,6	68,3	67,3	68,3	67,7	68,8	...

Гледано са регионалног аспекта, може се констатовати исти однос: издржавана мушка лица од спољних миграната имају веће релативно учешће само у најмлађој групи (0–19 година), док су у свим осталим старосним групама знатно заступљенија женска лица у земљи која издржавају лица на раду у иностранству.

Из наведених података евидентно је да спољни мигранти претежно издржавају „омладину“ (0–19 год.), тј. своју децу, унуке или друге најближе сроднике тог узраста у Србији.

Поред „омладине“ (0–19 год.), спољни мигранти су врло често и издржаваоци „млађег средовечног становништва“ (20–39 год.), које чине, највероватније, њихове супруге, које су остале у земљи, њихова деца на студијама у земљи и други рођаци те доби. Такође, у старијим великим старосним групама (40–59 и 60 и више година), осим брачних партнера који нису отишли у иностранство, вероватно има доста родитеља гастарбајтера, и то нарочито женског пола у руралним срединама. У сваком случају, осим за лица која су пописана као издржавана од стране лица на раду у иностранству, девизна средства које шаљу наши спољни мигранти веома су битна, са егзистенцијалног аспекта, за читаве породице у условима садашње економске кризе у земљи.

5. Нека миграторна и структурна обележја повратника са рада – боравка у иностранству

5.1. Повратници према земљама у којима су радили – боравили и периодима повратка у Србију

Динамиком повратка са рада – боравка у иностранству посебно се истичу два периода: од 1971. до 1980. и од 2001. до 2011. године (табела 31 и табела 2.9 у прилогу).

Табела 31. Повратници са рада – боравка у иностранству према земљи рада – боравка и години повратка, Попис 2011. (%)

Земља рада – боравка	Укупно	Пре 1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2011	Непознато
Укупно¹⁾	100,0	9,6	20,8	15,7	19,8	29,7	4,4
Аустрија	100,0	9,1	27,5	14,0	18,9	26,0	4,5
Немачка	100,0	8,9	29,3	15,8	16,7	25,9	3,4
Швајцарска	100,0	7,9	11,4	15,5	27,8	31,9	5,5
Италија	100,0	4,8	5,0	5,9	20,4	56,6	7,2
Француска	100,0	12,3	32,2	18,0	12,0	22,3	3,3
САД	100,0	6,1	8,8	11,8	18,2	48,1	7,0
Шведска	100,0	10,3	16,6	12,0	23,1	28,8	9,1
Канада	100,0	5,9	10,2	8,0	20,4	48,4	7,1
Руска Федерација	100,0	5,8	3,8	11,1	38,4	37,3	3,6
Мађарска	100,0	9,3	3,8	4,0	33,9	43,9	5,1
Холандија	100,0	9,3	23,2	13,8	13,6	33,9	6,2
Аустралија	100,0	6,5	30,3	12,7	13,7	31,6	5,3
Грчка	100,0	3,9	2,9	4,2	36,4	44,9	7,7
Велика Британија	100,0	10,2	13,1	12,6	21,7	36,8	5,6
Остале земље	100,0	8,2	16,4	26,4	18,8	26,0	4,2
Непознато	100,0	37,1	13,8	12,9	15,4	18,6	2,2

¹⁾ Искључени су повратници из држава – бивших република СФРЈ.

Први од назначених периода (1971–1980), са уделом повратника од 21 процента, коинцидира са рестриктивном имиграционом политиком у западноевропским земљама, уведеном после „нафтног шока“ из 1973. године.

Још обимнијим повратним миграционим токовима одликује се период између 2001. и 2011. године, са максималних 30 процената повратника у посматраном низу периода. Разлоге због којих се највећи број спољних миграната определио за повратак у Србију треба, пре свега, тражити у чињеници да су многи од њих стекли пензију у иностранству. Осим тога, не треба изгубити из вида и утицај светске економске кризе, која је у земљама пријема далеко више погодила страну радну снагу од домицилне. Да је управо тако најбоље сведоче изузетно високи удели наших повратника из Италије (56,6%) и Грчке (44,9%), пошто ове земље спадају у круг земаља које је економска криза најжешће погодила. Ове две земље узимамо као пример управо зато што не спадају у ред традиционалних дестинација наших спољних миграната, тако да није било ни могућности да наши мигранти остваре

право на пензију у већем броју. Поред Италије и Грчке, енормно високим уделима у последњој декади (2001–2011) намећу се још и две прекоморске земље: Канада (са 48,4%) и САД (са 48,1%). Међу повратницима из ових земаља, поред оних који су се пензионисали или изгубили посао због дејства економске кризе, може бити и један број оних који су се вратили у Србију после стручног усавршавања или студија у тим земљама.

Од свих приказаних земаља у којима су радили – боравили наши повратници, само у четири земље нису остварили највише уделе у периоду 2001–2011. Период 1971–1980. карактеристичан је по највишим уделима повратника из традиционалних дестинација наших спољних миграната, и то из Француске (32,2%), Немачке (29,3%) и Аустрије (27,5%). Иако ове три земље имају, исто тако, високе уделе и периоду 2001–2011, ипак је економска криза из 1970-их, изазвана „нафтним шоком“, имала нешто снажнији утицај на покретање повратних миграционих таласа.

У овом контексту, привлачи пажњу и Руска Федерација, јер су једино повратници из ове земље остварили највиши удео (38,4%) у периоду 1991–2000. У том периоду догодио се крвави распад Југославије, а догодиле су се и крупне политичке и економске промене у источноевропским земљама, које су уследиле након пада Берлинског зида, који је имао велики симболички значај. Стицај тих неповољних околности довео је до убрзања темпа повратка наших радника из те земље. За разлику од повратника који су радили на Западу, сматрамо да се у овом случају углавном радило о грађанима Србије који су преко наших фирми били упућени на рад у иностранство, а не о гастарбјтерима које је запошљавао страни послодавац.

Ако изузмемо рану фазу спољних миграција, пре 1970-их, када је удео повратника био само 9,6 одсто, и период између 1981. и 1990. године издваја се нижим процентом (15,7%) од осталих периода, пре свега зато што већина потенцијалних повратника још није задовољила неопходне услове за пензионисање.

5.2. Образовни састав повратника и разлози повратка у земљу из угла њихове националне припадности

Поређење података Пописа 2011. године, исказаних у табелама 21 и 32, открива нам значајне разлике у образовном нивоу између контингената: повратника са рада – боравка у иностранству, лица на раду – боравку у иностранству и сталног становништва, а поготово између припадника појединих етничких заједница у погледу нивоа школованости.

Уколико се пође од заступљености нешколованих (без школе и с непотпуном основном школом), у том случају су повратници у знатно инфериорнијем положају, како од сталног становништва тако и од спољних миграната: удео нешколованих међу повратницима је 18,6 одсто, међу сталним становницима је 13,7 одсто, а међу спољним мигрантима само 6 одсто. Иако је релативни удео нешколованих повратника значајно смањен у односу на раније пописе, ипак је још увек висок у односу на истоврсни удео у оквиру образовних структура сталног становништва и спољних миграната. Нешколовани повратници су претежно били учесници првог масовног миграционог таласа 1960-их и с почетка 1970-их година, када се у западноевропским земљама јавила тражња за „простом радном снагом“, која ће обављати послове тзв. једноставних занимања.

Већ код завршене осморазредне основне школе примећује се бољи образовни статус повратника, јер је њихов удео (22,4%) виши од удела сталних становника (20,8%), а нижи од удела са овим рангом школске спреме у оквиру контингента спољних миграната (27,5%).

И повратници (са уделом: 39,8%) и спољни мигранти (са уделом: 38,8%) заостају, по висини удела, за лицима са средњошколским образовањем у образовној структури сталног, тј. уобичајеног становништва (са уделом: 48,9%).

Што се тиче завршене више и високе школе, посматраних заједно, међу повратницима је највише високообразованих (18,9%), међу спољним мигрантима 15,7 одсто, а међу сталним становницима 16,3 одсто. Да није знатно виши проценат непознатих података о школској спреми међу спољним мигрантима (чак 12 процената) од одговарајућих процената међу повратницима (0,3%) и сталним становницима (0,4%), сигурно би проценат високообразованих у контингенту спољних миграната био знатно виши.

Табела 32. Повратници са рада – боравка у иностранству према националној припадности, школској спреми и разлозима повратка, Попис 2011. (%)

Национална припадност	Школска спрема						Разлог повратка					
	укупно	без школе и непотпуна основна школа	основна школа (8 раз.)	средња школа	виша и висока	непознато	укупно	посао	породични разлози	школовање	споразум о реадмисији	остало
Република Србија¹⁾	100,0	18,6	22,4	39,8	18,9	0,3	100,0	14,6	59,4	3,7	0,5	21,8
Срби	100,0	17,1	21,1	41,1	20,4	0,2	100,0	16,0	58,7	3,8	0,2	21,3
Албанци	100,0	10,2	37,3	43,6	8,9	-	100,0	21,2	49,2	0,8	3,0	25,8
Бошњаци	100,0	5,6	32,9	51,8	9,2	0,5	100,0	5,8	67,3	1,7	1,6	23,6
Бугари	100,0	13,5	27,6	38,2	20,6	-	100,0	24,4	53,6	4,1	0,3	17,6
Буњевци	100,0	24,7	21,6	44,9	8,8	-	100,0	8,4	65,8	2,1	-	23,7
Власи	100,0	54,7	31,1	11,4	2,4	0,5	100,0	3,4	65,9	0,7	0,2	29,7
Горанци	100,0	4,1	29,6	56,2	9,5	0,6	100,0	19,5	37,3	3,0	1,8	38,5
Југословени	100,0	5,5	11,2	41,4	41,8	0,1	100,0	17,3	53,2	4,5	0,5	24,5
Мађари	100,0	17,1	27,5	43,9	11,3	0,2	100,0	11,3	64,1	3,8	0,1	20,6
Македонци	100,0	3,7	20,5	55,3	20,5	-	100,0	18,1	59,1	6,0	-	16,7
Муслимани	100,0	9,1	33,9	51,7	4,9	0,3	100,0	11,3	62,7	2,4	1,6	22,0
Роми	100,0	52,8	34,6	11,6	0,7	0,4	100,0	3,6	62,7	1,2	6,8	25,7
Румуни	100,0	37,9	31,2	17,4	13,2	0,3	100,0	6,1	66,5	3,1	0,5	24,0
Русини	100,0	15,0	24,0	46,8	14,1	-	100,0	12,7	62,9	5,9	-	18,5
Словаци	100,0	20,7	32,4	35,6	11,2	0,1	100,0	10,7	69,4	3,1	0,1	16,6
Хрвати	100,0	15,7	22,4	46,7	15,0	0,2	100,0	11,7	64,7	4,3	0,3	19,0
Црногорци	100,0	2,3	8,8	46,3	42,6	-	100,0	26,1	49,8	5,2	0,2	18,8
Остали	100,0	12,7	18,5	38,5	29,7	0,5	100,0	15,4	55,9	4,0	1,3	23,4
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	10,9	18,3	43,1	26,9	0,8	100,0	13,4	55,6	5,9	0,3	24,8
Непознато	100,0	21,5	20,8	30,2	18,3	9,2	100,0	8,8	53,7	3,6	0,3	33,6

¹⁾ Искључени су повратници из држава – бивших република СФРЈ.

Из визуре националне припадности добија се знатно јаснија слика о образовном саставу повратника са рада – боравка у иностранству, која је, узев у целини, у приличној мери подударна са сликом образовног састава спољних миграната различите националне припадности.

Ако се пође од нешколованих (без школе и с непотпуном основном школом), онда видимо да у оквиру оба мигрантска контингента достижу највише процентне уделе припадници истих етничких заједница. У том погледу, посебно се истичу Роми и Власи, с тим што Власи имају највиши удео међу својим сународницима у контингенту повратника (чак 54,7%), а Роми у контингенту спољних миграната (7,0%), док Власи у истом контингенту имају, такође, један од највиших релативних удела (1,4%), после Албанаца (2,1%) и Румуна (1,6%). Треба рећи и то да Роми у контингенту повратника не заостају значајно за Власима по висини свог удела међу нешколованим повратницима своје националне припадности, с обзиром на то да им је натполовична висина удела (52,8%). Поред Влаха и Рома, високи удели нешколованих међу повратницима запажају се код Румуна (37,9%), Буњеваца (24,7%), Словака (20,7%), Срба и Мађара (17,1%), Хрвата (15,7%), Русина (15,0%) и Бугара (13,5%). Изузев Рома, припадници наведених етничких заједница одликују се вишом демографском старошћу и дугим миграционим стажом, као и, претежно, пољопривредничким социјалним пореклом. Дакле, преко висине удела нешколованих, може доста поуздано да се идентификује профил учесника првог масовног миграционог таласа према, пре свега, западноевропским земљама.

Међу најобразованијим повратницима (с вишом и високом школом) висином удела изнад републичког просека (18,9%) истичу се: Црногорци (42,6%), Југословени (41,8%), Бугари (20,6%), Македонци (20,5%) и Срби (20,4%). Припадници ових етничких заједница, старих у демографском значењу, налазе се, такође, у самом врху, по висини релативних удела високообразованих, у образовној структури контингента спољних миграната.

Дистрибуција повратника према разлозима повратка у Србију (табела 32) истиче у први план убедљиво „породичне разлоге“ (59,4%). Иначе, код свих припадника етничких заједница који су се вратили у земљу ти разлози су били на првом месту, изузев код Горанаца, јер су, у њиховом случају, неки од осталих разлога били пресуднији за доношење одлуке о повратку у земљу.

На другом месту по висини релативног удела на републичком нивоу (21,8%) налази, прилично неочекивано, недефинисана резидуална група „остали разлози“. Гледајући висину удела повратника појединих националности, сматрамо да се у тој групи у већини налазе пензионисани повратници из иностранства, с обзиром на то да нису имали прилику да се определе за тај разлог, а чини се да се овде делимично ради и о прикривању „споразума о реадмисији“ као правог разлога.

На трећем месту, по релативном учешћу, налази се „посоа“ (са 14,6%), као разлог за повратак из иностранства. Натпросечне уделе, по овом разлогу, имају Црногорци (26,1%), Бугари (24,4%), Албанци (21,2%), Горанци (19,5%), Македонци (18,1%), Југословени (17,3%) и Срби (16,0%).

Што се тиче школовања, као разлога повратка, изнад вредности републичког релативног удела (3,7%), имају уделе: Македонци (6,0%), Русини (5,9%), Црногорци (5,2%), Југословени (4,5%), Хрвати (4,3%), Бугари (4,1%) и Мађари и Срби (3,8%). Припадници наведених етничких заједница имају завидан статус и у образовном саставу сталног становништва, стога не изненађује што посвећују посебну пажњу свом школовању и школовању своје деце.

Иако разлог „споразум о реадмисији“ нема неку значајну бројчану вредност на републичком нивоу (само 0,5 одсто), ипак је сам по себи значајан због његових политичких импликација. Знатно вишу вредност од републичког просека имају повратници ромске националне припадности (6,8%) и

Албанци (3,0%), који би, вероватно, имали значајнију заступљеност да није било бојкота пописа у општинама Бујановац и Прешево. Нешто нижу, али натпросечну, заступљеност имају Бошњаци и Муслимани (1,6%).

5.3. Полна и старосна структура повратника према типу насеља

У контингенту повратника релативни удео мушкараца је још доминантнији од удела мушкараца у контингенту спољних миграната (56,9% према 43,1%).

Мушки повратници су заступљенији у оба типа насеља: у градским са 55,2 одсто, а у осталим (неградским) са 59,3 одсто (табела 33).

За разлику од спољних миграната, у чијем је саставу било више оних који су из осталих (неурбаних) насеља отишли у иностранство (57,8%), међу повратницима је потпуно супротна ситуација: 58,6 одсто повратника станује у градским насељима, а 41,4% у осталим насељима. Према томе, евидентно је да се спољни мигранти из осталих насеља, по окончању рада – боравка у иностранству, опредељују претежно за живот у градским насељима.

Табела 33. Повратници са рада – боравка у иностранству према типу насеља, полу и старости, по регионима, Попис 2011.

	Тип насеља	Пол	Укупно	Старост			Удео (у %)		
				0–14 год.	15–64	65 и више год.	0–14 год.	15–64	65 и више год.
Укупно¹⁾			234932	5279	158935	70718	2,2	67,7	30,1
	градска	с	137619	3599	98991	35029	2,6	71,9	25,5
		м	76031	1874	54001	20156	2,5	71,0	26,5
		ж	61588	1725	44990	14873	2,8	73,0	24,1
	остала	с	97313	1680	59944	35689	1,7	61,6	36,7
		м	57675	853	35178	21644	1,5	61,0	37,5
		ж	39638	827	24766	14045	2,1	62,5	35,4
Београдски регион			68843	1666	49454	17723	2,4	71,8	25,7
	градска	с	58253	1474	42625	14154	2,5	73,2	24,3
		м	31285	774	22452	8059	2,5	71,8	25,8
		ж	26968	700	20173	6095	2,6	74,8	22,6
	остала	с	10590	192	6829	3569	1,8	64,5	33,7
		м	6392	97	4024	2271	1,5	63,0	35,5
		ж	4198	95	2805	1298	2,3	66,8	30,9
Регион Војводине			50428	1039	35526	13863	2,1	70,4	27,5
	градска	с	30008	691	21647	7670	2,3	72,1	25,6
		м	15855	366	11360	4129	2,3	71,6	26,0
		ж	14153	325	10287	3541	2,3	72,7	25,0
	остала	с	20420	348	13879	6193	1,7	68,0	30,3
		м	10899	162	7364	3373	1,5	67,6	30,9
		ж	9521	186	6515	2820	2,0	68,4	29,6
Регион Шумадије и Западне Србије			62588	1581	41622	19385	2,5	66,5	31,0
	градска	с	27240	834	19371	7035	3,1	71,1	25,8
		м	15948	443	11343	4162	2,8	71,1	26,1
		ж	11292	391	8028	2873	3,5	71,1	25,4
	остала	с	35348	747	22251	12350	2,1	62,9	34,9
		м	21723	377	13602	7744	1,7	62,6	35,6
		ж	13625	370	8649	4606	2,7	63,5	33,8

¹⁾ Без повратника из држава – бивших република СФРЈ.

Табела 33. Повратници са рада – боравка у иностранству према типу насеља, полу и старости, по регионима, Попис 2011. (наставак)

	Тип насеља	Пол	Укупно	Старост			Удео (у %)		
				0–14 год.	15–64	65 и више год.	0–14 год.	15–64	65 и више год.
Регион Јужне и Источне Србије			53073	993	32333	19747	1,9	60,9	37,2
	градска	с	22118	600	15348	6170	2,7	69,4	27,9
		м	12943	291	8846	3806	2,2	68,3	29,4
		ж	9175	309	6502	2364	3,4	70,9	25,8
	остала	с	30955	393	16985	13577	1,3	54,9	43,9
		м	18661	217	10188	8256	1,2	54,6	44,2
		ж	12294	176	6797	5321	1,4	55,3	43,3
Регион Косово и Метохија			...	...	...	...	...	...	...

Гледано и по старосним групама (табела 33 и табела 22), постоје значајне старосне разлике између спољних миграната и повратника. Што се тиче деце од 0 до 14 година, међу спољним мигрантима је њихово релативно учешће 16,2 одсто, а међу повратницима само 2,2 одсто. Сасвим је очекиван виши удео радно способног становништва (15–64 год.) у контингенту спољних миграната, него међу повратницима (80,5% према 67,7%). У групи најстаријих (65 и више год.) огледа се највећа старосна разлика између спољних миграната и повратника, јер је удео најстаријих међу повратницима виши за близу 27 процентних поена од истог удела међу спољним мигрантима. Овако велика нумеричка разлика у релативном учешћу најстаријих (65 и више год.) међу повратницима и спољним мигрантима је, наравно, због великог броја пензионера у контингенту повратника. Што се пак тиче релативно ниског удела деце до 14 година међу повратницима, то је зато што се већина повратника налази у познијим годинама живота, тако да су њихова деца, због дугог трајања рада – боравка у иностранству, већ давно прекорачила ту старосну границу. Осим тога, један број деце је остао у земљи, било због школовања или због кратког боравка родитеља у иностранству, тако да нису ни били у прилици да стекну статус повратника са боравка у иностранству.

На регионалном нивоу постоје значајније разлике између висине удела повратника из појединих старосних група. У Београдском региону и Региону Шумадије и Западне Србије удели деце (0–14) јесу изнад удела на републичком нивоу (2,4% и 2,5%), а у Региону Војводине и Региону Јужне и Источне Србије ти удели су испод републичког просека (2,1% и 1,9%). Повратници радно способног узраста (15–64) имају натпросечне уделе у Београдском региону и Региону Војводине (71,8% и 70,4%), док се удели повратника у друга два региона крећу испод вредности републичког удела. Натпросечне уделе имају најстарији (65 и више год.) повратници из Региона Шумадије и Западне Србије (31,0%), а нарочито из Региона Јужне и Источне Србије (37,2%). Регион Јужне и Источне Србије је карактеристичан по томе што су у осталим (неградским) насељима уопште највиши удели повратника старих 65 и више година: међу женама је тај удео високих 43,3 одсто, а међу мушкарцима је још виши (44,2%).

5.4. Повратници са рада – боравка у иностранству према обележју активност

Основна економска дихотомија на активне и неактивне повратнике у знаку је изразите квантитативне доминације повратника који су, у време пописа, припадали неактивном становништву (табела 34 и табела 3.1 у прилогу).

Табела 34. Повратници са рада – боравка у иностранству према активности, по регионима, Попис 2011. (%)

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно¹⁾	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Активни	37,1	41,3	45,4	35,7	32,8	34,5	30,8	...
Неактивни	62,9	58,7	54,6	64,3	67,2	65,5	69,2	...
Активни	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Активни који обављају занимање	74,6	77,2	79,9	72,6	71,2	72,4	69,5	...
Незапослени – некада радили	18,6	17,8	15,9	21,0	19,7	18,8	20,8	...
Незапослени – траже први посао	6,8	5,0	4,2	6,4	9,2	8,8	9,6	...
Неактивни	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Деца испод 15 година	3,6	3,9	4,4	3,2	3,3	3,9	2,7	...
Пензионери	66,2	64,3	65,6	62,7	67,9	64,9	71,2	...
Лица са приходом од имовине	1,1	1,1	0,9	1,4	1,1	1,3	1,0	...
Ученици и студенти стари 15 и више год.	4,3	6,0	7,8	3,9	2,8	3,5	2,1	...
Домаћице	13,8	12,8	9,3	16,9	14,6	15,6	13,6	...
Остали	11,0	11,9	12,0	11,8	10,2	10,9	9,5	...
Непознато	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	...

¹⁾ Без повратника из држава – бивших република СФРЈ.

Од 235 хиљада повратника чак 148 хиљада (62,9%) повратника припада неактивном становништву у земљи. На регионалном нивоу, бројчани распон висине релативних удела неактивних повратника креће се између удела од 54,6 одсто у Београдском региону до удела од чак 69,2 одсто у Региону Јужне и Источне Србије. По висини удела неактивних повратника, најближи овом региону је Регион Шумадије и Западне Србије, са скоро двотрећинском већином неактивних повратника (65,5%), а и Регион Војводине има, такође, вредност овог удела (64,3%) изнад вредности удела на републичком нивоу.

Међу активним повратницима који су обављали неко занимање у време пописа, редослед региона је дијаметрално супротан редоследу који важи за неактивне повратнике: на првом месту, по висини удела, јесте Београдски регион (са 79,9%); на другом месту је Регион Војводине (са 72,6%); на трећем месту је Регион Шумадије и Западне Србије (са 72,4%) и на последњем месту је Регион Јужне и Источне Србије (са 69,5%).

Удели незапослених су знатно нижи, а поготово оних који траже први посао.

У контингенту неактивних повратника доминирају пензионери, јер чине 2/3 (66,2%) неактивних повратника на републичком нивоу, а једино пензионери у Региону Јужне и Источне Србије имају виши релативни удео (71,2%) од удела који се односи на републички ниво.

Међу неактивним повратницима запажен је својом висином и удео домаћица (13,8%), а нарочито у Региону Војводине (16,9%) и Региону Шумадије и Западне Србије (15,6).

У групи неактивних повратника заступљеност ученика и студената (15 и више год.) на републичком нивоу је знатно нижа (4,3%) од пензионера и домаћица, као и деце млађе од 15 година (само 3,6%). Београдски регион се посебно истиче висином удела деце (4,4%) и ученика и студената (7,8%), и то не само у односу на републички ниво већ и у односу на остале регионе.

6. Неке карактеристике домаћинстава без спољних миграната и повратника и домаћинстава чији је бар један члан спољни мигрант или повратник

Од 2 милиона и 488 хиљада домаћинстава (табела 35) у 266 хиљада (10,7%) домаћинстава постоји бар један члан домаћинства који се, у време пописа, налазио на раду – боравку у иностранству (спољни мигрант) или се трајно вратио са рада – боравка у иностранству (повратник).

Та домаћинства су бројнија у градским насељима (58,2%), него у неградским насељима (41,8%). Нарочито је високо изражена њихова бројност у Београдском региону (чак 85,2% у градским насељима). Овај релативни удео надмашује висином своје вредности и удео домаћинстава из градских насеља у Београдском региону која у свом саставу немају спољне мигранте и повратнике (83,4%). Само још Регион Војводине има виши удео домаћинстава са спољним мигрантима и повратницима у градским насељима (60,5%), док су ти удели нижи у Региону Шумадије и Западне Србије (45,1%) и, нарочито, у Региону Јужне и Источне Србије (40,1%). Од укупног броја домаћинстава са спољним мигрантима или повратницима у свом саставу, на Београдски регион отпада 27,0%, на Регион Шумадије и Западне Србије 26,8%, на Регион Јужне и Источне Србије 23,7% и на Регион Војводине 22,5%. Очито је да Београдски регион предњачи не само по заступљености у укупном броју домаћинстава овог типа него још више у њиховој заступљености у градским насељима. То само доказује да из Београдског региона одлази велики број миграната у стране земље, али и да у овај регион долази маса повратника, од којих многи нису живели у њему пре одласка у иностранство. У сваком случају, Београдски регион, а пре свега Београд као главни град, представља жариште живих миграционих струјања у оба смера, и то миграната према иностранству (међу којима је преко 40 процената високообразованих) и повратника према матичној земљи.

Табела 35. Неке карактеристике домаћинстава у чијем саставу су искључиво становници у земљи и домаћинства која у свом саставу имају бар једно лице на раду – боравку у иностранству или повратника, Попис 2011.

		Домаћинства без лица у иностранству или повратника			Домаћинства са бар једним лицем у иностранству или повратником ²⁾		
		свега	градска	остала	свега	градска	остала
РЕПУБЛИКА СРБИЈА ¹⁾²⁾	Укупно	2222185	1379293	842892	265701	154573	111128
	Број лица у домаћинству	6389611	3822748	2566863	773423	431850	341573
	Просечна старост	41,93	40,98	43,34	44,40	43,57	45,45
	Стамбена површина по члану домаћинства	24,57	24,29	25,00	29,86	28,22	31,92
СРБИЈА – СЕВЕР	Укупно	1171218	833926	337292	131372	97160	34212
	Број лица у домаћинству	3213931	2217914	996017	361834	261341	100493
	Просечна старост	41,44	41,28	41,79	44,15	44,18	44,09
	Стамбена површина по члану домаћинства	25,94	25,10	27,81	29,68	28,54	32,66

¹⁾ При рачунању просечне старости чланова домаћинства и стамбене површине по члану домаћинства искључени су спољни мигранти.

²⁾ Без повратника из држава – бивших република СФРЈ.

Табела 35. Неке карактеристике домаћинстава у чијем саставу су искључиво становници у земљи и домаћинства која у свом саставу имају бар једно лице на раду – боравку у иностранству или повратника, Попис 2011. (наставак)

		Домаћинства без лица у иностранству или повратника			Домаћинства са бар једним лицем у иностранству или повратником ²⁾		
		свега	градска	остала	свега	градска	остала
Београдски регион	Укупно	534719	445995	88724	71714	61081	10633
	Број лица у домаћинству	1457810	1176794	281016	195078	162334	32744
	Просечна старост	41,38	41,47	41,00	44,53	44,58	44,31
	Стамбена површина по члану домаћинства	23,51	23,08	25,34	27,46	26,70	31,27
Регион Војводине	Укупно	636499	387931	248568	59658	36079	23579
	Број лица у домаћинству	1756121	1041120	715001	166756	99007	67749
	Просечна старост	41,48	41,06	42,10	43,71	43,52	43,98
	Стамбена површина по члану домаћинства	27,95	27,38	28,78	32,28	31,56	33,33
СРБИЈА – ЈУГ	Укупно	1050967	545367	505600	134329	57413	76916
	Број лица у домаћинству	3175680	1604834	1570846	411589	170509	241080
	Просечна старост	42,42	40,56	44,32	44,62	42,64	46,02
	Стамбена површина по члану домаћинства	23,19	23,17	23,22	30,01	27,74	31,61
Регион Шумадије и Западне Србије	Укупно	591538	292054	299484	71231	32092	39139
	Број лица у домаћинству	1804246	863761	940485	223378	96884	126494
	Просечна старост	42,10	40,42	43,64	43,39	42,12	44,37
	Стамбена површина по члану домаћинства	23,17	23,16	23,17	28,50	27,31	29,41
Регион Јужне и Источне Србије	Укупно	459429	253313	206116	63098	25321	37777
	Број лица у домаћинству	1371434	741073	630361	188211	73625	114586
	Просечна старост	42,84	40,73	45,33	46,08	43,32	47,86
	Стамбена површина по члану домаћинства	23,23	23,17	23,29	31,80	28,31	34,04
Регион Косово и Метохија		...	...	...	...	...	...

Компарација просечне старости чланова домаћинстава у чијем саставу нема ни једног спољног мигранта или повратника и чланова домаћинстава у чијем се саставу налази један или више спољних миграната, односно повратника са рада – боравка у иностранству, показује значајне разлике у просечној старости чланова ових домаћинстава. Посматрано на нивоу Србије, просечна старост чланова домаћинстава без спољних миграната и повратника је 41,93 година, а чланова домаћинстава са спољним мигрантима и повратницима 44,40 године, што значи да је просечна старост чланова домаћинства ове друге категорије виша скоро за две и по године; код градских насеља је разлика преко две и по године, а код осталих насеља нешто изнад две године.

И на регионалном нивоу просечна старост чланова домаћинстава са спољним мигрантима и повратницима у свом саставу је, без изузетка, виша од просечне старости чланова домаћинстава без миграната и повратника, укључујући и домаћинства из оба типа насеља. Пошто чланови домаћинстава са бар једним чланом на раду – боравку у иностранству или повратником у осталим, односно неурбаним насељима имају, по правилу, највишу просечну старост, онда ћемо истаћи само највишу забележену просечну старост, од 47,86 година, у Региону Јужне и Источне Србије.

Приказани подаци показују у пуном светлу колико су спољне миграције селективан процес: одлази млађе становништво у иностранство, а враћају се у земљу претежно људи у познијим годинама живота.

Подаци о просечној стамбеној површини (м² по члану домаћинства) указују, такође, на разлике између посматраних категорија домаћинстава. Просечна стамбена површина домаћинстава без лица на раду – боравку у иностранству и повратника износи 24,57, а домаћинства у чијем су саставу лица на раду – боравку у иностранству и повратници 29,86. Ова домаћинства располажу већом просечном стамбеном површином у градским насељима (28,22 према 24,29), а још већом у осталим насељима (31,92 према 25,00).¹¹

Регион Војводине предњачи просечним бројем квадрата стамбене површине по једном члану у домаћинствима са спољним мигрантима или повратницима (са 32,28), а још се и Регион Јужне и Источне Србије одликује стамбеном површином која превазилази републички просек (31,80). Регион Шумадије и Западне Србије, што се тиче ових домаћинстава, има нешто мању просечну стамбену површину од републичког просека (28,50), а најмања се везује за Београдски регион (27,46 м² по члану), што је и разумљиво с обзиром на високу цену квадрата стамбене површине и тип градње у овом високоурбанизованом региону. Домаћинства са спољним мигрантима и повратницима у свом саставу имају највећу просечну стамбену површину у војвођанским градским насељима (32,28), а у неурбаним насељима ова домаћинства се највише истичу величином просечне стамбене површине у Региону Јужне и Источне Србије (34,04).

---

¹¹ У многим селима широм Србије та разлика може се видети и „голим оком“. Наиме, присуство грандоманског градитељства наших спољних миграната може се уочити на многим сеоским подручјима: изграђени су бројни гигантски стамбени објекти (који су често само неуспела имитација архитектонских стилова земаља у којима се наши мигранти налазе на раду), који годинама ‘зврје’ празни, уколико нису били настањени старачким родитељским домаћинствима. Колико је само тих „мртвих“ капитала „посејано“ на зиратној земљи Србије!

Резиме

Већ четири деценије се у пописима становништва на тлу Србије врши снимање миграционих токова ка иностранству. Први обимнији миграциони талас, усмерен првенствено према западноевропским земљама, регистрован је у Попису 1971. године. Како су средином 1960-их година били већ заустављени унутрашњи миграциони токови радне снаге према градским и индустријским центрима у земљи због мера тзв. привредне реформе, тражња за мануелном радном снагом у земљама Западне Европе и нагла промена политичког курса у земљи у правцу либералне емиграционе политике отворили су широк простор за све интензивније запошљавање наше радне снаге у страним државама. Могућност за масовније запошљавање у иностранству коинцидирала је са јењавањем трансфера пољопривредног становништва у непољопривредне делатности и с постојањем латентних вишкова радне снаге у српској привреди. Резултанта ових паралелних процеса огледала се у обилним миграционим одливима радно способног становништва из Србије и чланова њихових породица, који су с њима кренули пут иностранства, или су им се касније придружили. До „првог нафтног шока“ (1973) тражња за страном радном снагом у западноевропским земљама била је оријентисана према радној снази нижег образовног нивоа, претежно пореклом из медитеранских земаља, да би већ од половине 1980-их била интензивирана тражња за високообразованом радном снагом. Међутим, чак и тада, када је у развијеним европским земљама постојала потреба за неквалификованом и полуквалификованом радном снагом, из Србије је, поред пољопривредника, у те земље одлазила квалификована и висококвалификована радна снага која је већ била запослена у кључним индустријским гранама у земљи.

Процес спољних миграција је у четрдесетогодишњем временском континууму подвргнут статистичком снимању у десетогодишњој периодици, почев од Пописа 1971. па до Пописа 2011. године, с тим што је 2002. године, из објективних разлога, нарушена та устаљена периодика.

Што се пак тиче праћења повратника са рада – боравка у иностранству, само су у пописима 1981, 1991. и 2011. године прикупљени подаци о овом повратном миграционом процесу.

Одлазак становника Србије у иностранство на рад код страног послодавца или на боравак у својству чланова породице лица на раду текао је у прилично променљивом ритму и бројчаном обиму, као и у динамичним променама структурних карактеристика контингента спољних миграната.

У декади између првог пописа миграната, 1971, и Пописа 1981. број спољних миграната повећан је скоро за једну трећину у односу на почетно стање. Већ у следећем међупописном периоду (1981–1991), услед рестриктивне политике запошљавања земаља пријема, срећемо се са потпуном стагнацијом бројности спољних миграната нашег порекла. Након овог периода, следи међупописно раздобље (1991–2002), у којем раст бројчаног обима популације спољних миграната преко 50 процената достиже свој врхунац, поготово због двоструког увећања бројности у односу на Попис 1971. Разлоге за настанак тог миграционог бума треба, преваходно, тражити у детерминантном сплету неповољних политичких и ратних околности на простору бивше СФРЈ, укључујући економске санкције Савета безбедности УН и оружана дејства НАТО алијансе. У последњем међупописном периоду (2002–2011) долази до смањења бројности контингента спољних миграната, скоро за једну четвртину, у односу на кулминациони ниво из претходног пописа.

У периоду раних спољних миграција, три европске земље имале су изузетну привлачну моћ за мигранте са наших простора. По подацима Пописа 1971, само 1/5 спољних миграната пореклом из Србије није се определила за Немачку, Аустрију или Француску као земљу пријема, а и у Попису 2011. ове три земље су показивале своју снажну гравитациону моћ што се тиче наших миграната, јер је скоро половина њиховог укупног броја радила – боравила на територији ових држава. У групу привлачних страних дестинација за наше мигранте спада, свакако, и Швајцарска, која им је, почев од 1991. године, била знатно чешће земља пријема од Француске. У каснијим периодима спољних миграција све запаженију улогу као земље пријема имају Сједињене Америчке Државе, Канада и још неке европске и ваневропске земље. У овом контексту, приметна је и миграциона усмереност припадника неких националних мањина у Србији ка матичним државама њихових етничких заједница, а нарочито ка оним које су постале чланице Европске уније. Такође, видљиве су јасно и миграционе путање ка новоформираним државама на простору бивше Југославије, што упућује на закључак да су то путање које воде ка све већој етничкој хомогенизацији.

У постојећој литератури о процесу спољних миграција исказане су озбиљне и оправдане сумње у потпуност обухвата у досадашњим пописима не само лица на раду – боравку у иностранству већ и повратника са рада – боравка у иностранству. Осим тога, постоје и извесне методолошке разлике у дефиницијама ових контингената у појединим пописима које нарушавају упоредивост података, али је о томе већ било речи. Кључне разлике приметне су код оба мигрантска контингента. За разлику од свих претходних пописа, дефиницијом лица на раду – боравку у иностранству у Попису 2011, сем лица на раду и чланова породице који с њима бораве у иностранству, обухваћени су и студенти на школовању у страним земљама, као и лица која су се у време пописа налазила у иностранству из осталих разлога (стручно усавршавање, похађање средње школе, дуже лечење и слично). Појам повратника се у пописима 1981. и 1991. односио искључиво на лица која су се вратила са рада у иностранству, док су Пописом 2011, поред лица која су била на раду, обухваћена и лица која су се налазила у иностранству из неких других разлога (као чланови породице лица на раду, азиланти и други).

Упркос неупоредивости пописа 1981. и 1991. (између којих није било битне разлике у бројчаном обиму контингента повратника) са Пописом 2011. и великој временској дистанци последњег и претходних пописа, у Попису 2011. забележен је импресиван пораст броја повратника: од 63 до 64 хиљаде у ранијим пописима до 235 хиљада повратника регистрованих у Попису 2011. године. Тај број би био још импозантнији да из овог контингента није искључено 87 хиљада повратника из држава – бивших република СФРЈ.

Неоспорно, период од две деценије између пописа 1991. и 2011. повољно је утицао на повећање бројности повратника, али је, по нама, знатно више утицао на то чин пензионисања наших миграната који су били учесници раних миграционих токова према иностранству, и то, пре свега, према неким западноевропским земљама.

Спољни мигранти имају релативно висок удео у укупном становништву Србије (4,2%), и то је, после 2002. године (5,3%), највиши удео у низу пописа. Два региона (Београдски регион и Регион Војводине) имају релативне уделе испод вредности удела на републичком нивоу, а друга два (Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије) изнад те вредности. Убедљиво највиши

удео има Регион Јужне и Источне Србије (6,7%). На територији овог региона налази се неколико општина (Мало Црниће, Кучево и Жабари) из којих је скоро трећина становника на раду – боравку у иностранству. Овај регион карактерише и висока заступљеност спољних миграната из неурбаних, тј. „осталих“ насеља, с обзиром на то да скоро 3/4 спољних миграната из овог краја потиче из његових неградских насеља. Стога не треба да изненађује висок стадијум демографске девастације сеоских насеља у овом региону, мада ни друга рурална подручја у Србији нису била поштеђена од демографског пустошења.

Просечна дужина рада – боравка у иностранству, по Попису 2011, креће се близу 11 година, с тим што спољни мигранти пореклом из неурбаних насеља имају виши просек година рада – боравка у иностранству од миграната који су отишли у иностранство из градских насеља. Спољни мигранти из Региона Јужне и Источне Србије одликују се најдужим миграционим стажом, од скоро 12 година.

Иако су спољне миграције још увек у знаку бројчане доминације миграната који потичу из осталих насеља, почев од периода 1991–2001. приметан је нагли скок бројности миграната у градским срединама, тако да на међупописни период 2002–2011. отпада преко 60 процената од укупног броја спољних миграната из градских насеља. Том порасту је највише допринео Београдски регион, јер је од укупног броја миграната који је отишао у иностранство из овог региона чак 4/5 су били житељи његових градских насеља.

Дужина боравка у иностранству припадника појединих подскупова лица на раду – боравку у иностранству је, у приличној мери, неуједначена: лица на раду бораве преко 12 година; чланови породице 8,5 година; студенти преко четири године и остали око 15,5 година.

Ако се пође од дужине боравка наших миграната у појединим страним земљама, онда се Француска налази на првом месту, са 14 година просечне дужине рада – боравка. Иначе, од укупног броја миграната који се налазе у Француској чак трећина њих борави преко 20 година. Поред Француске, дужином боравка миграната из Србије истичу се још и: Швајцарска, Немачка, Аустрија, Аустралија, Шведска, Холандија, Канада, Велика Британија и САД.

Од укупног броја спољних миграната, пописаних 2011. у Србији, више од 1/5 их је рођено у страним државама, не рачунајући државе – бивше републике СФРЈ. У највећем броју случајева, мигранти рођени у иностранству најчешће остају да раде – бораве у држави рођења. Подударност државе рођења с државом рада – боравка креће се у интервалу од 85 до 97 процената. Тешко је поверовати да ће се рођени у иностранству масовније враћати у Србију, поготово они који су у време пописа радили – боравили у иностранству у којој су рођени.

Сумњу у евентуални повратак значајног броја наших миграната у Србију учвршћује и податак да их је 89 хиљада (28,4%) с двојним држављанством (Републике Србије и друге државе) или држављанством само неке стране државе. Очито је да су људи нашег порекла изложени асимилационим процесима широм света.

Етничке заједнице у Србији битно се разликују по интензитету одласка својих припадника на рад – боравак у стране земље. Релативни удели спољних миграната одређене етничке припадности у укупном броју припадника исте етничке заједнице показују велики нумерички распон: од удела Буњеваца (0,8%) до удела Влаха (чак 17,9%). Поред Влаха, натпросечну релативну заступљеност у

спољним миграцијама има још пет етничких заједница: Бошњаци (са 13,5%), Румуни (са 9,0%), Албанци (са 7,4%) и Роми (са 6,4%). Ове етничке заједнице могу се поделити на две групе: на демографски младе етничке заједнице (Бошњаци/Муслимани, Албанци и Роми) и демографски старе етничке заједнице (Власи и Румуни).

Просечна старост миграната је, очекивано, знатно нижа од просечне старости сталног становништва (34,2 према 42,2 године).

Образовни састав лица на раду – боравку у иностранству је у протеклих 40 година значајно побољшан: скоро за девет пута је повећан број најобразованијих (с вишом и високом школом), а за скоро шест пута је смањена бројност нешколованих (без школе и с непотпуном основном школом). Међу нешколованим спољним мигрантима видно се истичу, по резултатима Пописа 2011, Роми, Албанци, Власи, Румуни, па и Буњевци и Срби, са најнижим уделом (око 5 процената) оних који нису завршили ни основну школу. Међу факултетски образованим спољним мигрантима висином својих релативних удела посебно се издвајају: Југословени, Црногорци, Мађари, Бугари, Македонци, Хрвати, Словаци, Срби и Русини.

Селективност процеса спољних миграција нарочито се огледа у старосно-полном саставу корпуса спољних миграната. Док је у сталном становништву Србије доминантна заступљеност женског становништва, дотле је међу спољним мигрантима бројчана претежност мушкараца још убедљивија (114,5 мушкараца на 100 жена). Поређење старосне структуре миграната и сталног становништва по великим старосним групама показује упадљиву квантитативну диспропорционалност: у контингенту спољних миграната већа је заступљеност „омладине“ (0–19) и „млађег средовечног становништва“ (20–39) него код сталног становништва, док је, обратно, у склопу сталног становништва већа заступљеност „старијег средовечног становништва“ (40–59) и нарочито „старог становништва“ (60 и више год.).

Дистрибуција факултетски образованих спољних миграната по државама рада – боравка истиче неколико дестинација по заступљености наших миграната. Сједињене Америчке Државе предњаче висином релативног удела наших миграната са факултетским образовањем (16%), а још више уделом магистара (22%) и доктора наука (32%). Запаженим релативним уделима спољних миграната из Србије који су стекли звање магистра или доктора наука истичу се још и: Немачка, Велика Британија и Канада. Иначе, две ваневропске земље (САД и Канада) и две европске земље (Немачка и Велика Британија) апсорбовале су 58 одсто доктора наука и 45 одсто магистара из редова наших спољних миграната.

Од 12 хиљада студената на школовању у иностранству далеко највише их има у Сједињеним Америчким Државама (16%), где похађају неки факултет или се налазе на докторским студијама. Поред САД, које привлаче чак 21% наших миграната на докторским студијама, и Немачка има висок проценат оних који се у њој налазе на докторским академским студијама (13%).

Нема сумње да све масовнији одлазак из земље младих и високообразованих људи представља ненадокнадив економски, демографски и интелектуални губитак за Србију и њену будућност.

Сасвим је логичан податак што је међу спољним мигрантима био већи број активних од неактивних (57% према 43%) и што је међу активнима убедљиво највише било оних који су у време пописа активно обављали неко занимање (чак 96%).

Посебну пажњу заслужују неке радикалне промене у професионалној структури контингента спољних миграната које су се збиле у току четири деценије. По резултатима Пописа 1971. године, 48 одсто лица на раду у иностранству чинила је група „пољопривредника и сродних радника“, да би се учинак те професионалне категорије, до Пописа 2011, свео на занемарљивих 0,6 одсто. У том периоду, група „стручњака и уметника“ је од релативног удела од 5 одсто (1971) доспела до удела од 9 одсто (2011).

Подаци Пописа 2011. показују да су спољни мигранти, у улози издржавалаца лица у земљи, најчешће пружали материјалну помоћ „омладини“ и „млађем средовечном становништву“, што је нарочито било изражено код Београдског региона. Што се тиче најстаријих издржаваних лица (60 и више год.), њихов највећи удео је у Региону Јужне и Источне Србије, а најмањи у Београдском региону. Код градских насеља виши су удели издржаване „омладине“ и „млађег средовечног становништва“, док су код осталих насеља, обратно, виши удели издржаваног „старијег средовечног становништва“ и „старијих“ (60 и више год.). Издржавана женска лица од лица на раду у иностранству заступљенија су у свим старосним групама, изузев у групи „омладина“ (0–19).

Међу повратницима са рада – боравка у иностранству мушкарци су заступљенији у оба типа насеља, што је природно с обзиром на старосни састав спољно-мигрантске популације. Такође, природно је и то што је учешће радно способних лица веће међу спољним мигрантима, а старих међу повратницима. Спољни мигранти су одлазили у иностранство претежно из осталих насеља, а повратници су давали предност градским насељима, по свом повратку у земљу. Међу повратницима је висок проценат неактивних лица, пре свега због високог удела пензионера, који чине 2/3 неактивних лица.

Од укупног броја домаћинстава у Србији, више од једне десетине домаћинстава има у свом саставу бар једног спољног мигранта или повратника. Ова домаћинства су бројнија у градским насељима (58%), а најзаступљенија су у Београдском региону (85%) и Региону Војводине (61%). Просечна старост чланова домаћинстава са спољним мигрантима и повратницима је виша за две и по године од чланова домаћинстава без спољних миграната и повратника у свом саставу. У домаћинствима у Региону Јужне и Источне Србије, која у свом саставу имају спољне мигранте и повратнике, просечна старост чланова досеже скоро до 48 година. Домаћинства са спољним мигрантима и повратницима располажу већом просечном површином за 5 м² од домаћинстава у чијем саставу нема ни садашњих ни бивших спољних миграната.

Иако синергистичко дејство спољних и унутрашњих миграционих токова представља велику демографску „рак-рану“ Србије, која је у вишедеценијском континуитету разједала њено популационо ткиво, феномен спољних миграција није, нажалост, био у центру пажње политичких кругова, ако изузмемо спорадичне ламентације о „белој куги“ које се могу чути у парламентарним дебатама. У социјалистичком периоду, 70-их и 80-их година 20. века, када је овом феномену тобож била поклањана пажња, званична политика је спољне мигранте, који су били жртва њене промашене привредне реформе, тврдокорно проглашавала „својим“ грађанима, односно сталним становницима Србије који се, ето, само „привремено“ налазе ван домовине. На трагу те политике, статистика је, све до Пописа 2002. године, спољне мигранте, без обзира на дужину њиховог боравка у иностранству, укључивала у укупно, односно стално становништво земље. У ствари, испод те идеолошке обланде крио се хладан

рачунцијски дух, јер тадашњи политички естаблишмент и представници домаћих банака нису у њима видели људе који одлазе у туђину „трбухом за крухом“, него врло профитабилан извозни „артикал“ и персонификацију девизних дознака, иначе веома битних за платни биланс земље. С друге стране, нису ни сви мигранти били очајници који су из тешке економске нужде кренули пут иностранства; многи од њих напустили су посао у земљи и своја пољопривредна имања да би остварили веће зараде, те да би купили кола, изградили викендице, породичне куће и стекли друга материјална добра.

Пре скоро 30 година постављено је једно круцијално питање: „Да ли преовлађују позитивни или негативни ефекти спољних миграција из Југославије?“ (Ленев, 1984). После протока толико година, ред је дати суд о томе, без претензија да је то право и објективно сагледавање ове врло комплексне проблематике.

Сигурно да је било позитивних ефеката, пре свега на плану стицања нових технолошких знања и радних навика, као и на плану побољшања материјалног положаја породица у земљи, што је нарочито дошло до изражаја у периоду санкција Савета безбедности УН и незапамћене инфлације у земљи. У позитивне ефекте треба, свакако, убројити и побољшање платног биланса земље, захваљујући девизним дознакама наших гастарбајтера. Осим тога, многим младим стручњацима је одлазак у развијене земље пружио прилику за стицање вишег нивоа стручног образовања, као и за међународну научну репутацију. Данас, када је у земљи запошљавање младих и талентованих људи ометено партократском праксом запошљавања, онда им је једино иностранство преостало као спасоносни излаз из постојеће ситуације. Могућност запошљавања у иностранству може се сматрати позитивним ефектом са становишта индивидуалних интереса младих високообразованих људи без посла у земљи, али је та могућност погубна за српско друштво у целини, које, на тај начин, постепено губи своју интелектуалну и демографску снагу. Међутим, само један једини неповољан ефекат има већу специфичну тежину од свих позитивних ефеката, а то је: негативан демографски ефекат, који остављају за собом разорни унутрашњи и спољни миграциони процеси. Зар треба ишта више рећи о томе када су у актуелној демографској литератури најзаступљенији термини и њихове комбинације типа: „депопулација“, „девастација руралних и пограничних подручја“, „стадијум дубоке демографске старости“, „негативан природни прираштај“, „старачка домаћинства“, „недовољно рађање“, „демографско гашење села“, „мањак деце“, „висок морталитет“, „пад пољопривредног становништва и процес његове сенилизације и феминизације“, и тако у недоглед?!

Србија је у отоманским временима принудно давала „данак у крви“, а од средине 60-их година прошлог века, па све до данас, добровољно даје тај „данак“ развијеним земљама широм света, које су либералном имиграционом политиком решавале не само поремећаје на тржишту радне снаге већ и своје демографске проблеме. Србија, нажалост, нема данас економску снагу којом би обезбедила запошљавање радно способних и, пре свега, младих људи, а да не говоримо о могућности за вођење неке либералне имиграционе политике у ситуацији масовне незапослености домицилног становништва. С обзиром на то да је већ давно пређен зенит стихијске апсорпције „биолошких ресурса“ са сеоских подручја, а све масовнији „одлив мозга“ из градских средина, Србија мора да уложи максималан напор како би што пре, запошљавањем и другим подстицајним мерама, био заустављен одлазак младих у иностранство, који је све чешће пут без повратка.

Литература и извори

БАУЧИЋ, Иво (1973). „Радници у иноземству према попису становништва Југославије 1971“. Загреб: Институт за географију Свеучилишта у Загребу.

БАУЧИЋ, Иво (1984). „Југословенски грађани на привременом раду и боравку у иностранству“. Београд: Југословенски преглед год. XXVIII, бр. 10.

БАУЧИЋ, Иво (1985). „Актуелна питања југословенских грађана на раду у иноземству“. Загреб: Институт за географију Свеучилишта у Загребу.

ЛАЋЕВИЋ, Петар и Владимир Станковић (2004). „Избеглички корпус у Србији према подацима пописа становништва 2002“. Београд: Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе.

LIVI VASSI, Massimo (јул–децембар 1972 / јануар–јун 1973). „Популациона политика у западној Европи“. Становништво. Београд: Центар за демографска истраживања Института друштвених наука.

МАРКОВИЋ, Никола (1974). „Пораст становништва у периоду 1961–1971, односно одлазак на привремени рад у иностранство и неки индикатори економске развијености општина“. Београд: Савезни завод за статистику.

ПЕНЕВ, Горан. „Лица на привременом раду у иностранству“. Становништво и домаћинства СР Србије према попису 1981. Београд: Републички завод за статистику СР Србије, 1984, стр. 140–145.

ПРЕДОЈЕВИЋ, Јелена. „Миграција високообразованих кадрова и научника“. Развитак становништва Србије 1991–1997. Уредник Мирјана Рашевић. Београд: Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, 1999, стр. 109–125.

РАДИВОЈЕВИЋ, Биљана. „Пољопривредно становништво““. Становништво и домаћинства Србије према попису 2002. године. Уредник Горан Пенев. Београд: Републички завод за статистику Србије, Центар за демографска истраживања Института друштвених наука и Друштво демографа Србије, 2006, стр. 241–249.

РАДИЧЕВИЋ, Ненад. „После пољских водоинсталатера у Лондон стижу бугарски зидари“. Београд: „Политика“, 23.12.2013, стр. 1 и 3.

РЗС (1991). „Упутство за пописиваче“. Београд: Републички завод за статистику Србије.

РЗС (2001). „Упутство за пописиваче“. Београд: Републички завод за статистику Србије.

РЗС (2011). „Методолошко упутство за организаторе, инструкторе и друге учеснике у попису“. Београд: Републички завод за статистику.

СЕНТИЋ, Милица (1971). „Наши грађани на привременом раду у иностранству“. Становништво, бр. 1–2. Београд: Центар за демографска истраживања Института друштвених наука.

СЗС (1981). „Стручно – методолошко упутство за организовање и спровођење пописа“. Београд: Савезни завод за статистику.

СТАНКОВИЋ, Владимир (1985). „Друштвено-економски узроци и особености процеса спољне радне миграције југословенског становништва“, рад достављен организатору Југословенског симпозијума о миграцијама, одржаном 1985. године у Струги, међутим није штампан зборник са овог скупа.

СТАНКОВИЋ, Владимир, Лађевић, Петар (2004). „Етнички мозаик Србије – према подацима пописа становништва 2002“. Београд: Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе.

СТЕВАНОВИЋ, Радослав (1995). „Миграције становништва Југославије“. Становништво и домаћинства СР Југославије према попису 1991. Уредник Светлана Радовановић. Београд: Савезни завод за статистику и Центар за демографска истраживања Института друштвених наука.

СТЕВАНОВИЋ, Радослав. „Спољне миграције“. Развитак становништва Србије 1950–1991. Руководилац студије Мирјана Рашевић. Београд: Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, 1995, стр. 99–102.

СТЕВАНОВИЋ, Радослав. „Грађани Србије на раду – боравку у иностранству“. Становништво и домаћинства Србије према попису 2002 године. Уредник Горан Пенев. Београд: Републички завод за статистику Србије, Центар за демографска истраживања Института друштвених наука и Друштво демографа Србије, 2006, стр. 96–101.

Посебну обраду табела и израду картограма и графикона, потребних за израду студије, реализовао је Републички завод за статистику.

Прилог табела

Табела 1.1. Релативни удели лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву општине и других територијалних јединица, Попис 2011.

Регион Област Град – општина	Укупно становништво (са лицима у иностранству)	Лица у иностранству	Удео (у %)
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	7470798	313411	4,20
СРБИЈА – СЕВЕР	3677634	98120	2,67
Београдски регион	1703204	47792	2,81
Београдска област (Град Београд)	1703204	47792	2,81
Барајево	27956	898	3,21
Вождовац	162052	4171	2,57
Врачар	59112	3006	5,09
Гроцка	87358	3693	4,23
Звездара	155645	4234	2,72
Земун	171543	3821	2,23
Лазаревац	59510	959	1,61
Младеновац	54392	1483	2,73
Нови Београд	220570	6590	2,99
Обреновац	74219	1934	2,61
Палилула	177042	3848	2,17
Раковица	110861	2449	2,21
Савски венац	40808	1807	4,43
Сопот	21238	911	4,29
Стари град	50860	2549	5,01
Чукарица	185554	4679	2,52
Сурчин	44484	760	1,71
Регион Војводине	1974430	50328	2,55
Западнобачка област	191894	4712	2,46
Апатин	29808	1118	3,75
Кула	43983	1030	2,34
Оџаци	30882	828	2,68
Сомбор	87221	1736	1,99
Јужнобанатска област	303145	10506	3,47
Алибунар	21069	1025	4,86
Бела Црква	18675	1425	7,63
Вршац	54098	2388	4,41
Ковачица	25887	674	2,60
Ковин	35358	1783	5,04
Опово	10618	195	1,84
Панчево	125730	2604	2,07
Пландиште	11710	412	3,52
Јужнобачка област	626161	12840	2,05
Бач	15198	1103	7,26
Бачка Паланка	56416	1049	1,86
Бачки Петровац	14147	814	5,75
Беоцин	15988	317	1,98
Бечеј	37811	588	1,56
Жабалъ	26449	408	1,54
Нови Сад	312669	5649	1,81
Србобран	16516	237	1,43
Сремски Карловци	8920	198	2,22
Темерин	28843	651	2,26
Тител	15982	364	2,28
Врбас	42639	627	1,47
Петроварадин	34583	835	2,41

Табела 1.1. Релативни удели лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву општине и других територијалних јединица, Попис 2011. (наставкак)

Регион Област Град – општина	Укупно становништво (са лицима у иностранству)	Лица у иностранству	Удео (у %)
Севернобанатска област	150647	3744	2,49
Ада	17539	680	3,88
Кањижа	25927	873	3,37
Киkinда	60276	927	1,54
Нови Кнежевац	11470	270	2,35
Сента	23883	801	3,35
Чока	11552	193	1,67
Севернобачка област	190739	5007	2,63
Бачка Топола	33940	808	2,38
Мали Иђош	12302	363	2,95
Суботица	144497	3836	2,65
Средњобанатска област	191601	4510	2,35
Житиште	17265	483	2,80
Зрењанин	125901	2901	2,30
Нова Црња	10385	134	1,29
Нови Бечеј	24400	569	2,33
Сечањ	13650	423	3,10
Сремска област	320243	9009	2,81
Инђија	48658	1367	2,81
Ириг	11028	182	1,65
Пећинци	19900	224	1,13
Рума	55622	1425	2,56
Сремска Митровица	82419	2801	3,40
Стара Пазова	67340	1716	2,55
Шид	35276	1294	3,67
СРБИЈА – ЈУГ	3793164	215291	5,68
Регион Шумадије и Западне Србије	2126087	104405	4,91
Златиборска област	297225	12584	4,23
Ариље	18938	174	0,92
Бајина Башта	26493	590	2,23
Косјерић	12241	165	1,35
Нова Варош	16873	290	1,72
Пожега	29941	345	1,15
Прибој	29253	2448	8,37
Пријеполје	40990	4560	11,12
Сјеница	28650	2751	9,60
Ужице	79026	1162	1,47
Чајетина	14820	99	0,67
Колубарска област	178705	4599	2,57
Ваљево	92825	2702	2,91
Лајковац	15686	232	1,48
Љиг	12933	199	1,54
Мионица	14541	232	1,60
Осечина	12754	238	1,87
Уб	29966	996	3,32
Мачванска област	312752	15328	4,90
Богатић	30239	1481	4,90
Владимирци	18591	1274	6,85
Коцељева	14138	1062	7,51
Крупань	17651	417	2,36
Лозница	84340	5489	6,51
Љубовија	14718	376	2,55
Мали Зворник	13002	646	4,97
Шабац	120073	4583	3,82

Табела 1.1. Релативни удели лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву општине и других територијалних јединица, Попис 2011. (наставак)

Регион Област <i>Град – општина</i>	Укупно становништво (са лицима у иностранству)	Лица у иностранству	Удео (у %)
Моравичка област	215436	3190	1,48
Горњи Милановац	45036	700	1,55
Ивањица	32156	220	0,68
Лучани	21172	305	1,44
Чачак	117072	1965	1,68
Поморавска област	240792	27468	11,41
Деспотовац	28905	5840	20,20
Параћин	58288	4250	7,29
Рековац	12017	1036	8,62
Јагодина	75785	4185	5,52
Свилајнац	30165	6913	22,92
Ђуприја	35632	5244	14,72
Расинска област	252705	11769	4,66
Александровац	28318	1921	6,78
Брус	16818	532	3,16
Варварин	20202	2456	12,16
Крушевац	132313	4079	3,08
Трстеник	45259	2430	5,37
Ћићевац	9795	351	3,58
Рашка област	326220	19696	6,04
Врњачка Бања	28206	778	2,76
Краљево	128898	3776	2,93
Нови Пазар	109111	9925	9,10
Рашка	25313	669	2,64
Тутин	34692	4548	13,11
Шумадијска област	302252	9771	3,23
Аранђеловац	47440	1314	2,77
Баточина	12534	805	6,42
Кнић	14373	175	1,22
Крагујевац	183876	4938	2,69
Рача	12280	805	6,56
Топола	23391	1161	4,96
Лапово	8358	573	6,86
Регион Јужне и Источне Србије	1667077	110886	6,65
Борска област	145677	21644	14,86
Бор	49520	1018	2,06
Кладово	27101	6746	24,89
Мајданпек	19666	1117	5,68
Неготин	49390	12763	25,84
Браничевска област	228301	47119	20,64
Велико Градиште	23298	5839	25,06
Голубац	10295	2007	19,49
Жабари	15920	4933	30,99
Жагубица	15254	2847	18,66
Кучево	22228	6824	30,70
Мало Црниће	16766	5519	32,92
Петровац на Млави	41138	10386	25,25
Пожаревац	68925	7871	11,42
Костолац	14477	893	6,17
Зајечарска област	124669	5123	4,11
Бољевац	14339	1396	9,74
Зајечар	61761	2507	4,06
Књажевац	31907	504	1,58
Сокобања	16662	716	4,30

Табела 1.1. Релативни удели лица на раду – боравку у иностранству у укупном становништву општине и других територијалних јединица, Попис 2011. (наставка)

Регион Област Град – општина	Укупно становништво (са лицима у иностранству)	Лица у иностранству	Удео (у %)
Јабланичка област	222104	6801	3,06
Бојник	11205	148	1,32
Власотинце	30303	590	1,95
Лебане	22603	726	3,21
Лесковац	148334	4691	3,16
Медвеђа	7971	617	7,74
Црна Трава	1688	29	1,72
Нишавска област	384581	9111	2,37
Алексинач	53356	1698	3,18
Гаџин Хан	8443	72	0,85
Дољевац	19088	680	3,56
Мерошина	14281	350	2,45
Ражањ	9432	309	3,28
Сврљиг	14522	299	2,06
Нишка Бања	14961	329	2,20
Пантелеј	54253	868	1,60
Црвени крст	33223	996	3,00
Палилула	75134	1458	1,94
Медијана	87888	2052	2,33
Пиротска област	93611	1394	1,49
Бабушница	12380	133	1,07
Бела Паланка	12167	45	0,37
Димитровград	10316	281	2,72
Пирот	58748	935	1,59
Подунавска област	212409	14023	6,60
Велика Плана	45542	4920	10,80
Смедерево	114607	6930	6,05
Смедеревска Паланка	52260	2173	4,16
Пчињска област	162709	4237	2,60
Босилеград	8317	369	4,44
Бујановац	18392	368	2,00
Владичин Хан	21531	766	3,56
Врање	75332	1519	2,02
Прешево	3233	167	5,17
Сурдулица	20966	760	3,62
Трговиште	5108	24	0,47
Врањска Бања	9830	264	2,69
Топличка област	93016	1434	1,54
Блаце	12082	343	2,84
Житорађа	16475	126	0,76
Куршумлија	19400	207	1,07
Прокупље	45059	758	1,68
Регион Косово и Метохија	...	...	...

Табела 1.2. Лица на раду – боравку у иностранству према дужини боравка и полу,

	Укупно			На раду			Чланови породице		
	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	313411	167322	146089	166390	100067	66323	114060	51673	62387
0–4 год.	132534	72463	60071	61435	39736	21699	52818	24201	28617
5–9	42487	22219	20268	19756	11704	8052	19407	8945	10462
10–14	40432	21192	19240	21702	12650	9052	16896	7702	9194
15–19	28776	15064	13712	16372	9411	6961	11175	5078	6097
20–24	30297	16346	13951	22118	12744	9374	6525	2779	3746
25–29	9619	4950	4669	7137	3896	3241	1905	786	1119
30 и више год.	29266	15088	14178	17870	9926	7944	5334	2182	3152
СРБИЈА – СЕВЕР	98120	52414	45706	53480	32421	21059	28280	12386	15894
0–4 год.	44992	24675	20317	22146	14418	7728	12751	5647	7104
5–9	14314	7297	7017	7241	4157	3084	5031	2187	2844
10–14	12820	6618	6202	7435	4224	3211	4404	1942	2462
15–19	8630	4557	4073	5265	3041	2224	2812	1276	1536
20–24	7615	4223	3392	5422	3265	2157	1615	664	951
25–29	2081	1069	1012	1436	797	639	480	198	282
30 и више год.	7668	3975	3693	4535	2519	2016	1187	472	715
Београдски регион	47792	25157	22635	25279	15098	10181	14621	6396	8225
0–4 год.	20883	11161	9722	9560	6119	3441	6392	2828	3564
5–9	7303	3692	3611	3625	2053	1572	2647	1149	1498
10–14	7105	3663	3442	4116	2337	1779	2454	1072	1382
15–19	4806	2533	2273	2903	1663	1240	1581	723	858
20–24	3711	2044	1667	2589	1550	1039	848	346	502
25–29	988	513	475	689	389	300	229	93	136
30 и више год.	2996	1551	1445	1797	987	810	470	185	285
Регион Војводине	50328	27257	23071	28201	17323	10878	13659	5990	7669
0–4 год.	24109	13514	10595	12586	8299	4287	6359	2819	3540
5–9	7011	3605	3406	3616	2104	1512	2384	1038	1346
10–14	5715	2955	2760	3319	1887	1432	1950	870	1080
15–19	3824	2024	1800	2362	1378	984	1231	553	678
20–24	3904	2179	1725	2833	1715	1118	767	318	449
25–29	1093	556	537	747	408	339	251	105	146
30 и више год.	4672	2424	2248	2738	1532	1206	717	287	430
СРБИЈА – ЈУГ	215291	114908	100383	112910	67646	45264	85780	39287	46493
0–4 год.	87542	47788	39754	39289	25318	13971	40067	18554	21513
5–9	28173	14922	13251	12515	7547	4968	14376	6758	7618
10–14	27612	14574	13038	14267	8426	5841	12492	5760	6732
15–19	20146	10507	9639	11107	6370	4737	8363	3802	4561
20–24	22682	12123	10559	16696	9479	7217	4910	2115	2795
25–29	7538	3881	3657	5701	3099	2602	1425	588	837
30 и више год.	21598	11113	10485	13335	7407	5928	4147	1710	2437
Регион Јужне и Источне Србије	110886	58134	52752	59772	34226	25546	42800	20034	22766
0–4 год.	42645	22736	19909	19965	12064	7901	19076	8990	10086
5–9	14751	7776	6975	6800	3938	2862	7406	3576	3830
10–14	14226	7379	6847	7495	4250	3245	6317	2941	3376
15–19	10102	5173	4929	5723	3123	2600	4078	1912	2166
20–24	12788	6711	6077	9520	5233	4287	2661	1185	1476
25–29	4073	2092	1981	3051	1640	1411	771	340	431
30 и више год.	12301	6267	6034	7218	3978	3240	2491	1090	1401
Регион Шумадије и Западне Србије	104405	56774	47631	53138	33420	19718	42980	19253	23727
0–4 год.	44897	25052	19845	19324	13254	6070	20991	9564	11427
5–9	13422	7146	6276	5715	3609	2106	6970	3182	3788
10–14	13386	7195	6191	6772	4176	2596	6175	2819	3356
15–19	10044	5334	4710	5384	3247	2137	4285	1890	2395
20–24	9894	5412	4482	7176	4246	2930	2249	930	1319
25–29	3465	1789	1676	2650	1459	1191	654	248	406
30 и више год.	9297	4846	4451	6117	3429	2688	1656	620	1036
Регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...	...	...	...	...

по регионима, Попис 2011.

Студенти			Остали			
С	М	Ж	С	М	Ж	
12092	5670	6422	20869	9912	10957	РЕПУБЛИКА СРБИЈА
8810	4088	4722	9471	4438	5033	0–4 год.
2047	992	1055	1277	578	699	5–9
537	243	294	1297	597	700	10–14
323	155	168	906	420	486	15–19
287	148	139	1367	675	692	20–24
58	28	30	519	240	279	25–29
30	16	14	6032	2964	3068	30 и више год.
7551	3507	4044	8809	4100	4709	СРБИЈА – СЕВЕР
5510	2523	2987	4585	2087	2498	0–4 год.
1343	652	691	699	301	398	5–9
340	151	189	641	301	340	10–14
185	86	99	368	154	214	15–19
133	76	57	445	218	227	20–24
23	9	14	142	65	77	25–29
17	10	7	1929	974	955	30 и више год.
3847	1795	2052	4045	1868	2177	Београдски регион
2759	1251	1508	2172	963	1209	0–4 год.
656	325	331	375	165	210	5–9
204	97	107	331	157	174	10–14
127	64	63	195	83	112	15–19
81	47	34	193	101	92	20–24
14	8	6	56	23	33	25–29
6	3	3	723	376	347	30 и више год.
3704	1712	1992	4764	2232	2532	Регион Војводине
2751	1272	1479	2413	1124	1289	0–4 год.
687	327	360	324	136	188	5–9
136	54	82	310	144	166	10–14
58	22	36	173	71	102	15–19
52	29	23	252	117	135	20–24
9	1	8	86	42	44	25–29
11	7	4	1206	598	608	30 и више год.
4541	2163	2378	12060	5812	6248	СРБИЈА – ЈУГ
3300	1565	1735	4886	2351	2535	0–4 год.
704	340	364	578	277	301	5–9
197	92	105	656	296	360	10–14
138	69	69	538	266	272	15–19
154	72	82	922	457	465	20–24
35	19	16	377	175	202	25–29
13	6	7	4103	1990	2113	30 и више год.
1848	878	970	6466	2996	3470	Регион Јужне и Источне Србије
1322	632	690	2282	1050	1232	0–4 год.
285	136	149	260	126	134	5–9
99	45	54	315	143	172	10–14
49	23	26	252	115	137	15–19
72	31	41	535	262	273	20–24
13	6	7	238	106	132	25–29
8	5	3	2584	1194	1390	30 и више год.
2693	1285	1408	5594	2816	2778	Регион Шумадије и Западне Србије
1978	933	1045	2604	1301	1303	0–4 год.
419	204	215	318	151	167	5–9
98	47	51	341	153	188	10–14
89	46	43	286	151	135	15–19
82	41	41	387	195	192	20–24
22	13	9	139	69	70	25–29
5	1	4	1519	796	723	30 и више год.
...	...	...	...	...	...	Регион Косово и Метохија

Табела 1.2. Лица на раду – боравку у иностранству према дужини боравка и полу,

	Укупно			На раду			Чланови породице		
	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	100,0	100,0	100,0	53,1	59,8	45,4	36,4	30,9	42,7
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	46,4	54,8	36,1	39,9	33,4	47,6
5–9	100,0	100,0	100,0	46,5	52,7	39,7	45,7	40,3	51,6
10–14	100,0	100,0	100,0	53,7	59,7	47,0	41,8	36,3	47,8
15–19	100,0	100,0	100,0	56,9	62,5	50,8	38,8	33,7	44,5
20–24	100,0	100,0	100,0	73,0	78,0	67,2	21,5	17,0	26,9
25–29	100,0	100,0	100,0	74,2	78,7	69,4	19,8	15,9	24,0
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	61,1	65,8	56,0	18,2	14,5	22,2
СРБИЈА – СЕВЕР	100,0	100,0	100,0	54,5	61,9	46,1	28,8	23,6	34,8
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	49,2	58,4	38,0	28,3	22,9	35,0
5–9	100,0	100,0	100,0	50,6	57,0	44,0	35,1	30,0	40,5
10–14	100,0	100,0	100,0	58,0	63,8	51,8	34,4	29,3	39,7
15–19	100,0	100,0	100,0	61,0	66,7	54,6	32,6	28,0	37,7
20–24	100,0	100,0	100,0	71,2	77,3	63,6	21,2	15,7	28,0
25–29	100,0	100,0	100,0	69,0	74,6	63,1	23,1	18,5	27,9
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	59,1	63,4	54,6	15,5	11,9	19,4
Београдски регион	100,0	100,0	100,0	52,9	60,0	45,0	30,6	25,4	36,3
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	45,8	54,8	35,4	30,6	25,3	36,7
5–9	100,0	100,0	100,0	49,6	55,6	43,5	36,2	31,1	41,5
10–14	100,0	100,0	100,0	57,9	63,8	51,7	34,5	29,3	40,2
15–19	100,0	100,0	100,0	60,4	65,7	54,6	32,9	28,5	37,7
20–24	100,0	100,0	100,0	69,8	75,8	62,3	22,9	16,9	30,1
25–29	100,0	100,0	100,0	69,7	75,8	63,2	23,2	18,1	28,6
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	60,0	63,6	56,1	15,7	11,9	19,7
Регион Војводине	100,0	100,0	100,0	56,0	63,6	47,2	27,1	22,0	33,2
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	52,2	61,4	40,5	26,4	20,9	33,4
5–9	100,0	100,0	100,0	51,6	58,4	44,4	34,0	28,8	39,5
10–14	100,0	100,0	100,0	58,1	63,9	51,9	34,1	29,4	39,1
15–19	100,0	100,0	100,0	61,8	68,1	54,7	32,2	27,3	37,7
20–24	100,0	100,0	100,0	72,6	78,7	64,8	19,6	14,6	26,0
25–29	100,0	100,0	100,0	68,3	73,4	63,1	23,0	18,9	27,2
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	58,6	63,2	53,6	15,3	11,8	19,1
СРБИЈА – ЈУГ	100,0	100,0	100,0	52,4	58,9	45,1	39,8	34,2	46,3
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	44,9	53,0	35,1	45,8	38,8	54,1
5–9	100,0	100,0	100,0	44,4	50,6	37,5	51,0	45,3	57,5
10–14	100,0	100,0	100,0	51,7	57,8	44,8	45,2	39,5	51,6
15–19	100,0	100,0	100,0	55,1	60,6	49,1	41,5	36,2	47,3
20–24	100,0	100,0	100,0	73,6	78,2	68,3	21,6	17,4	26,5
25–29	100,0	100,0	100,0	75,6	79,9	71,2	18,9	15,2	22,9
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	61,7	66,7	56,5	19,2	15,4	23,2
Регион Јужне и Источне Србије	100,0	100,0	100,0	53,9	58,9	48,4	38,6	34,5	43,2
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	46,8	53,1	39,7	44,7	39,5	50,7
5–9	100,0	100,0	100,0	46,1	50,6	41,0	50,2	46,0	54,9
10–14	100,0	100,0	100,0	52,7	57,6	47,4	44,4	39,9	49,3
15–19	100,0	100,0	100,0	56,7	60,4	52,7	40,4	37,0	43,9
20–24	100,0	100,0	100,0	74,4	78,0	70,5	20,8	17,7	24,3
25–29	100,0	100,0	100,0	74,9	78,4	71,2	18,9	16,3	21,8
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	58,7	63,5	53,7	20,3	17,4	23,2
Регион Шумадије и Западне Србије	100,0	100,0	100,0	50,9	58,9	41,4	41,2	33,9	49,8
0–4 год.	100,0	100,0	100,0	43,0	52,9	30,6	46,8	38,2	57,6
5–9	100,0	100,0	100,0	42,6	50,5	33,6	51,9	44,5	60,4
10–14	100,0	100,0	100,0	50,6	58,0	41,9	46,1	39,2	54,2
15–19	100,0	100,0	100,0	53,6	60,9	45,4	42,7	35,4	50,8
20–24	100,0	100,0	100,0	72,5	78,5	65,4	22,7	17,2	29,4
25–29	100,0	100,0	100,0	76,5	81,6	71,1	18,9	13,9	24,2
30 и више год.	100,0	100,0	100,0	65,8	70,8	60,4	17,8	12,8	23,3
Регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...	...	...	...	...

по регионима, Попис 2011. (%)

Студенти			Остали			
С	М	Ж	С	М	Ж	
3,9	3,4	4,4	6,7	5,9	7,5	РЕПУБЛИКА СРБИЈА
6,6	5,6	7,9	7,1	6,1	8,4	0–4 год.
4,8	4,5	5,2	3,0	2,6	3,4	5–9
1,3	1,1	1,5	3,2	2,8	3,6	10–14
1,1	1,0	1,2	3,1	2,8	3,5	15–19
0,9	0,9	1,0	4,5	4,1	5,0	20–24
0,6	0,6	0,6	5,4	4,8	6,0	25–29
0,1	0,1	0,1	20,6	19,6	21,6	30 и више год.
7,7	6,7	8,8	9,0	7,8	10,3	СРБИЈА – СЕВЕР
12,2	10,2	14,7	10,2	8,5	12,3	0–4 год.
9,4	8,9	9,8	4,9	4,1	5,7	5–9
2,7	2,3	3,0	5,0	4,5	5,5	10–14
2,1	1,9	2,4	4,3	3,4	5,3	15–19
1,7	1,8	1,7	5,8	5,2	6,7	20–24
1,1	0,8	1,4	6,8	6,1	7,6	25–29
0,2	0,3	0,2	25,2	24,5	25,9	30 и више год.
8,0	7,1	9,1	8,5	7,4	9,6	Београдски регион
13,2	11,2	15,5	10,4	8,6	12,4	0–4 год.
9,0	8,8	9,2	5,1	4,5	5,8	5–9
2,9	2,6	3,1	4,7	4,3	5,1	10–14
2,6	2,5	2,8	4,1	3,3	4,9	15–19
2,2	2,3	2,0	5,2	4,9	5,5	20–24
1,4	1,6	1,3	5,7	4,5	6,9	25–29
0,2	0,2	0,2	24,1	24,2	24,0	30 и више год.
7,4	6,3	8,6	9,5	8,2	11,0	Регион Војводине
11,4	9,4	14,0	10,0	8,3	12,2	0–4 год.
9,8	9,1	10,6	4,6	3,8	5,5	5–9
2,4	1,8	3,0	5,4	4,9	6,0	10–14
1,5	1,1	2,0	4,5	3,5	5,7	15–19
1,3	1,3	1,3	6,5	5,4	7,8	20–24
0,8	0,2	1,5	7,9	7,6	8,2	25–29
0,2	0,3	0,2	25,8	24,7	27,0	30 и више год.
2,1	1,9	2,4	5,6	5,1	6,2	СРБИЈА – ЈУГ
3,8	3,3	4,4	5,6	4,9	6,4	0–4 год.
2,5	2,3	2,7	2,1	1,9	2,3	5–9
0,7	0,6	0,8	2,4	2,0	2,8	10–14
0,7	0,7	0,7	2,7	2,5	2,8	15–19
0,7	0,6	0,8	4,1	3,8	4,4	20–24
0,5	0,5	0,4	5,0	4,5	5,5	25–29
0,1	0,1	0,1	19,0	17,9	20,2	30 и више год.
1,7	1,5	1,8	5,8	5,2	6,6	Регион Јужне и Источне Србије
3,1	2,8	3,5	5,4	4,6	6,2	0–4 год.
1,9	1,7	2,1	1,8	1,6	1,9	5–9
0,7	0,6	0,8	2,2	1,9	2,5	10–14
0,5	0,4	0,5	2,5	2,2	2,8	15–19
0,6	0,5	0,7	4,2	3,9	4,5	20–24
0,3	0,3	0,4	5,8	5,1	6,7	25–29
0,1	0,1	0,0	21,0	19,1	23,0	30 и више год.
2,6	2,3	3,0	5,4	5,0	5,8	Регион Шумадије и Западне Србије
4,4	3,7	5,3	5,8	5,2	6,6	0–4 год.
3,1	2,9	3,4	2,4	2,1	2,7	5–9
0,7	0,7	0,8	2,5	2,1	3,0	10–14
0,9	0,9	0,9	2,8	2,8	2,9	15–19
0,8	0,8	0,9	3,9	3,6	4,3	20–24
0,6	0,7	0,5	4,0	3,9	4,2	25–29
0,1	0,0	0,1	16,3	16,4	16,2	30 и више год.
...	...	...	...	...	...	Регион Косово и Метохија

Табела 1.2. Лица на раду – боравку у иностранству према дужини боравка и полу,

	Укупно			На раду			Чланови породице		
	С	М	Ж	С	М	Ж	С	М	Ж
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	42,3	43,3	41,1	36,9	39,7	32,7	46,3	46,8	45,9
5–9	13,6	13,3	13,9	11,9	11,7	12,1	17,0	17,3	16,8
10–14	12,9	12,7	13,2	13,0	12,6	13,6	14,8	14,9	14,7
15–19	9,2	9,0	9,4	9,8	9,4	10,5	9,8	9,8	9,8
20–24	9,7	9,8	9,5	13,3	12,7	14,1	5,7	5,4	6,0
25–29	3,1	3,0	3,2	4,3	3,9	4,9	1,7	1,5	1,8
30 и више год.	9,3	9,0	9,7	10,7	9,9	12,0	4,7	4,2	5,1
СРБИЈА – СЕВЕР	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	45,9	47,1	44,5	41,4	44,5	36,7	45,1	45,6	44,7
5–9	14,6	13,9	15,4	13,5	12,8	14,6	17,8	17,7	17,9
10–14	13,1	12,6	13,6	13,9	13,0	15,2	15,6	15,7	15,5
15–19	8,8	8,7	8,9	9,8	9,4	10,6	9,9	10,3	9,7
20–24	7,8	8,1	7,4	10,1	10,1	10,2	5,7	5,4	6,0
25–29	2,1	2,0	2,2	2,7	2,5	3,0	1,7	1,6	1,8
30 и више год.	7,8	7,6	8,1	8,5	7,8	9,6	4,2	3,8	4,5
Београдски регион	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	43,7	44,4	43,0	37,8	40,5	33,8	43,7	44,2	43,3
5–9	15,3	14,7	16,0	14,3	13,6	15,4	18,1	18,0	18,2
10–14	14,9	14,6	15,2	16,3	15,5	17,5	16,8	16,8	16,8
15–19	10,1	10,1	10,0	11,5	11,0	12,2	10,8	11,3	10,4
20–24	7,8	8,1	7,4	10,2	10,3	10,2	5,8	5,4	6,1
25–29	2,1	2,0	2,1	2,7	2,6	2,9	1,6	1,5	1,7
30 и више год.	6,3	6,2	6,4	7,1	6,5	8,0	3,2	2,9	3,5
Регион Војводине	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	47,9	49,6	45,9	44,6	47,9	39,4	46,6	47,1	46,2
5–9	13,9	13,2	14,8	12,8	12,1	13,9	17,5	17,3	17,6
10–14	11,4	10,8	12,0	11,8	10,9	13,2	14,3	14,5	14,1
15–19	7,6	7,4	7,8	8,4	8,0	9,0	9,0	9,2	8,8
20–24	7,8	8,0	7,5	10,0	9,9	10,3	5,6	5,3	5,9
25–29	2,2	2,0	2,3	2,6	2,4	3,1	1,8	1,8	1,9
30 и више год.	9,3	8,9	9,7	9,7	8,8	11,1	5,2	4,8	5,6
СРБИЈА – ЈУГ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	40,7	41,6	39,6	34,8	37,4	30,9	46,7	47,2	46,3
5–9	13,1	13,0	13,2	11,1	11,2	11,0	16,8	17,2	16,4
10–14	12,8	12,7	13,0	12,6	12,5	12,9	14,6	14,7	14,5
15–19	9,4	9,1	9,6	9,8	9,4	10,5	9,7	9,7	9,8
20–24	10,5	10,6	10,5	14,8	14,0	15,9	5,7	5,4	6,0
25–29	3,5	3,4	3,6	5,0	4,6	5,7	1,7	1,5	1,8
30 и више год.	10,0	9,7	10,4	11,8	10,9	13,1	4,8	4,4	5,2
Регион Јужне и Источне Србије	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	38,5	39,1	37,7	33,4	35,2	30,9	44,6	44,9	44,3
5–9	13,3	13,4	13,2	11,4	11,5	11,2	17,3	17,8	16,8
10–14	12,8	12,7	13,0	12,5	12,4	12,7	14,8	14,7	14,8
15–19	9,1	8,9	9,3	9,6	9,1	10,2	9,5	9,5	9,5
20–24	11,5	11,5	11,5	15,9	15,3	16,8	6,2	5,9	6,5
25–29	3,7	3,6	3,8	5,1	4,8	5,5	1,8	1,7	1,9
30 и више год.	11,1	10,8	11,4	12,1	11,6	12,7	5,8	5,4	6,2
Регион Шумадије и Западне Србије	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0–4 год.	43,0	44,1	41,7	36,4	39,7	30,8	48,8	49,7	48,2
5–9	12,9	12,6	13,2	10,8	10,8	10,7	16,2	16,5	16,0
10–14	12,8	12,7	13,0	12,7	12,5	13,2	14,4	14,6	14,1
15–19	9,6	9,4	9,9	10,1	9,7	10,8	10,0	9,8	10,1
20–24	9,5	9,5	9,4	13,5	12,7	14,9	5,2	4,8	5,6
25–29	3,3	3,2	3,5	5,0	4,4	6,0	1,5	1,3	1,7
30 и више год.	8,9	8,5	9,3	11,5	10,3	13,6	3,9	3,2	4,4
Регион Косово и Метохија	...	...	...	...	...	...	...	...	...

по регионима, Попис 2011. (%)

Студенти			Остали			
С	М	Ж	С	М	Ж	
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	РЕПУБЛИКА СРБИЈА
72,9	72,1	73,5	45,4	44,8	45,9	0–4 год.
16,9	17,5	16,4	6,1	5,8	6,4	5–9
4,4	4,3	4,6	6,2	6,0	6,4	10–14
2,7	2,7	2,6	4,3	4,2	4,4	15–19
2,4	2,6	2,2	6,6	6,8	6,3	20–24
0,5	0,5	0,5	2,5	2,4	2,5	25–29
0,2	0,3	0,2	28,9	29,9	28,0	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	СРБИЈА – СЕВЕР
73,0	71,9	73,9	52,0	50,9	53,0	0–4 год.
17,8	18,6	17,1	7,9	7,3	8,5	5–9
4,5	4,3	4,7	7,3	7,3	7,2	10–14
2,5	2,5	2,4	4,2	3,8	4,5	15–19
1,8	2,2	1,4	5,1	5,3	4,8	20–24
0,3	0,3	0,3	1,6	1,6	1,6	25–29
0,2	0,3	0,2	21,9	23,8	20,3	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Београдски регион
71,7	69,7	73,5	53,7	51,6	55,5	0–4 год.
17,1	18,1	16,1	9,3	8,8	9,6	5–9
5,3	5,4	5,2	8,2	8,4	8,0	10–14
3,3	3,6	3,1	4,8	4,4	5,1	15–19
2,1	2,6	1,7	4,8	5,4	4,2	20–24
0,4	0,4	0,3	1,4	1,2	1,5	25–29
0,2	0,2	0,1	17,9	20,1	15,9	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Регион Војводине
74,3	74,3	74,2	50,7	50,4	50,9	0–4 год.
18,5	19,1	18,1	6,8	6,1	7,4	5–9
3,7	3,2	4,1	6,5	6,5	6,6	10–14
1,6	1,3	1,8	3,6	3,2	4,0	15–19
1,4	1,7	1,2	5,3	5,2	5,3	20–24
0,2	0,1	0,4	1,8	1,9	1,7	25–29
0,3	0,4	0,2	25,3	26,8	24,0	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	СРБИЈА – ЈУГ
72,7	72,4	73,0	40,5	40,5	40,6	0–4 год.
15,5	15,7	15,3	4,8	4,8	4,8	5–9
4,3	4,3	4,4	5,4	5,1	5,8	10–14
3,0	3,2	2,9	4,5	4,6	4,4	15–19
3,4	3,3	3,4	7,6	7,9	7,4	20–24
0,8	0,9	0,7	3,1	3,0	3,2	25–29
0,3	0,3	0,3	34,0	34,2	33,8	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Регион Јужне и Источне Србије
71,5	72,0	71,1	35,3	35,0	35,5	0–4 год.
15,4	15,5	15,4	4,0	4,2	3,9	5–9
5,4	5,1	5,6	4,9	4,8	5,0	10–14
2,7	2,6	2,7	3,9	3,8	3,9	15–19
3,9	3,5	4,2	8,3	8,7	7,9	20–24
0,7	0,7	0,7	3,7	3,5	3,8	25–29
0,4	0,6	0,3	40,0	39,9	40,1	30 и више год.
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Регион Шумадије и Западне Србије
73,4	72,6	74,2	46,5	46,2	46,9	0–4 год.
15,6	15,9	15,3	5,7	5,4	6,0	5–9
3,6	3,7	3,6	6,1	5,4	6,8	10–14
3,3	3,6	3,1	5,1	5,4	4,9	15–19
3,0	3,2	2,9	6,9	6,9	6,9	20–24
0,8	1,0	0,6	2,5	2,5	2,5	25–29
0,2	0,1	0,3	27,2	28,3	26,0	30 и више год.
...	...	...	...	...	...	Регион Косово и Метохија

Табела 1.3. Лица на раду – боравку у иностранству према периодима одласка из земље и типу насеља из којег су отишли у иностранство, Попис 2011.

Година одласка у иностранство	Република Србија			Београдски регион			Регион Војводине			Регион Шумадије и Западне Србије			Регион Јужне и Источне Србије			Регион Косово и Метохија
	свега	градска	остала	свега	градска	остала	свега	градска	остала	свега	градска	остала	свега	градска	остала	
Укупно	313411	132145	181266	47792	37792	10000	50328	27266	23062	104405	38695	65710	110886	28392	82494	...
2002–2011. г.	175021	80925	94096	28186	22958	5228	31120	17448	13672	58319	23650	34669	57396	16869	40527	...
1991–2001.	89722	37024	52698	14399	11614	2785	12274	6691	5583	30040	10870	19170	33009	7849	25160	...
1981–1990.	28893	8000	20893	3018	1988	1030	3433	1539	1894	9974	2405	7569	12468	2068	10400	...
1971–1980.	16730	4908	11822	1665	886	779	2754	1231	1523	5242	1460	3782	7069	1331	5738	...
1961–1970.	2896	1218	1678	496	321	175	723	348	375	772	283	489	905	266	639	...
1960. и раније г.	149	70	79	28	25	3	24	9	15	58	27	31	39	9	30	...
	%															
Укупно	100,0	42,2	57,8	100,0	79,1	20,9	100,0	54,2	45,8	100,0	37,1	62,9	100,0	25,6	74,4	...
2002–2011. г.	100,0	46,2	53,8	100,0	81,5	18,5	100,0	56,1	43,9	100,0	40,6	59,4	100,0	29,4	70,6	...
1991–2001.	100,0	41,3	58,7	100,0	80,7	19,3	100,0	54,5	45,5	100,0	36,2	63,8	100,0	23,8	76,2	...
1981–1990.	100,0	27,7	72,3	100,0	65,9	34,1	100,0	44,8	55,2	100,0	24,1	75,9	100,0	16,6	83,4	...
1971–1980.	100,0	29,3	70,7	100,0	53,2	46,8	100,0	44,7	55,3	100,0	27,9	72,1	100,0	18,8	81,2	...
1961–1970.	100,0	42,1	57,9	100,0	64,7	35,3	100,0	48,1	51,9	100,0	36,7	63,3	100,0	29,4	70,6	...
1960 и раније г.	100,0	47,0	53,0	100,0	89,3	10,7	100,0	37,5	62,5	100,0	46,6	53,4	100,0	23,1	76,9	...
	%															
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
2002–2011. г.	55,8	61,2	51,9	59,0	60,7	52,3	61,8	64,0	59,3	55,9	61,1	52,8	51,8	59,4	49,1	...
1991–2001.	28,6	28,0	29,1	30,1	30,7	27,9	24,4	24,5	24,2	28,8	28,1	29,2	29,8	27,6	30,5	...
1981–1990.	9,2	6,1	11,5	6,3	5,3	10,3	6,8	5,6	8,2	9,6	6,2	11,5	11,2	7,3	12,6	...
1971–1980.	5,3	3,7	6,5	3,5	2,3	7,8	5,5	4,5	6,6	5,0	3,8	5,8	6,4	4,7	7,0	...
1961–1970.	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	1,8	1,4	1,3	1,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,8	...
1960 и раније г.	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	...

Табела 1.4. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка, по регионима, Попис 2011.

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	313411	98120	47792	50328	215291	104405	110886	...
Босна и Херцеговина	6514	2353	1081	1272	4161	3836	325	...
Хрватска	2145	1744	458	1286	401	233	168	...
Црна Гора	5376	2142	848	1294	3234	2133	1101	...
Словенија	4638	1764	572	1192	2874	1113	1761	...
Македонија	951	299	188	111	652	215	437	...
Аустрија	70488	12542	5365	7177	57946	16515	41431	...
Немачка	55999	17869	6996	10873	38130	23349	14781	...
Швајцарска	41008	6121	2787	3334	34887	21790	13097	...
Италија	23340	5175	2374	2801	18165	3637	14528	...
Француска	20231	3611	2358	1253	16620	9336	7284	...
Сједињене Америчке Државе	13504	8817	5956	2861	4687	2745	1942	...
Шведска	10925	3480	1830	1650	7445	4469	2976	...
Канада	6226	4505	3071	1434	1721	1098	623	...
Руска Федерација	5983	2467	1525	942	3516	2501	1015	...
Мађарска	5375	5259	164	5095	116	59	57	...
Холандија	4189	1500	936	564	2689	1840	849	...
Аустралија	3760	1927	1162	765	1833	1218	615	...
Грчка	2048	1054	711	343	994	517	477	...
Велика Британија	3516	2686	1959	727	830	507	323	...
Остале земље	19538	10988	6419	4569	8550	4318	4232	...
Непознато	7657	1817	1032	785	5840	2976	2864	...

Табела 1.4. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка, по регионима, Попис 2011. (%)

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,00	31,31	15,25	16,06	68,69	33,31	35,38	...
Босна и Херцеговина	100,00	36,12	16,60	19,53	63,88	58,89	4,99	...
Хрватска	100,00	81,31	21,35	59,95	18,69	10,86	7,83	...
Црна Гора	100,00	39,84	15,77	24,07	60,16	39,68	20,48	...
Словенија	100,00	38,03	12,33	25,70	61,97	24,00	37,97	...
Македонија	100,00	31,44	19,77	11,67	68,56	22,61	45,95	...
Аустрија	100,00	17,79	7,61	10,18	82,21	23,43	58,78	...
Немачка	100,00	31,91	12,49	19,42	68,09	41,70	26,40	...
Швајцарска	100,00	14,93	6,80	8,13	85,07	53,14	31,94	...
Италија	100,00	22,17	10,17	12,00	77,83	15,58	62,25	...
Француска	100,00	17,85	11,66	6,19	82,15	46,15	36,00	...
Сједињене Америчке Државе	100,00	65,29	44,11	21,19	34,71	20,33	14,38	...
Шведска	100,00	31,85	16,75	15,10	68,15	40,91	27,24	...
Канада	100,00	72,36	49,33	23,03	27,64	17,64	10,01	...
Руска Федерација	100,00	41,23	25,49	15,74	58,77	41,80	16,96	...
Мађарска	100,00	97,84	3,05	94,79	2,16	1,10	1,06	...
Холандија	100,00	35,81	22,34	13,46	64,19	43,92	20,27	...
Аустралија	100,00	51,25	30,90	20,35	48,75	32,39	16,36	...
Грчка	100,00	51,46	34,72	16,75	48,54	25,24	23,29	...
Велика Британија	100,00	76,39	55,72	20,68	23,61	14,42	9,19	...
Остале земље	100,00	56,24	32,85	23,39	43,76	22,10	21,66	...
Непознато	100,00	23,73	13,48	10,25	76,27	38,87	37,40	...

Табела 1.4. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка, по регионима, Попис 2011. (%)

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	...
Босна и Херцеговина	2,08	2,40	2,26	2,53	1,93	3,67	0,29	...
Хрватска	0,68	1,78	0,96	2,56	0,19	0,22	0,15	...
Црна Гора	1,72	2,18	1,77	2,57	1,50	2,04	0,99	...
Словенија	1,48	1,80	1,20	2,37	1,33	1,07	1,59	...
Македонија	0,30	0,30	0,39	0,22	0,30	0,21	0,39	...
Аустрија	22,49	12,78	11,23	14,26	26,92	15,82	37,36	...
Немачка	17,87	18,21	14,64	21,60	17,71	22,36	13,33	...
Швајцарска	13,08	6,24	5,83	6,62	16,20	20,87	11,81	...
Италија	7,45	5,27	4,97	5,57	8,44	3,48	13,10	...
Француска	6,46	3,68	4,93	2,49	7,72	8,94	6,57	...
Сједињене Америчке Државе	4,31	8,99	12,46	5,68	2,18	2,63	1,75	...
Шведска	3,49	3,55	3,83	3,28	3,46	4,28	2,68	...
Канада	1,99	4,59	6,43	2,85	0,80	1,05	0,56	...
Руска Федерација	1,91	2,51	3,19	1,87	1,63	2,40	0,92	...
Мађарска	1,72	5,36	0,34	10,12	0,05	0,06	0,05	...
Холандија	1,34	1,53	1,96	1,12	1,25	1,76	0,77	...
Аустралија	1,20	1,96	2,43	1,52	0,85	1,17	0,55	...
Грчка	0,65	1,07	1,49	0,68	0,46	0,50	0,43	...
Велика Британија	1,12	2,74	4,10	1,44	0,39	0,49	0,29	...
Остале земље	6,23	11,20	13,43	9,08	3,97	4,14	3,82	...
Непознато	2,44	1,85	2,16	1,56	2,71	2,85	2,58	...

Табела 1.5. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рођења и држави рада – боравка, Попис 2011.

Држава рођења	Укупно	Држава рада – боравка																			Непознато	
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија		Остале земље
Укупно	313411	6514	2145	5376	4638	951	70488	55999	41008	23340	20231	13504	10925	6226	5983	5375	4189	3760	2048	3516	19538	7657
Србија	222751	3608	1087	4201	3503	523	51293	36484	29346	18681	14238	10540	7260	4448	4588	4816	2902	2385	1670	2524	14919	3735
Босна и Херцеговина	12539	2512	97	244	249	12	2116	2292	1260	501	234	519	291	424	404	22	184	190	53	135	619	181
Хрватска	7164	152	898	141	163	13	651	1418	602	512	219	480	150	307	124	26	132	249	50	213	568	96
Црна Гора	1879	62	2	629	22	2	97	341	100	87	55	109	57	41	57	7	22	10	7	12	133	27
Словенија	926	11	6	9	506	2	75	66	35	26	12	46	15	15	6	3	5	8	6	12	48	14
Македонија	1546	25	5	21	20	374	126	289	136	77	67	67	53	37	13	6	20	37	11	21	120	21
Аустрија	10032	9	2	5	5	-	9531	86	73	44	20	8	5	3	7	4	3	3	1	5	21	197
Немачка	12188	30	11	24	14	4	136	11257	96	58	39	72	18	17	14	34	14	20	5	18	87	220
Швајцарска	7145	-	4	2	1	-	28	12	6896	8	3	14	4	4	-	1	-	3	1	-	13	151
Италија	2094	2	-	4	-	-	10	23	14	1977	5	4	3	3	-	-	-	-	-	6	6	37
Француска	4207	2	1	7	10	1	40	47	45	33	3835	13	6	16	7	2	1	5	5	6	32	93
САД	1211	3	-	2	1	-	-	14	5	1	4	1094	-	11	-	1	2	2	-	8	10	53
Шведска	2476	1	1	-	2	-	1	6	8	4	1	7	2360	-	-	5	1	2	2	4	23	48
Канада	745	-	-	-	-	-	1	6	5	-	1	18	-	689	-	1	-	-	-	5	8	11
Руска Федерација	706	1	-	1	1	-	7	28	6	5	8	5	2	5	605	2	-	-	1	4	15	10
Мађарска	463	1	-	-	-	-	10	18	4	1	2	3	6	1	-	393	-	2	-	2	10	10
Холандија	801	1	-	1	-	-	8	11	2	-	1	3	2	2	-	-	743	-	-	1	6	20
Аустралија	615	-	1	-	-	-	4	6	7	2	1	2	4	1	-	-	-	564	1	5	3	14
Грчка	218	-	-	-	-	-	-	4	1	1	-	1	3	-	-	-	-	-	198	3	1	6
Велика Британија	431	-	-	-	-	-	1	-	4	1	1	3	1	9	-	-	1	3	-	387	12	8
Остале земље	3707	8	3	10	6	-	317	190	120	199	65	72	45	26	43	16	18	28	13	56	2371	101
Непознато	19567	86	27	75	135	20	6036	3401	2243	1122	1420	424	640	167	115	36	141	249	24	89	513	2604

Табела 1.5. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рођења и држави рада – боравка, Попис 2011. (%)

Држава рођења	Укупно	Држава рада – боравка																			Непознато	
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија		Остале земље
Укупно	100,0	2,1	0,7	1,7	1,5	0,3	22,5	17,9	13,1	7,4	6,5	4,3	3,5	2,0	1,9	1,7	1,3	1,2	0,7	1,1	6,2	2,4
Србија	100,0	1,6	0,5	1,9	1,6	0,2	23,0	16,4	13,2	8,4	6,4	4,7	3,3	2,0	2,1	2,2	1,3	1,1	0,7	1,1	6,7	1,7
Босна и Херцеговина	100,0	20,0	0,8	1,9	2,0	0,1	16,9	18,3	10,0	4,0	1,9	4,1	2,3	3,4	3,2	0,2	1,5	1,5	0,4	1,1	4,9	1,4
Хрватска	100,0	2,1	12,5	2,0	2,3	0,2	9,1	19,8	8,4	7,1	3,1	6,7	2,1	4,3	1,7	0,4	1,8	3,5	0,7	3,0	7,9	1,3
Црна Гора	100,0	3,3	0,1	33,5	1,2	0,1	5,2	18,1	5,3	4,6	2,9	5,8	3,0	2,2	3,0	0,4	1,2	0,5	0,4	0,6	7,1	1,4
Словенија	100,0	1,2	0,6	1,0	54,6	0,2	8,1	7,1	3,8	2,8	1,3	5,0	1,6	1,6	0,6	0,3	0,5	0,9	0,6	1,3	5,2	1,5
Македонија	100,0	1,6	0,3	1,4	1,3	24,2	8,2	18,7	8,8	5,0	4,3	4,3	3,4	2,4	0,8	0,4	1,3	2,4	0,7	1,4	7,8	1,4
Аустрија	100,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-	95,0	0,9	0,7	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	2,0
Немачка	100,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,0	1,1	92,4	0,8	0,5	0,3	0,6	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,0	0,1	0,7	1,8
Швајцарска	100,0	-	0,1	0,0	0,0	-	0,4	0,2	96,5	0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	-	0,0	-	0,0	0,0	-	0,2	2,1
Италија	100,0	0,1	-	0,2	-	-	0,5	1,1	0,7	94,4	0,2	0,2	0,1	0,1	-	-	-	-	-	0,3	0,3	1,8
Француска	100,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	1,0	1,1	1,1	0,8	91,2	0,3	0,1	0,4	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,8	2,2
САД	100,0	0,2	-	0,2	0,1	-	-	1,2	0,4	0,1	0,3	90,3	-	0,9	-	0,1	0,2	0,2	-	0,7	0,8	4,4
Шведска	100,0	0,0	0,0	-	0,1	-	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,3	95,3	-	-	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,9	1,9
Канада	100,0	-	-	-	-	-	0,1	0,8	0,7	-	0,1	2,4	-	92,5	-	0,1	-	-	-	0,7	1,1	1,5
Руска Федерација	100,0	0,1	-	0,1	0,1	-	1,0	4,0	0,8	0,7	1,1	0,7	0,3	0,7	85,7	0,3	-	-	0,1	0,6	2,1	1,4
Мађарска	100,0	0,2	-	-	-	-	2,2	3,9	0,9	0,2	0,4	0,6	1,3	0,2	-	84,9	-	0,4	-	0,4	2,2	2,2
Холандија	100,0	0,1	-	0,1	-	-	1,0	1,4	0,2	-	0,1	0,4	0,2	0,2	-	-	92,8	-	-	0,1	0,7	2,5
Аустралија	100,0	-	0,2	-	-	-	0,7	1,0	1,1	0,3	0,2	0,3	0,7	0,2	-	-	-	91,7	0,2	0,8	0,5	2,3
Грчка	100,0	-	-	-	-	-	-	1,8	0,5	0,5	-	0,5	1,4	-	-	-	-	-	90,8	1,4	0,5	2,8
Велика Британија	100,0	-	-	-	-	-	0,2	-	0,9	0,2	0,2	0,7	0,2	2,1	-	-	0,2	0,7	-	89,8	2,8	1,9
Остале земље	100,0	0,2	0,1	0,3	0,2	-	8,6	5,1	3,2	5,4	1,8	1,9	1,2	0,7	1,2	0,4	0,5	0,8	0,4	1,5	64,0	2,7
Непознато	100,0	0,4	0,1	0,4	0,7	0,1	30,8	17,4	11,5	5,7	7,3	2,2	3,3	0,9	0,6	0,2	0,7	1,3	0,1	0,5	2,6	13,3

Табела 1.5. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рођења и држави рада – боравка, Попис 2011. (%)

Држава рођења	Укупно	Држава рада – боравка																			Непознато	
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија		Остале земље
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Србија	71,1	55,4	50,7	78,1	75,5	55,0	72,8	65,2	71,6	80,0	70,4	78,1	66,5	71,4	76,7	89,6	69,3	63,4	81,5	71,8	76,4	48,8
Босна и Херцеговина	4,0	38,6	4,5	4,5	5,4	1,3	3,0	4,1	3,1	2,1	1,2	3,8	2,7	6,8	6,8	0,4	4,4	5,1	2,6	3,8	3,2	2,4
Хрватска	2,3	2,3	41,9	2,6	3,5	1,4	0,9	2,5	1,5	2,2	1,1	3,6	1,4	4,9	2,1	0,5	3,2	6,6	2,4	6,1	2,9	1,3
Црна Гора	0,6	1,0	0,1	11,7	0,5	0,2	0,1	0,6	0,2	0,4	0,3	0,8	0,5	0,7	1,0	0,1	0,5	0,3	0,3	0,3	0,7	0,4
Словенија	0,3	0,2	0,3	0,2	10,9	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2
Македонија	0,5	0,4	0,2	0,4	0,4	39,3	0,2	0,5	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,6	0,2	0,1	0,5	1,0	0,5	0,6	0,6	0,3
Аустрија	3,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-	13,5	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	2,6
Немачка	3,9	0,5	0,5	0,4	0,3	0,4	0,2	20,1	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,2	0,6	0,3	0,5	0,2	0,5	0,4	2,9
Швајцарска	2,3	-	0,2	0,0	0,0	-	0,0	0,0	16,8	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-	0,0	-	0,1	0,0	-	0,1	2,0
Италија	0,7	0,0	-	0,1	-	-	0,0	0,0	0,0	8,5	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-	-	0,2	0,0	0,5
Француска	1,3	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	19,0	0,1	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	1,2
САД	0,4	0,0	-	0,0	0,0	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	8,1	-	0,2	-	0,0	0,0	0,1	-	0,2	0,1	0,7
Шведска	0,8	0,0	0,0	-	0,0	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	21,6	-	-	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6
Канада	0,2	-	-	-	-	-	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,1	-	11,1	-	0,0	-	-	-	0,1	0,0	0,1
Руска Федерација	0,2	0,0	-	0,0	0,0	-	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	10,1	0,0	-	-	0,0	0,1	0,1	0,1
Мађарска	0,1	0,0	-	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-	7,3	-	0,1	-	0,1	0,1	0,1
Холандија	0,3	0,0	-	0,0	-	-	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	17,7	-	-	0,0	0,0	0,3
Аустралија	0,2	-	0,0	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	15,0	0,0	0,1	0,0	0,2
Грчка	0,1	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0	0,0	-	0,0	0,0	-	-	-	-	-	9,7	0,1	0,0	0,1
Велика Британија	0,1	-	-	-	-	-	0,0	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-	-	0,0	0,1	-	11,0	0,1	0,1
Остале земље	1,2	0,1	0,1	0,2	0,1	-	0,4	0,3	0,3	0,9	0,3	0,5	0,4	0,4	0,7	0,3	0,4	0,7	0,6	1,6	12,1	1,3
Непознато	6,2	1,3	1,3	1,4	2,9	2,1	8,6	6,1	5,5	4,8	7,0	3,1	5,9	2,7	1,9	0,7	3,4	6,6	1,2	2,5	2,6	34,0

Табела 1.6. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка и држављанству, Попис 2011.

Држава рада - боравка	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	313411	207144	73730	15257	267	17013
Босна и Херцеговина	6514	2643	3154	621	4	92
Хрватска	2145	651	1294	159	7	34
Црна Гора	5376	4496	473	323	6	78
Словенија	4638	3033	1199	243	4	159
Македонија	951	354	471	108	-	18
Аустрија	70488	51514	7848	5541	54	5531
Немачка	55999	41176	9205	2839	65	2714
Швајцарска	41008	25963	12195	885	15	1950
Италија	23340	19400	2425	385	15	1115
Француска	20231	11795	6557	680	17	1182
САД	13504	8096	4418	510	9	471
Шведска	10925	4463	5437	505	12	508
Канада	6226	2072	3684	267	11	192
Руска Федерација	5983	4932	633	291	9	118
Мађарска	5375	2353	2893	89	1	39
Холандија	4189	2025	1753	231	4	176
Аустралија	3760	1207	2049	272	1	231
Грчка	2048	1621	358	52	1	16
Велика Британија	3516	1571	1679	170	6	90
Остале земље	19538	13292	4925	751	17	553
Непознато	7657	4487	1080	335	9	1746

Табела 1.6. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка и држављанству, Попис 2011. (%)

Држава рада - боравка	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	100,0	66,1	23,5	4,9	0,1	5,4
Босна и Херцеговина	100,0	40,6	48,4	9,5	0,1	1,4
Хрватска	100,0	30,3	60,3	7,4	0,3	1,6
Црна Гора	100,0	83,6	8,8	6,0	0,1	1,5
Словенија	100,0	65,4	25,9	5,2	0,1	3,4
Македонија	100,0	37,2	49,5	11,4	-	1,9
Аустрија	100,0	73,1	11,1	7,9	0,1	7,8
Немачка	100,0	73,5	16,4	5,1	0,1	4,8
Швајцарска	100,0	63,3	29,7	2,2	0,0	4,8
Италија	100,0	83,1	10,4	1,6	0,1	4,8
Француска	100,0	58,3	32,4	3,4	0,1	5,8
САД	100,0	60,0	32,7	3,8	0,1	3,5
Шведска	100,0	40,9	49,8	4,6	0,1	4,6
Канада	100,0	33,3	59,2	4,3	0,2	3,1
Руска Федерација	100,0	82,4	10,6	4,9	0,2	2,0
Мађарска	100,0	43,8	53,8	1,7	0,0	0,7
Холандија	100,0	48,3	41,8	5,5	0,1	4,2
Аустралија	100,0	32,1	54,5	7,2	0,0	6,1
Грчка	100,0	79,2	17,5	2,5	0,0	0,8
Велика Британија	100,0	44,7	47,8	4,8	0,2	2,6
Остале земље	100,0	68,0	25,2	3,8	0,1	2,8
Непознато	100,0	58,6	14,1	4,4	0,1	22,8

Табела 1.6. Лица на раду – боравку у иностранству према држави рада – боравка и држављанству, Попис 2011. (%)

Држава рада - боравка	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Босна и Херцеговина	2,1	1,3	4,3	4,1	1,5	0,5
Хрватска	0,7	0,3	1,8	1,0	2,6	0,2
Црна Гора	1,7	2,2	0,6	2,1	2,2	0,5
Словенија	1,5	1,5	1,6	1,6	1,5	0,9
Македонија	0,3	0,2	0,6	0,7	-	0,1
Аустрија	22,5	24,9	10,6	36,3	20,2	32,5
Немачка	17,9	19,9	12,5	18,6	24,3	16,0
Швајцарска	13,1	12,5	16,5	5,8	5,6	11,5
Италија	7,4	9,4	3,3	2,5	5,6	6,6
Француска	6,5	5,7	8,9	4,5	6,4	6,9
САД	4,3	3,9	6,0	3,3	3,4	2,8
Шведска	3,5	2,2	7,4	3,3	4,5	3,0
Канада	2,0	1,0	5,0	1,8	4,1	1,1
Руска Федерација	1,9	2,4	0,9	1,9	3,4	0,7
Мађарска	1,7	1,1	3,9	0,6	0,4	0,2
Холандија	1,3	1,0	2,4	1,5	1,5	1,0
Аустралија	1,2	0,6	2,8	1,8	0,4	1,4
Грчка	0,7	0,8	0,5	0,3	0,4	0,1
Велика Британија	1,1	0,8	2,3	1,1	2,2	0,5
Остале земље	6,2	6,4	6,7	4,9	6,4	3,3
Непознато	2,4	2,2	1,5	2,2	3,4	10,3

Табела 1.7. Лица на раду – боравку у иностранству према брачном стању и држављанству, Попис 2011.

Брачни статус	Укупно	Држављанство				
		Републике Србије	Републике Србије и друге државе	друге државе	без држављанства	непознато
Укупно	313411	207144	73730	15257	267	17013
Неожењен	74539	48135	18695	3974	105	3630
Ожењен	81380	58623	17264	2124	26	3343
Удовац	1454	1072	307	31	-	44
Разведен	7023	5354	1436	108	5	120
Непознато	2926	1250	334	80	1	1261
Неудата	58626	35826	15847	3699	87	3167
Удата	73049	47572	16648	4784	38	4007
Удовица	4880	3455	1043	179	-	203
Разведена	7297	4985	1919	202	5	186
Непознато	2237	872	237	76	-	1052
			%			
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Неожењен	23,8	23,2	25,4	26,0	39,3	21,3
Ожењен	26,0	28,3	23,4	13,9	9,7	19,6
Удовац	0,5	0,5	0,4	0,2	-	0,3
Разведен	2,2	2,6	1,9	0,7	1,9	0,7
Непознато	0,9	0,6	0,5	0,5	0,4	7,4
Неудата	18,7	17,3	21,5	24,2	32,6	18,6
Удата	23,3	23,0	22,6	31,4	14,2	23,6
Удовица	1,6	1,7	1,4	1,2	-	1,2
Разведена	2,3	2,4	2,6	1,3	1,9	1,1
Непознато	0,7	0,4	0,3	0,5	-	6,2
			%			
Укупно	100,0	66,1	23,5	4,9	0,1	5,4
Неожењен	100,0	64,6	25,1	5,3	0,1	4,9
Ожењен	100,0	72,0	21,2	2,6	0,0	4,1
Удовац	100,0	73,7	21,1	2,1	-	3,0
Разведен	100,0	76,2	20,4	1,5	0,1	1,7
Непознато	100,0	42,7	11,4	2,7	0,0	43,1
Неудата	100,0	61,1	27,0	6,3	0,1	5,4
Удата	100,0	65,1	22,8	6,5	0,1	5,5
Удовица	100,0	70,8	21,4	3,7	-	4,2
Разведена	100,0	68,3	26,3	2,8	0,1	2,5
Непознато	100,0	39,0	10,6	3,4	-	47,0

Табела 1.8. Лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности и земљи рада – боравка, Попис 2011.

Национална припадност	Укупно	Земља рада – боравка																				
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија	Остале земље	Непознато
Укупно	313411	6514	2145	5376	4638	951	70488	55999	41008	23340	20231	13504	10925	6226	5983	5375	4189	3760	2048	3516	19538	7657
Срби	194020	3565	1184	3907	3306	499	42357	27825	29137	16733	14057	10453	6390	4790	4847	429	2366	2770	1681	2743	11886	3095
Албанци	432	6	3	6	4	28	37	96	143	10	12	4	4	1	-	26	3	2	-	-	40	7
Бошњаци	19684	2135	44	276	128	63	1118	9746	1022	88	498	420	1182	92	136	5	760	55	1	33	1416	466
Бугари	574	2	2	25	38	30	19	38	9	36	5	13	7	3	9	-	3	-	1	4	327	3
Буњевци	128	3	2	2	6	2	7	35	3	3	2	12	9	9	9	15	1	-	-	1	4	3
Власи	6312	1	2	1	22	-	2302	561	1874	746	434	16	69	6	5	-	15	10	10	5	97	136
Горанци	229	9	2	-	-	1	63	16	11	28	47	4	10	-	11	-	1	3	-	-	21	2
Југословени	652	18	11	8	23	4	39	119	29	32	31	76	16	46	7	24	20	16	4	26	96	7
Мађари	7530	21	67	75	96	1	325	1253	149	85	71	146	125	175	41	4472	24	59	5	89	168	83
Македонци	550	3	1	6	14	141	29	113	36	19	37	24	24	13	6	2	9	22	3	5	32	11
Муслимани	1997	247	5	86	23	6	124	787	55	39	48	68	165	8	23	2	105	13	1	4	144	44
Роми	9464	23	8	119	46	13	3439	3095	243	600	402	14	688	6	14	5	94	8	49	9	305	284
Румуни	2709	-	3	35	16	3	552	327	574	144	69	251	232	59	2	-	8	15	4	5	364	46
Русини	319	-	11	5	10	1	7	68	19	22	6	13	4	105	4	5	3	3	3	7	22	1
Словаци	2149	4	19	8	24	3	105	306	59	239	22	57	12	45	24	1	10	29	1	31	1119	31
Хрвати	1701	20	467	24	29	2	159	425	95	77	21	76	26	44	17	49	18	23	4	28	82	15
Црногорци	784	11	4	224	18	4	36	62	20	57	37	88	25	18	24	13	20	13	6	20	67	17
Остали	2726	16	17	15	80	5	246	610	177	165	193	113	97	47	243	16	56	28	67	74	392	69
Нису се изјаснили и регионална припадност	19538	242	204	338	380	91	4833	3566	2273	1224	1396	799	586	415	253	262	275	260	119	259	1262	501
Непознато	41913	188	89	216	375	54	14691	6951	5080	2993	2843	857	1254	344	308	49	398	431	89	173	1694	2836

Табела 1.8. Лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности и земљи рада – боравка, Попис 2011. (%)

Национална припадност	Укупно	Земља рада – боравка																				
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија	Остале земље	Непознато
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Срби	61,9	54,7	55,2	72,7	71,3	52,5	60,1	49,7	71,1	71,7	69,5	77,4	58,5	76,9	81,0	8,0	56,5	73,7	82,1	78,0	60,8	40,4
Албанци	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2,9	0,1	0,2	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	-	0,5	0,1	0,1	-	-	0,2	0,1
Бошњаци	6,3	32,8	2,1	5,1	2,8	6,6	1,6	17,4	2,5	0,4	2,5	3,1	10,8	1,5	2,3	0,1	18,1	1,5	0,0	0,9	7,2	6,1
Бугари	0,2	0,0	0,1	0,5	0,8	3,2	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	-	0,1	-	0,0	0,1	1,7	0,0
Буњевци	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,0	-	-	0,0	0,0	0,0
Власи	2,0	0,0	0,1	0,0	0,5	-	3,3	1,0	4,6	3,2	2,1	0,1	0,6	0,1	0,1	-	0,4	0,3	0,5	0,1	0,5	1,8
Горанци	0,1	0,1	0,1	-	-	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	-	0,2	-	0,0	0,1	-	-	0,1	0,0
Југословени	0,2	0,3	0,5	0,1	0,5	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,6	0,1	0,7	0,1	0,4	0,5	0,4	0,2	0,7	0,5	0,1
Мађари	2,4	0,3	3,1	1,4	2,1	0,1	0,5	2,2	0,4	0,4	0,4	1,1	1,1	2,8	0,7	83,2	0,6	1,6	0,2	2,5	0,9	1,1
Македонци	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	14,8	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2	0,6	0,1	0,1	0,2	0,1
Муслимани	0,6	3,8	0,2	1,6	0,5	0,6	0,2	1,4	0,1	0,2	0,2	0,5	1,5	0,1	0,4	0,0	2,5	0,3	0,0	0,1	0,7	0,6
Роми	3,0	0,4	0,4	2,2	1,0	1,4	4,9	5,5	0,6	2,6	2,0	0,1	6,3	0,1	0,2	0,1	2,2	0,2	2,4	0,3	1,6	3,7
Румуни	0,9	-	0,1	0,7	0,3	0,3	0,8	0,6	1,4	0,6	0,3	1,9	2,1	0,9	0,0	-	0,2	0,4	0,2	0,1	1,9	0,6
Русини	0,1	-	0,5	0,1	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	1,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0
Словаци	0,7	0,1	0,9	0,1	0,5	0,3	0,1	0,5	0,1	1,0	0,1	0,4	0,1	0,7	0,4	0,0	0,2	0,8	0,0	0,9	5,7	0,4
Хрвати	0,5	0,3	21,8	0,4	0,6	0,2	0,2	0,8	0,2	0,3	0,1	0,6	0,2	0,7	0,3	0,9	0,4	0,6	0,2	0,8	0,4	0,2
Црногорци	0,3	0,2	0,2	4,2	0,4	0,4	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,7	0,2	0,3	0,4	0,2	0,5	0,3	0,3	0,6	0,3	0,2
Остали	0,9	0,2	0,8	0,3	1,7	0,5	0,3	1,1	0,4	0,7	1,0	0,8	0,9	0,8	4,1	0,3	1,3	0,7	3,3	2,1	2,0	0,9
Нису се изјаснили и регионална припадност	6,2	3,7	9,5	6,3	8,2	9,6	6,9	6,4	5,5	5,2	6,9	5,9	5,4	6,7	4,2	4,9	6,6	6,9	5,8	7,4	6,5	6,5
Непознато	13,4	2,9	4,1	4,0	8,1	5,7	20,8	12,4	12,4	12,8	14,1	6,3	11,5	5,5	5,1	0,9	9,5	11,5	4,3	4,9	8,7	37,0

Табела 1.8. Лица на раду – боравку у иностранству према националној припадности и земљи рада – боравка, Попис 2011. (%)

Национална припадност	Укупно	Замља рада – боравка																				
		Босна и Херцеговина	Хрватска	Црна Гора	Словенија	Македонија	Аустрија	Немачка	Швајцарска	Италија	Француска	САД	Шведска	Канада	Руска Федерација	Мађарска	Холандија	Аустралија	Грчка	Велика Британија	Остале земље	Непознато
Укупно	100,0	2,1	0,7	1,7	1,5	0,3	22,5	17,9	13,1	7,4	6,5	4,3	3,5	2,0	1,9	1,7	1,3	1,2	0,7	1,1	6,2	2,4
Срби	100,0	1,8	0,6	2,0	1,7	0,3	21,8	14,3	15,0	8,6	7,2	5,4	3,3	2,5	2,5	0,2	1,2	1,4	0,9	1,4	6,1	1,6
Албанци	100,0	1,4	0,7	1,4	0,9	6,5	8,6	22,2	33,1	2,3	2,8	0,9	0,9	0,2	-	6,0	0,7	0,5	-	-	9,3	1,6
Бошњаци	100,0	10,8	0,2	1,4	0,7	0,3	5,7	49,5	5,2	0,4	2,5	2,1	6,0	0,5	0,7	0,0	3,9	0,3	0,0	0,2	7,2	2,4
Бугари	100,0	0,3	0,3	4,4	6,6	5,2	3,3	6,6	1,6	6,3	0,9	2,3	1,2	0,5	1,6	-	0,5	-	0,2	0,7	57,0	0,5
Буњевци	100,0	2,3	1,6	1,6	4,7	1,6	5,5	27,3	2,3	2,3	1,6	9,4	7,0	7,0	7,0	11,7	0,8	-	-	0,8	3,1	2,3
Власи	100,0	0,0	0,0	0,0	0,3	-	36,5	8,9	29,7	11,8	6,9	0,3	1,1	0,1	0,1	-	0,2	0,2	0,2	0,1	1,5	2,2
Горанци	100,0	3,9	0,9	-	-	0,4	27,5	7,0	4,8	12,2	20,5	1,7	4,4	-	4,8	-	0,4	1,3	-	-	9,2	0,9
Југословени	100,0	2,8	1,7	1,2	3,5	0,6	6,0	18,3	4,4	4,9	4,8	11,7	2,5	7,1	1,1	3,7	3,1	2,5	0,6	4,0	14,7	1,1
Мађари	100,0	0,3	0,9	1,0	1,3	0,0	4,3	16,6	2,0	1,1	0,9	1,9	1,7	2,3	0,5	59,4	0,3	0,8	0,1	1,2	2,2	1,1
Македонци	100,0	0,5	0,2	1,1	2,5	25,6	5,3	20,5	6,5	3,5	6,7	4,4	4,4	2,4	1,1	0,4	1,6	4,0	0,5	0,9	5,8	2,0
Муслимани	100,0	12,4	0,3	4,3	1,2	0,3	6,2	39,4	2,8	2,0	2,4	3,4	8,3	0,4	1,2	0,1	5,3	0,7	0,1	0,2	7,2	2,2
Роми	100,0	0,2	0,1	1,3	0,5	0,1	36,3	32,7	2,6	6,3	4,2	0,1	7,3	0,1	0,1	0,1	1,0	0,1	0,5	0,1	3,2	3,0
Румуни	100,0	-	0,1	1,3	0,6	0,1	20,4	12,1	21,2	5,3	2,5	9,3	8,6	2,2	0,1	-	0,3	0,6	0,1	0,2	13,4	1,7
Русини	100,0	-	3,4	1,6	3,1	0,3	2,2	21,3	6,0	6,9	1,9	4,1	1,3	32,9	1,3	1,6	0,9	0,9	0,9	2,2	6,9	0,3
Словаци	100,0	0,2	0,9	0,4	1,1	0,1	4,9	14,2	2,7	11,1	1,0	2,7	0,6	2,1	1,1	0,0	0,5	1,3	0,0	1,4	52,1	1,4
Хрвати	100,0	1,2	27,5	1,4	1,7	0,1	9,3	25,0	5,6	4,5	1,2	4,5	1,5	2,6	1,0	2,9	1,1	1,4	0,2	1,6	4,8	0,9
Црногорци	100,0	1,4	0,5	28,6	2,3	0,5	4,6	7,9	2,6	7,3	4,7	11,2	3,2	2,3	3,1	1,7	2,6	1,7	0,8	2,6	8,5	2,2
Остали	100,0	0,6	0,6	0,6	2,9	0,2	9,0	22,4	6,5	6,1	7,1	4,1	3,6	1,7	8,9	0,6	2,1	1,0	2,5	2,7	14,4	2,5
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	1,2	1,0	1,7	1,9	0,5	24,7	18,3	11,6	6,3	7,1	4,1	3,0	2,1	1,3	1,3	1,4	1,3	0,6	1,3	6,5	2,6
Непознато	100,0	0,4	0,2	0,5	0,9	0,1	35,1	16,6	12,1	7,1	6,8	2,0	3,0	0,8	0,7	0,1	0,9	1,0	0,2	0,4	4,0	6,8

Табела 1.9. Лица на раду – боравку у иностранству, стара 15 и више година, према националној припадности и школској спреми, Попис 2011.

	Укупно	Без школе	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Виша школа	Висока школа	Непознато	
Укупно	262490	2404	13401	72250	101843	9605	31580	31407	
Срби	166109	1165	7911	45910	73080	6979	23392	7672	
Албанци	330	7	15	113	167	12	14	2	
Бошњаци	14621	160	257	4429	7158	372	1214	1031	
Бугари	558	1	2	60	347	21	125	2	
Буњевци	121	1	6	21	72	8	13	-	
Власи	5290	74	865	2702	1188	73	64	324	
Горанци	169	1	-	45	100	6	11	6	
Југословени	630	3	9	50	232	49	280	7	
Мађари	6900	14	126	861	3551	612	1656	80	
Македонци	508	4	13	91	236	30	110	24	
Муслимани	1619	11	38	432	859	46	159	74	
Роми	7025	493	1537	3228	1170	37	32	528	
Румуни	2392	38	253	1041	703	51	181	125	
Русини	281	1	4	49	161	22	39	5	
Словаци	1983	5	40	518	957	79	349	35	
Хрвати	1619	5	40	262	899	64	295	54	
Црногорци	717	1	3	51	396	52	207	7	
Остали	2206	23	52	344	854	167	583	183	
Нису се изјаснили и регионална припадност	15890	139	804	4204	4745	531	1874	3593	
Непознато	33522	258	1426	7839	4968	394	982	17655	
				%					
Укупно	100,0	0,9	5,1	27,5	38,8	3,7	12,0	12,0	
Срби	100,0	0,7	4,8	27,6	44,0	4,2	14,1	4,6	
Албанци	100,0	2,1	4,5	34,2	50,6	3,6	4,2	0,6	
Бошњаци	100,0	1,1	1,8	30,3	49,0	2,5	8,3	7,1	
Бугари	100,0	0,2	0,4	10,8	62,2	3,8	22,4	0,4	
Буњевци	100,0	0,8	5,0	17,4	59,5	6,6	10,7	-	
Власи	100,0	1,4	16,4	51,1	22,5	1,4	1,2	6,1	
Горанци	100,0	0,6	-	26,6	59,2	3,6	6,5	3,6	
Југословени	100,0	0,5	1,4	7,9	36,8	7,8	44,4	1,1	
Мађари	100,0	0,2	1,8	12,5	51,5	8,9	24,0	1,2	
Македонци	100,0	0,8	2,6	17,9	46,5	5,9	21,7	4,7	
Муслимани	100,0	0,7	2,3	26,7	53,1	2,8	9,8	4,6	
Роми	100,0	7,0	21,9	46,0	16,7	0,5	0,5	7,5	
Румуни	100,0	1,6	10,6	43,5	29,4	2,1	7,6	5,2	
Русини	100,0	0,4	1,4	17,4	57,3	7,8	13,9	1,8	
Словаци	100,0	0,3	2,0	26,1	48,3	4,0	17,6	1,8	
Хрвати	100,0	0,3	2,5	16,2	55,5	4,0	18,2	3,3	
Црногорци	100,0	0,1	0,4	7,1	55,2	7,3	28,9	1,0	
Остали	100,0	1,0	2,4	15,6	38,7	7,6	26,4	8,3	
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	0,9	5,1	26,5	29,9	3,3	11,8	22,6	
Непознато	100,0	0,8	4,3	23,4	14,8	1,2	2,9	52,7	
Лица на раду – боравку у иностранству, Попис 2002.									
Укупно	100	12	10,9	35	31,9	2,6	7,3	0,4	

Табела 2.1. Стално становништво Републике Србије, старо 15 и више година, према националној припадности и школској спреми, Попис 2011.

	Укупно	Без школе	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Виша школа	Висока школа	Непознато
Укупно	6161584	164884	677499	1279116	3015092	348335	652234	24424
Срби	5169059	124769	536132	1015652	2604791	307092	570667	9956
Албанци	4873	205	431	1960	1910	144	200	23
Бошњаци	109827	4144	8615	39351	46688	3006	7124	899
Бугари	17090	455	2576	4187	6662	1295	1889	26
Буњевци	15137	136	2727	3972	7039	537	718	8
Власи	32127	2213	11754	9804	7122	531	581	122
Горанци	6262	110	383	2261	3065	200	224	19
Југословени	22402	127	892	2962	11704	1826	4873	18
Мађари	224091	2220	34995	64645	101273	9006	11658	294
Македонци	21602	327	1598	4488	10922	1377	2863	27
Муслимани	18348	889	1960	6138	8000	524	755	82
Роми	100126	19538	34251	33372	11552	323	329	761
Румуни	25775	949	5763	8267	7693	1085	1936	82
Русини	12576	76	1650	2424	6543	612	1263	8
Словаци	46178	347	7201	14636	19634	1676	2621	63
Хрвати	53741	932	6859	11725	26253	3022	4862	88
Црногорци	34756	425	1662	4331	17780	3276	7238	44
Остали	30151	784	2481	5066	13361	2064	5935	460
Нису се изјаснили и регионална припадност	157712	3514	10180	31738	80574	8427	21346	1933
Непознато	59751	2724	5389	12137	22526	2312	5152	9511

Табела 2.1. Стално становништво Републике Србије, старо 15 и више година, према националној припадности и школској спреми, Попис 2011. (%)

	Укупно	Без школе	Непотпуна основна школа	Основна школа	Средња школа	Виша школа	Висока школа	Непознато
Укупно	100,0	2,7	11,0	20,8	48,9	5,7	10,6	0,4
Срби	100,0	2,4	10,4	19,6	50,4	5,9	11,0	0,2
Албанци	100,0	4,2	8,8	40,2	39,2	3,0	4,1	0,5
Бошњаци	100,0	3,8	7,8	35,8	42,5	2,7	6,5	0,8
Бугари	100,0	2,7	15,1	24,5	39,0	7,6	11,1	0,2
Буњевци	100,0	0,9	18,0	26,2	46,5	3,5	4,7	0,1
Власи	100,0	6,9	36,6	30,5	22,2	1,7	1,8	0,4
Горанци	100,0	1,8	6,1	36,1	48,9	3,2	3,6	0,3
Југословени	100,0	0,6	4,0	13,2	52,2	8,2	21,8	0,1
Мађари	100,0	1,0	15,6	28,8	45,2	4,0	5,2	0,1
Македонци	100,0	1,5	7,4	20,8	50,6	6,4	13,3	0,1
Муслимани	100,0	4,8	10,7	33,5	43,6	2,9	4,1	0,4
Роми	100,0	19,5	34,2	33,3	11,5	0,3	0,3	0,8
Румуни	100,0	3,7	22,4	32,1	29,8	4,2	7,5	0,3
Русини	100,0	0,6	13,1	19,3	52,0	4,9	10,0	0,1
Словаци	100,0	0,8	15,6	31,7	42,5	3,6	5,7	0,1
Хрвати	100,0	1,7	12,8	21,8	48,9	5,6	9,0	0,2
Црногорци	100,0	1,2	4,8	12,5	51,2	9,4	20,8	0,1
Остали	100,0	2,6	8,2	16,8	44,3	6,8	19,7	1,5
Нису се изјаснили и регионална припадност	100,0	2,2	6,5	20,1	51,1	5,3	13,5	1,2
Непознато	100,0	4,6	9,0	20,3	37,7	3,9	8,6	15,9

Табела 2.2. Однос између мушкараца и жена у контингенту лица на раду – боравку у иностранству по старосним групама, Попис 2011.

	Апсолутни подаци			%			Број мушкараца на 100 жена
	свега	мушко	женско	свега	мушко	женско	
Укупно	313411	167322	146089	100,0	53,4	46,6	114,5
0–4 год.	16323	8489	7834	100,0	52,0	48,0	108,4
5–9	17256	8979	8277	100,0	52,0	48,0	108,5
10–14	17342	9029	8313	100,0	52,1	47,9	108,6
15–19	19917	10400	9517	100,0	52,2	47,8	109,3
20–24	24492	12689	11803	100,0	51,8	48,2	107,5
25–29	28982	15183	13799	100,0	52,4	47,6	110,0
30–34	32191	17080	15111	100,0	53,1	46,9	113,0
35–39	34428	18397	16031	100,0	53,4	46,6	114,8
40–44	30773	16982	13791	100,0	55,2	44,8	123,1
45–49	24155	13785	10370	100,0	57,1	42,9	132,9
50–54	20644	11562	9082	100,0	56,0	44,0	127,3
55–59	20899	10717	10182	100,0	51,3	48,7	105,3
60–64	15696	8767	6929	100,0	55,9	44,1	126,5
65 и више год.	10313	5263	5050	100,0	51,0	49,0	104,2

Табела 2.2. Однос између мушкараца и жена у контингенту сталног становништва по старосним групама, Попис 2011.

	Апсолутни подаци			%			Број мушкараца на 100 жена
	свега	мушко	женско	свега	мушко	женско	
Укупно	7186862	3499176	3687686	100,0	48,7	51,3	94,9
0–4 год.	328255	169168	159087	100,0	51,5	48,5	106,3
5–9	350154	179721	170433	100,0	51,3	48,7	105,4
10–14	346869	178419	168450	100,0	51,4	48,6	105,9
15–19	401994	206968	195026	100,0	51,5	48,5	106,1
20–24	439741	225231	214510	100,0	51,2	48,8	105,0
25–29	480286	244911	235375	100,0	51,0	49,0	104,1
30–34	496362	252502	243860	100,0	50,9	49,1	103,5
35–39	493934	248554	245380	100,0	50,3	49,7	101,3
40–44	469928	234274	235654	100,0	49,9	50,1	99,4
45–49	483986	238502	245484	100,0	49,3	50,7	97,2
50–54	520344	254508	265836	100,0	48,9	51,1	95,7
55–59	596279	289566	306713	100,0	48,6	51,4	94,4
60–64	528414	249785	278629	100,0	47,3	52,7	89,6
65 и више год.	1250316	527067	723249	100,0	42,2	57,8	72,9

Табела 2.3. Лица на раду – боравку у иностранству према старости, по регионима, Попис 2011.

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	313411	98120	47792	50328	215291	104405	110886	...
0–19 год.	70838	17683	9184	8499	53155	26754	26401	...
20–39	120093	41524	19957	21567	78569	39358	39211	...
40–59	96471	30218	14922	15296	66253	30942	35311	...
60 и више год.	26009	8695	3729	4966	17314	7351	9963	...
Просечна старост	34,69	35,79	35,27	36,29	34,19	33,34	34,99	...
					%			
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	22,6	18,0	19,2	16,9	24,7	25,6	23,8	...
20–39	38,3	42,3	41,8	42,9	36,5	37,7	35,4	...
40–59	30,8	30,8	31,2	30,4	30,8	29,6	31,8	...
60 и више год.	8,3	8,9	7,8	9,9	8,0	7,0	9,0	...
					%			
Укупно	100,0	31,3	15,2	16,1	68,7	33,3	35,4	...
0–19 год.	100,0	25,0	13,0	12,0	75,0	37,8	37,3	...
20–39	100,0	34,6	16,6	18,0	65,4	32,8	32,7	...
40–59	100,0	31,3	15,5	15,9	68,7	32,1	36,6	...
60 и више год.	100,0	33,4	14,3	19,1	66,6	28,3	38,3	...

Табела 2.4. Лица на раду – боравку у иностранству, стара 15 и више година, према школској спреми и полу, по регионима, Попис 2011.

Школска спрема	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	262490	85570	41061	44509	176920	84784	92136	...
Без школе	2404	546	213	333	1858	886	972	...
Непотпуна основна школа	13401	1907	464	1443	11494	5236	6258	...
Основна школа	72250	12764	4430	8334	59486	24858	34628	...
Средња школа	101843	37580	16112	21468	64263	36077	28186	...
Виша школа	9605	4954	2737	2217	4651	2595	2056	...
Висока школа	31580	21719	14683	7036	9861	5939	3922	...
Непознато	31407	6100	2422	3678	25307	9193	16114	..
Мушко	140825	45954	21706	24248	94871	46500	48371	...
Без школе	1028	218	91	127	810	399	411	...
Непотпуна основна школа	5889	813	175	638	5076	2381	2695	...
Основна школа	37649	6491	2226	4265	31158	13350	17808	...
Средња школа	60741	22342	9429	12913	38399	21764	16635	...
Виша школа	4970	2590	1463	1127	2380	1353	1027	...
Висока школа	15359	10478	7126	3352	4881	2896	1985	...
Непознато	15189	3022	1196	1826	12167	4357	7810	...
Женско	121665	39616	19355	20261	82049	38284	43765	...
Без школе	1376	328	122	206	1048	487	561	...
Непотпуна основна школа	7512	1094	289	805	6418	2855	3563	...
Основна школа	34601	6273	2204	4069	28328	11508	16820	...
Средња школа	41102	15238	6683	8555	25864	14313	11551	...
Виша школа	4635	2364	1274	1090	2271	1242	1029	...
Висока школа	16221	11241	7557	3684	4980	3043	1937	...
Непознато	16218	3078	1226	1852	13140	4836	8304	...

Табела 2.4. Лица на раду – боравку у иностранству, стара 15 и више година, према школској спреми и полу, по регионима, Попис 2011. (%)

Школска спрема	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	0,9	0,6	0,5	0,7	1,1	1,0	1,1	...
Непотпуна основна школа	5,1	2,2	1,1	3,2	6,5	6,2	6,8	...
Основна школа	27,5	14,9	10,8	18,7	33,6	29,3	37,6	...
Средња школа	38,8	43,9	39,2	48,2	36,3	42,6	30,6	...
Виша школа	3,7	5,8	6,7	5,0	2,6	3,1	2,2	...
Висока школа	12,0	25,4	35,8	15,8	5,6	7,0	4,3	...
Непознато	12,0	7,1	5,9	8,3	14,3	10,8	17,5	..
Мушко	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	0,7	0,5	0,4	0,5	0,9	0,9	0,8	...
Непотпуна основна школа	4,2	1,8	0,8	2,6	5,4	5,1	5,6	...
Основна школа	26,7	14,1	10,3	17,6	32,8	28,7	36,8	...
Средња школа	43,1	48,6	43,4	53,3	40,5	46,8	34,4	...
Виша школа	3,5	5,6	6,7	4,6	2,5	2,9	2,1	...
Висока школа	10,9	22,8	32,8	13,8	5,1	6,2	4,1	...
Непознато	10,8	6,6	5,5	7,5	12,8	9,4	16,1	...
Женско	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Без школе	1,1	0,8	0,6	1,0	1,3	1,3	1,3	...
Непотпуна основна школа	6,2	2,8	1,5	4,0	7,8	7,5	8,1	...
Основна школа	28,4	15,8	11,4	20,1	34,5	30,1	38,4	...
Средња школа	33,8	38,5	34,5	42,2	31,5	37,4	26,4	...
Виша школа	3,8	6,0	6,6	5,4	2,8	3,2	2,4	...
Висока школа	13,3	28,4	39,0	18,2	6,1	7,9	4,4	...
Непознато	13,3	7,8	6,3	9,1	16,0	12,6	19,0	...

Табела 2.4. Лица на раду – боравку у иностранству стара 15 и више година, према школској спреми и полу, по регионима, Попис 2011. (%)

Школска спрема	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,00	32,60	15,64	16,96	67,40	32,30	35,10	...
Без школе	100,00	22,71	8,86	13,85	77,29	36,86	40,43	...
Непотпуна основна школа	100,00	14,23	3,46	10,77	85,77	39,07	46,70	...
Основна школа	100,00	17,67	6,13	11,53	82,33	34,41	47,93	...
Средња школа	100,00	36,90	15,82	21,08	63,10	35,42	27,68	...
Виша школа	100,00	51,58	28,50	23,08	48,42	27,02	21,41	...
Висока школа	100,00	68,77	46,49	22,28	31,23	18,81	12,42	...
Непознато	100,00	19,42	7,71	11,71	80,58	29,27	51,31	..
Мушко	100,00	32,63	15,41	17,22	67,37	33,02	34,35	...
Без школе	100,00	21,21	8,85	12,35	78,79	38,81	39,98	...
Непотпуна основна школа	100,00	13,81	2,97	10,83	86,19	40,43	45,76	...
Основна школа	100,00	17,24	5,91	11,33	82,76	35,46	47,30	...
Средња школа	100,00	36,78	15,52	21,26	63,22	35,83	27,39	...
Виша школа	100,00	52,11	29,44	22,68	47,89	27,22	20,66	...
Висока школа	100,00	68,22	46,40	21,82	31,78	18,86	12,92	...
Непознато	100,00	19,90	7,87	12,02	80,10	28,69	51,42	...
Женско	100,00	32,56	15,91	16,65	67,44	31,47	35,97	...
Без школе	100,00	23,84	8,87	14,97	76,16	35,39	40,77	...
Непотпуна основна школа	100,00	14,56	3,85	10,72	85,44	38,01	47,43	...
Основна школа	100,00	18,13	6,37	11,76	81,87	33,26	48,61	...
Средња школа	100,00	37,07	16,26	20,81	62,93	34,82	28,10	...
Виша школа	100,00	51,00	27,49	23,52	49,00	26,80	22,20	...
Висока школа	100,00	69,30	46,59	22,71	30,70	18,76	11,94	...
Непознато	100,00	18,98	7,56	11,42	81,02	29,82	51,20	...

Табела 2.5. Лица на раду – боравку у иностранству са завршеном високом школом према држави рада – боравка и стеченом звању, Попис 2011.

Држава рада – боравка	Укупно	Стечено звање			
		основне академске/ струковне студије (I степен)	дипломирани /мастер /специјалиста	магистар	доктор наука
Укупно	31580	4224	21731	3461	2164
Босна и Херцеговина	1522	238	1117	119	48
Хрватска	359	65	264	24	6
Црна Гора	635	115	477	28	15
Словенија	580	87	412	52	29
Македонија	191	29	143	17	2
Аустрија	1353	227	851	225	50
Немачка	3268	438	2321	279	230
Швајцарска	1640	221	1184	134	101
Италија	1215	209	858	102	46
Француска	1387	209	953	156	69
Сједињене Америчке Државе	4976	536	2999	756	685
Шведска	847	127	620	68	32
Канада	2246	246	1637	246	117
Руска Федерација	807	100	649	51	7
Мађарска	1378	222	1025	62	69
Холандија	772	90	495	97	90
Аустралија	784	101	555	80	48
Грчка	408	57	309	31	11
Велика Британија	1632	177	975	265	215
Остале земље	5155	670	3589	630	266
Непознато	425	60	298	39	28

Табела 2.5. Лица на раду – боравку у иностранству са завршеном високом школом према држави рада – боравка и стеченом звању, Попис 2011. (%)

Држава рада – боравка	Укупно	Стечено звање			
		основне академске/ струковне студије (I степен)	дипломирани /мастер /специјалиста	магистар	доктор наука
Укупно	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Босна и Херцеговина	4,82	5,63	5,14	3,44	2,22
Хрватска	1,14	1,54	1,21	0,69	0,28
Црна Гора	2,01	2,72	2,20	0,81	0,69
Словенија	1,84	2,06	1,90	1,50	1,34
Македонија	0,60	0,69	0,66	0,49	0,09
Аустрија	4,28	5,37	3,92	6,50	2,31
Немачка	10,35	10,37	10,68	8,06	10,63
Швајцарска	5,19	5,23	5,45	3,87	4,67
Италија	3,85	4,95	3,95	2,95	2,13
Француска	4,39	4,95	4,39	4,51	3,19
Сједињене Америчке Државе	15,76	12,69	13,80	21,84	31,65
Шведска	2,68	3,01	2,85	1,96	1,48
Канада	7,11	5,82	7,53	7,11	5,41
Руска Федерација	2,56	2,37	2,99	1,47	0,32
Мађарска	4,36	5,26	4,72	1,79	3,19
Холандија	2,44	2,13	2,28	2,80	4,16
Аустралија	2,48	2,39	2,55	2,31	2,22
Грчка	1,29	1,35	1,42	0,90	0,51
Велика Британија	5,17	4,19	4,49	7,66	9,94
Остале земље	16,32	15,86	16,52	18,20	12,29
Непознато	1,35	1,42	1,37	1,13	1,29

Табела 2.5. Лица на раду – боравку у иностранству са завршеном високом школом према држави рада – боравка и стеченом звању, Попис 2011. (%)

Држава рада – боравка	Укупно	Стечено звање			
		основне академске/ струковне студије (I степен)	дипломирани /мастер /специјалиста	магистар	доктор наука
Укупно	100,00	13,38	68,81	10,96	6,85
Босна и Херцеговина	100,00	15,64	73,39	7,82	3,15
Хрватска	100,00	18,11	73,54	6,69	1,67
Црна Гора	100,00	18,11	75,12	4,41	2,36
Словенија	100,00	15,00	71,03	8,97	5,00
Македонија	100,00	15,18	74,87	8,90	1,05
Аустрија	100,00	16,78	62,90	16,63	3,70
Немачка	100,00	13,40	71,02	8,54	7,04
Швајцарска	100,00	13,48	72,20	8,17	6,16
Италија	100,00	17,20	70,62	8,40	3,79
Француска	100,00	15,07	68,71	11,25	4,97
Сједињене Америчке Државе	100,00	10,77	60,27	15,19	13,77
Шведска	100,00	14,99	73,20	8,03	3,78
Канада	100,00	10,95	72,89	10,95	5,21
Руска Федерација	100,00	12,39	80,42	6,32	0,87
Мађарска	100,00	16,11	74,38	4,50	5,01
Холандија	100,00	11,66	64,12	12,56	11,66
Аустралија	100,00	12,88	70,79	10,20	6,12
Грчка	100,00	13,97	75,74	7,60	2,70
Велика Британија	100,00	10,85	59,74	16,24	13,17
Остале земље	100,00	13,00	69,62	12,22	5,16
Непознато	100,00	14,12	70,12	9,18	6,59

Табела 2.6. Студенти на школовању у иностранству према држави школовања и похађаној школи, Попис 2011.

Држава у којој се школују	Укупно	Студије првог степена	Студије другог степена	Докторске академске студије	Непознато
Укупно	12092	5483	4711	1859	39
Босна и Херцеговина	1062	691	354	17	-
Хрватска	170	83	81	5	1
Црна Гора	274	178	94	2	-
Словенија	193	75	89	29	-
Македонија	114	67	46	1	-
Аустрија	982	516	363	96	7
Немачка	1001	383	365	245	8
Швајцарска	443	166	156	119	2
Италија	719	258	360	99	2
Француска	398	130	185	81	2
Сједињене Америчке Државе	1909	730	789	389	1
Шведска	226	115	67	44	-
Канада	256	120	91	43	2
Руска Федерација	83	39	33	11	-
Мађарска	1138	677	405	56	-
Холандија	202	53	65	84	-
Аустралија	108	56	29	21	2
Грчка	154	56	73	25	-
Велика Британија	433	141	182	109	1
Остале земље	2075	883	829	360	3
Непознато	152	66	55	23	8

Табела 2.6. Студенти на школовању у иностранству према држави школовања и похађаној школи, Попис 2011. (%)

Држава у којој се школују	Укупно	Студије првог степена	Студије другог степена	Докторске академске студије	Непознато
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Босна и Херцеговина	8,8	12,6	7,5	0,9	-
Хрватска	1,4	1,5	1,7	0,3	2,6
Црна Гора	2,3	3,2	2,0	0,1	-
Словенија	1,6	1,4	1,9	1,6	-
Македонија	0,9	1,2	1,0	0,1	-
Аустрија	8,1	9,4	7,7	5,2	17,9
Немачка	8,3	7,0	7,7	13,2	20,5
Швајцарска	3,7	3,0	3,3	6,4	5,1
Италија	5,9	4,7	7,6	5,3	5,1
Француска	3,3	2,4	3,9	4,4	5,1
Сједињене Америчке Државе	15,8	13,3	16,7	20,9	2,6
Шведска	1,9	2,1	1,4	2,4	-
Канада	2,1	2,2	1,9	2,3	5,1
Руска Федерација	0,7	0,7	0,7	0,6	-
Мађарска	9,4	12,3	8,6	3,0	-
Холандија	1,7	1,0	1,4	4,5	-
Аустралија	0,9	1,0	0,6	1,1	5,1
Грчка	1,3	1,0	1,5	1,3	-
Велика Британија	3,6	2,6	3,9	5,9	2,6
Остале земље	17,2	16,1	17,6	19,4	7,7
Непознато	1,3	1,2	1,2	1,2	20,5

Табела 2.6. Студенти на школовању у иностранству према држави школовања и похађаној школи, Попис 2011. (%)

Држава у којој се школују	Укупно	Студије првог степена	Студије другог степена	Докторске академске студије	Непознато
Укупно	100,0	45,3	39,0	15,4	0,3
Босна и Херцеговина	100,0	65,1	33,3	1,6	-
Хрватска	100,0	48,8	47,6	2,9	0,6
Црна Гора	100,0	65,0	34,3	0,7	-
Словенија	100,0	38,9	46,1	15,0	-
Македонија	100,0	58,8	40,4	0,9	-
Аустрија	100,0	52,5	37,0	9,8	0,7
Немачка	100,0	38,3	36,5	24,5	0,8
Швајцарска	100,0	37,5	35,2	26,9	0,5
Италија	100,0	35,9	50,1	13,8	0,3
Француска	100,0	32,7	46,5	20,4	0,5
Сједињене Америчке Државе	100,0	38,2	41,3	20,4	0,1
Шведска	100,0	50,9	29,6	19,5	-
Канада	100,0	46,9	35,5	16,8	0,8
Руска Федерација	100,0	47,0	39,8	13,3	-
Мађарска	100,0	59,5	35,6	4,9	-
Холандија	100,0	26,2	32,2	41,6	-
Аустралија	100,0	51,9	26,9	19,4	1,9
Грчка	100,0	36,4	47,4	16,2	-
Велика Британија	100,0	32,6	42,0	25,2	0,2
Остале земље	100,0	42,6	40,0	17,3	0,1
Непознато	100,0	43,4	36,2	15,1	5,3

Табела 2.7. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према типу насеља и старости, Попис 2011.

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	52183	20779	10390	10389	31404	16791	14613	...
0–19 год.	22647	9399	5105	4294	13248	7199	6049	...
20–39	15378	6566	3401	3165	8812	4736	4076	...
40–59	9279	3441	1484	1957	5838	3191	2647	...
60 и више год.	4879	1373	400	973	3506	1665	1841	...
Градска								
Укупно	27138	14331	8250	6081	12807	6873	5934	...
0–19 год.	12618	6625	4032	2593	5993	3168	2825	...
20–39	8856	4909	2852	2057	3947	2135	1812	...
40–59	4410	2164	1130	1034	2246	1260	986	...
60 и више год.	1254	633	236	397	621	310	311	...
Остала								
Укупно	25045	6448	2140	4308	18597	9918	8679	...
0–19 год.	10029	2774	1073	1701	7255	4031	3224	...
20–39	6522	1657	549	1108	4865	2601	2264	...
40–59	4869	1277	354	923	3592	1931	1661	...
60 и више год.	3625	740	164	576	2885	1355	1530	...

Табела 2.7. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према типу насеља и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	43,4	45,2	49,1	41,3	42,2	42,9	41,4	...
20–39	29,5	31,6	32,7	30,5	28,1	28,2	27,9	...
40–59	17,8	16,6	14,3	18,8	18,6	19,0	18,1	...
60 и више год.	9,3	6,6	3,8	9,4	11,2	9,9	12,6	...
Градска								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	46,5	46,2	48,9	42,6	46,8	46,1	47,6	...
20–39	32,6	34,3	34,6	33,8	30,8	31,1	30,5	...
40–59	16,3	15,1	13,7	17,0	17,5	18,3	16,6	...
60 и више год.	4,6	4,4	2,9	6,5	4,8	4,5	5,2	...
Остала								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	40,0	43,0	50,1	39,5	39,0	40,6	37,1	...
20–39	26,0	25,7	25,7	25,7	26,2	26,2	26,1	...
40–59	19,4	19,8	16,5	21,4	19,3	19,5	19,1	...
60 и више год.	14,6	11,5	7,7	13,4	15,5	13,7	17,6	...

Табела 2.8. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према полу и старости, Попис 2011.

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	52183	20779	10390	10389	31404	16791	14613	...
0–19 год.	22647	9399	5105	4294	13248	7199	6049	...
20–39	15378	6566	3401	3165	8812	4736	4076	...
40–59	9279	3441	1484	1957	5838	3191	2647	...
60 и више год.	4879	1373	400	973	3506	1665	1841	...
Мушко								
Укупно	21938	8861	4548	4313	13077	6837	6240	...
0–19 год.	11625	4805	2619	2186	6820	3656	3164	...
20–39	6160	2649	1384	1265	3511	1830	1681	...
40–59	2596	962	418	544	1634	813	821	...
60 и више год.	1557	445	127	318	1112	538	574	...
Женско								
Укупно	30245	11918	5842	6076	18327	9954	8373	...
0–19 год.	11022	4594	2486	2108	6428	3543	2885	...
20–39	9218	3917	2017	1900	5301	2906	2395	...
40–59	6683	2479	1066	1413	4204	2378	1826	...
60 и више год.	3322	928	273	655	2394	1127	1267	...

Табела 2.8. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према полу и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
20–39	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
40–59	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
60 и више год.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Мушко								
Укупно	42,0	42,6	43,8	41,5	41,6	40,7	42,7	...
0–19 год.	51,3	51,1	51,3	50,9	51,5	50,8	52,3	...
20–39	40,1	40,3	40,7	40,0	39,8	38,6	41,2	...
40–59	28,0	28,0	28,2	27,8	28,0	25,5	31,0	...
60 и више год.	31,9	32,4	31,8	32,7	31,7	32,3	31,2	...
Женско								
Укупно	58,0	57,4	56,2	58,5	58,4	59,3	57,3	...
0–19 год.	48,7	48,9	48,7	49,1	48,5	49,2	47,7	...
20–39	59,9	59,7	59,3	60,0	60,2	61,4	58,8	...
40–59	72,0	72,0	71,8	72,2	72,0	74,5	69,0	...
60 и више год.	68,1	67,6	68,3	67,3	68,3	67,7	68,8	...

Табела 2.8. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према полу и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	43,4	45,2	49,1	41,3	42,2	42,9	41,4	...
20–39	29,5	31,6	32,7	30,5	28,1	28,2	27,9	...
40–59	17,8	16,6	14,3	18,8	18,6	19,0	18,1	...
60 и више год.	9,3	6,6	3,8	9,4	11,2	9,9	12,6	...
Мушко								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	53,0	54,2	57,6	50,7	52,2	53,5	50,7	...
20–39	28,1	29,9	30,4	29,3	26,8	26,8	26,9	...
40–59	11,8	10,9	9,2	12,6	12,5	11,9	13,2	...
60 и више год.	7,1	5,0	2,8	7,4	8,5	7,9	9,2	...
Женско								
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
0–19 год.	36,4	38,5	42,6	34,7	35,1	35,6	34,5	...
20–39	30,5	32,9	34,5	31,3	28,9	29,2	28,6	...
40–59	22,1	20,8	18,2	23,3	22,9	23,9	21,8	...
60 и више год.	11,0	7,8	4,7	10,8	13,1	11,3	15,1	...

Табела 2.8. Издржавана лица у земљи чији се издржавалац налази на раду – боравку у иностранству према полу и старости, Попис 2011. (%)

Старост	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Свега								
Укупно	100,0	39,8	19,9	19,9	60,2	32,2	28,0	...
0–19 год.	100,0	41,5	22,5	19,0	58,5	31,8	26,7	...
20–39	100,0	42,7	22,1	20,6	57,3	30,8	26,5	...
40–59	100,0	37,1	16,0	21,1	62,9	34,4	28,5	...
60 и више год.	100,0	28,1	8,2	19,9	71,9	34,1	37,7	...
Мушко								
Укупно	100,0	40,4	20,7	19,7	59,6	31,2	28,4	...
0–19 год.	100,0	41,3	22,5	18,8	58,7	31,4	27,2	...
20–39	100,0	43,0	22,5	20,5	57,0	29,7	27,3	...
40–59	100,0	37,1	16,1	21,0	62,9	31,3	31,6	...
60 и више год.	100,0	28,6	8,2	20,4	71,4	34,6	36,9	...
Женско								
Укупно	100,0	39,4	19,3	20,1	60,6	32,9	27,7	...
0–19 год.	100,0	41,7	22,6	19,1	58,3	32,1	26,2	...
20–39	100,0	42,5	21,9	20,6	57,5	31,5	26,0	...
40–59	100,0	37,1	16,0	21,1	62,9	35,6	27,3	...
60 и више год.	100,0	27,9	8,2	19,7	72,1	33,9	38,1	...

Табела 2.9. Повратници са рада – боравка у иностранству према земљи рада – боравка и години повратка, Попис 2011.

Земља рада – боравка	Укупно	Пре 1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2011	Непознато
Укупно	234932	22508	48840	36966	46416	69796	10406
Аустрија	34045	3110	9375	4753	6436	8847	1524
Немачка	63283	5618	18560	10003	10597	16382	2123
Швајцарска	17434	1375	1992	2694	4850	5563	960
Италија	9243	445	459	548	1886	5236	669
Француска	19912	2450	6404	3580	2390	4434	654
САД	8798	535	775	1035	1603	4234	616
Шведска	5243	541	871	630	1213	1511	477
Канада	3064	180	314	246	624	1483	217
Руска Федерација	11348	662	428	1257	4356	4235	410
Мађарска	4310	399	164	174	1461	1893	219
Холандија	3080	287	714	424	419	1045	191
Аустралија	3824	247	1159	485	523	1208	202
Грчка	3325	130	95	141	1209	1494	256
Велика Британија	3524	359	460	445	765	1296	199
Остале земље	35764	2929	5863	9428	6736	9312	1496
Непознато	8735	3241	1207	1123	1348	1623	193

Табела 2.9. Повратници са рада – боравка у иностранству према земљи рада – боравка и години повратка, Попис 2011. (%)

Земља рада – боравка	Укупно	Пре 1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2011	Непознато
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Аустрија	14,5	13,8	19,2	12,9	13,9	12,7	14,6
Немачка	26,9	25,0	38,0	27,1	22,8	23,5	20,4
Швајцарска	7,4	6,1	4,1	7,3	10,4	8,0	9,2
Италија	3,9	2,0	0,9	1,5	4,1	7,5	6,4
Француска	8,5	10,9	13,1	9,7	5,1	6,4	6,3
САД	3,7	2,4	1,6	2,8	3,5	6,1	5,9
Шведска	2,2	2,4	1,8	1,7	2,6	2,2	4,6
Канада	1,3	0,8	0,6	0,7	1,3	2,1	2,1
Руска Федерација	4,8	2,9	0,9	3,4	9,4	6,1	3,9
Мађарска	1,8	1,8	0,3	0,5	3,1	2,7	2,1
Холандија	1,3	1,3	1,5	1,1	0,9	1,5	1,8
Аустралија	1,6	1,1	2,4	1,3	1,1	1,7	1,9
Грчка	1,4	0,6	0,2	0,4	2,6	2,1	2,5
Велика Британија	1,5	1,6	0,9	1,2	1,6	1,9	1,9
Остале земље	15,2	13,0	12,0	25,5	14,5	13,3	14,4
Непознато	3,7	14,4	2,5	3,0	2,9	2,3	1,9

Табела 2.9. Повратници са рада – боравка у иностранству према земљи рада – боравка и години повратка, Попис 2011. (%)

Земља рада – боравка	Укупно	Пре 1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2011	Непознато
Укупно	100,0	9,6	20,8	15,7	19,8	29,7	4,4
Аустрија	100,0	9,1	27,5	14,0	18,9	26,0	4,5
Немачка	100,0	8,9	29,3	15,8	16,7	25,9	3,4
Швајцарска	100,0	7,9	11,4	15,5	27,8	31,9	5,5
Италија	100,0	4,8	5,0	5,9	20,4	56,6	7,2
Француска	100,0	12,3	32,2	18,0	12,0	22,3	3,3
САД	100,0	6,1	8,8	11,8	18,2	48,1	7,0
Шведска	100,0	10,3	16,6	12,0	23,1	28,8	9,1
Канада	100,0	5,9	10,2	8,0	20,4	48,4	7,1
Руска Федерација	100,0	5,8	3,8	11,1	38,4	37,3	3,6
Мађарска	100,0	9,3	3,8	4,0	33,9	43,9	5,1
Холандија	100,0	9,3	23,2	13,8	13,6	33,9	6,2
Аустралија	100,0	6,5	30,3	12,7	13,7	31,6	5,3
Грчка	100,0	3,9	2,9	4,2	36,4	44,9	7,7
Велика Британија	100,0	10,2	13,1	12,6	21,7	36,8	5,6
Остале земље	100,0	8,2	16,4	26,4	18,8	26,0	4,2
Непознато	100,0	37,1	13,8	12,9	15,4	18,6	2,2

Табела 3.1. Повратници са рада – боравка у иностранству према активности, по регионима, Попис 2011.

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	234932	119271	68843	50428	115661	62588	53073	...
Активни	87219	49277	31266	18011	37942	21577	16365	...
Неактивни	147713	69994	37577	32417	77719	41011	36708	...
Активни	87219	49277	31266	18011	37942	21577	16365	...
Активни који обављају занимање	65066	38057	24986	13071	27009	15632	11377	...
Незапослени – некада радили	16218	8757	4978	3779	7461	4052	3409	...
Незапослени – траже први посао	5935	2463	1302	1161	3472	1893	1579	...
Неактивни	147713	69994	37577	32417	77719	41011	36708	...
Деца испод 15 год.	5279	2705	1666	1039	2574	1581	993	...
Пензионери	97733	44984	24645	20339	52749	26631	26118	...
Лица са приходом од имовине	1681	794	333	461	887	533	354	...
Ученици и студенти стари 15 и више год.	6381	4191	2923	1268	2190	1419	771	...
Домаћице	20334	8973	3492	5481	11361	6380	4981	...
Остали	16249	8321	4502	3819	7928	4452	3476	...
Непознато	56	26	16	10	30	15	15	...

Табела 3.1. Повратници са рада – боравка у иностранству према активности, по регионима, Попис 2011.

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Активни	37,1	41,3	45,4	35,7	32,8	34,5	30,8	...
Неактивни	62,9	58,7	54,6	64,3	67,2	65,5	69,2	...
Активни	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Активни који обављају занимање	74,6	77,2	79,9	72,6	71,2	72,4	69,5	...
Незапослени – некада радили	18,6	17,8	15,9	21,0	19,7	18,8	20,8	...
Незапослени – траже први посао	6,8	5,0	4,2	6,4	9,2	8,8	9,6	...
Неактивни	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	...
Деца испод 15 год.	3,6	3,9	4,4	3,2	3,3	3,9	2,7	...
Пензионери	66,2	64,3	65,6	62,7	67,9	64,9	71,2	...
Лица са приходом од имовине	1,1	1,1	0,9	1,4	1,1	1,3	1,0	...
Ученици и студенти стари 15 и више год.	4,3	6,0	7,8	3,9	2,8	3,5	2,1	...
Домаћице	13,8	12,8	9,3	16,9	14,6	15,6	13,6	...
Остали	11,0	11,9	12,0	11,8	10,2	10,9	9,5	...
Непознато	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	...

Табела 3.1. Повратници са рада – боравка у иностранству према активности, по регионима, Попис 2011.

	Укупно	Србија – север			Србија – југ			
		свега	Београдски регион	Регион Војводине	свега	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Укупно	100,0	50,8	29,3	21,5	49,2	26,6	22,6	...
Активни	100,0	56,5	35,8	20,7	43,5	24,7	18,8	...
Неактивни	100,0	47,4	25,4	21,9	52,6	27,8	24,9	...
Активни	100,0	56,5	35,8	20,7	43,5	24,7	18,8	...
Активни који обављају занимање	100,0	58,5	38,4	20,1	41,5	24,0	17,5	...
Незапослени – некада радили	100,0	54,0	30,7	23,3	46,0	25,0	21,0	...
Незапослени – траже први посао	100,0	41,5	21,9	19,6	58,5	31,9	26,6	...
Неактивни	100,0	47,4	25,4	21,9	52,6	27,8	24,9	...
Деца испод 15 год.	100,0	51,2	31,6	19,7	48,8	29,9	18,8	...
Пензионери	100,0	46,0	25,2	20,8	54,0	27,2	26,7	...
Лица са приходом од имовине	100,0	47,2	19,8	27,4	52,8	31,7	21,1	...
Ученици и студенти стари 15	100,0	65,7	45,8	19,9	34,3	22,2	12,1	...
MyriadPro-Regular	100,0	44,1	17,2	27,0	55,9	31,4	24,5	...
Домаћице	100,0	51,2	27,7	23,5	48,8	27,4	21,4	...
Остали	100,0	46,4	28,6	17,9	53,6	26,8	26,8	...

Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији

СРБИЈА У ПРОЦЕСУ СПОЉНИХ МИГРАЦИЈА

Аутор: Владимир Станковић

Рецензенти: проф. др Драган Вукмировић, др Драги Стојиљковић, Милутин Прокић

РЕДАКЦИЈА: Зоран Јанчић, Снежана Лакчевић, мр Љиљана Ђорђевић, Сузана Станојковић, Александра Јовановић, Славица Вукојичић Шево

Графички дизајн и фотографија: Лидија Луканић

Лектура: Богдана Милошевић

Техничко уређивање: Одељење за припрему публикација и стандарде публикавања

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

314.15(497.11)"1971/2011"(083.41)(0.034.2)

СТАНКОВИЋ, Владимир, 1945-
Србија у процесу спољних миграција
[Електронски извор] / Владимир Станковић. -
Београд : Републички завод за статистику,
2014 (Београд : Републички завод за
статистику). - 1 електронски оптички диск
(CD-ROM) : табеле ; 12 cm. - (Попис
становништва, домаћинстава и станова 2011. у
Републици Србији)

Насл. са насловног екрана. - Тираж 1.000. -
Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија.

ISBN 978-86-6161-121-6

а) Мигранти - Србија - 1971-2011 -
Статистика
COBISS.SR-ID 209805068

www.stat.gov.rs

Издаје и штампа
Републички завод за статистику, Београд, Милана Ракића 5
Телефон: 011 2412-922; Телефакс: 011 2411-260
Број страна: 140 • Тираж: 1000